

Vereniging Hendrick de Keyser Jaarverslag 2015

Vereniging Hendrick de Keyser

De Vereniging heeft tot doel het behoud van architectonisch of historisch waardevolle huizen in Nederland

Algemeen

Vereniging Hendrick de Keyser is opgericht op 3 januari 1918 en erkend bij Koninklijk Besluit van 26 februari 1918 no. 62. Haar laatstelijk gewijzigde statuten zijn vastgelegd in een notariële akte d.d. 7 september 2007. De Vereniging is ingeschreven in het verenigingsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam onder no. 40530264.

Iedereen kan lid worden van de Vereniging, zowel particulieren als bedrijven. De minimum contributies zijn:

- voor een gewoon lid € 30 per jaar;
- voor een lid ‘voor het leven’ (30 jaar) € 540 ineens.

Bedrijven kunnen alleen lid worden op jaarbasis. Bedrijven en andere lichamen die aan de vennootschapsbelasting zijn onderworpen kunnen giften aan de Vereniging aftrekken voorzover zij tezamen met andere giften maximaal 50% van de winst betreffen (met een maximum van € 100.000). Een gift aan Vereniging Hendrick de Keyser mag tot een maximum van € 5.000 met 50% meer aftrek worden verwerkt (Culturele ANBI). Behalve leden kent de Vereniging donateurs. Deze betalen tenminste € 20 per jaar en adopteren daarmee een pand uit ons bezit. Zij ontvangen de reguliere publicaties van de Vereniging, doch kunnen verder geen aanspraak maken op de rechten die leden hebben.

Voor de inkomstenbelasting kunnen giften aan de Vereniging worden afgetrokken, voorzover deze giften, tezamen met andere aftrekbare giften, zowel € 60 als 1 % van het drempelinkomen te boven gaan. De aftrek bedraagt ten hoogste 10 % van het drempelinkomen. Giften in de vorm van termijnen van lijfrenten, welke berusten op een bij (notariële of onderhandse) akte van schenking

aangegane verplichting om termijnen van (nagenoeg) gelijke omvang gedurende vijf of meer jaren ten minste jaarlijks uit te keren, zijn steeds aftrekbaar. Omdat Vereniging Hendrick de Keyser een ‘Culturele ANBI’ is, kunnen giften tot maximaal € 5.000 voor 125% in de aftrek worden verwerkt.

Vereniging Hendrick de Keyser is een instelling die de bevordering van kunst en wetenschap ten doel heeft als bedoeld in de Successiewet en de Wet op de inkomsten, resp. vennootschapsbelasting. De Vereniging is sinds 1 januari 2006 vrijgesteld van het betalen van zowel schenkbelasting over ontvangen schenkingen als erfbelasting over ontvangen erfstellingen en legaten. Met ingang van 1 januari 2008 is de Vereniging opnieuw door het Ministerie van Financiën aangemerkt als een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI) en per 1 januari 2012 als ANBI met een Cultureel doel. Voorts is de Vereniging door het Centraal Bureau Fondsenwerving gecertificeerd.

(foto Arjan Bronkhorst)

Het kantoor van de Vereniging is gevestigd in:

Huis Bartolotti
Herengracht 172
1016 BP Amsterdam
Telefoon 020 521 06 30
Website www.hendrickdekeyser.nl
E-mail info@hendrickdekeyser.nl
Bankrelaties
NL94 ABNA 0411 8402 07
NL86 INGB 0000 0487 18

Voorzijde omslag:
Gouda, Turfmarkt 140 en 142, ‘Admiraalshuis’ (foto Arjan Bronkhorst)
Achterzijde omslag:
Gouda, Turfmarkt 142, ‘Admiraalshuis’, doorsnede voor- en achterhuis

Samenstelling Bestuur en Raad van Commissarissen

per 31 december 2015

Bestuur	Jaar van aftreden
H.J. Brouwer voorzitter	2016
H.J.M. van den Eerenbeemt secretaris	2019
mw. P.H.M. Hofsté penningmeester	2017
J.B.H. de Haan	2016
K.A. Ottenheim	2018
mw. E.M. van der Pol	2016

Raad van Commissarissen	
A.F.W. Bosman	2016
mw. C.W. Fock	2016
L. van Grunsven	2016
F.Q. Hoebens	2016
mw. J.R. Jas	2016
mw. P.W. Kruseman	2016
mw. M.C. Kuipers	2016
mw. P.M. Noordervliet	2016
mw. E.H. Swaab	2016
H.M.J. Tromp	2016
M.C. van Veen	2016
D.P. de Vries	2016
F.J. van Bruggen*	2017
A.J.C. van Leeuwen	2017
P.W. Havik	2018
J.G.P.M. Helderma*	2018
J.H.M. Lindenbergh*	2018
K.M.H. Peijs	2018
E.W. Veen	2018
mw. S.M. Dekker	2019
F. Elderson	2019
E. Ten Cate	2019
mw. W. Sorgdrager	2019

* audit commissie

Directeur
C.S.T.J. Huijts

Adjunct directeur
mw. J.L.P.B. Finaly

Inhoud

Pagina	
6	Inleiding
9	Verwervingen
21	Instandhouding
34	Voorlichting
37	Baten
40	Verenigingszaken
45	Verslag van de Raad van Commissarissen
46	Plannen en Begroting 2016
47	Dankwoord
48	Verantwoordingsverklaring 2015
	Jaarcijfers 2015
50	Balans
52	Staat van Baten en Lasten
53	Toelichting
56	Controleverklaring
	Artikel
58	Het Admiraalshuis en zijn bewoners door J.M. Kooijman en mw. H.C. Kooijman-Tibbles
82	Alfabetische lijst van huizen
87	Verspreidingskaart

Gouda, Turfmarkt 142, 'Admiraalshuis',
schouw (foto Arjan Bronkhorst)

Verslag van de Vereniging

Inleiding

Steenwijk, Gasthuislaan 2 en 4, 'Rams Woerthe' (foto Arjan Bronkhorst)

Het jaar 2015 is voor Vereniging Hendrick de Keyser te kenmerken als 'het jaar van de verwachtingen' omdat er een veelheid aan spannende ontwikkelingen gaande is waarvan de uitwerking de komende jaren zijn beslag krijgt of zijn resultaten zal laten zien. Tegelijkertijd zijn er in het verslagjaar zelf hele mooie resultaten gerealiseerd. Om met het laatste te beginnen, de Vereniging heeft in het achterliggende verslagjaar vier bijzondere panden of complexen kunnen verwerven, waarvan het merendeel ons is geschonken door particulieren.

Verkrijgingen 'om niet' De ontwikkeling dat particulieren 'Hendrick de Keyser' steeds beter weten te vinden als zij erover denken om hun huis een zekere toekomst te geven, doet ons nadenken over de mogelijkheden en de uitdagingen die dit biedt als deze trend zich doorzet. Particulieren die hun huis aan de Vereniging schenken hebben daar altijd een zeer bijzondere band mee, dat geeft het motief voor de schenking. Vrijwel altijd blijven zij er wonen of het huis gebruiken, waardoor wij als nieuwe eigenaar uitgedaagd worden om het huis met dezelfde aandacht te onderhouden als de schenker

Goed Geld Gala 2016 van de BankGiro Loterij in het Tropenmuseum in Amsterdam (foto Roy Beusker)

zelf gewoon was. Tegelijkertijd ontvangen wij een zeer bijzonder huis, dat wij graag aan de collectie van de Vereniging toevoegen en eveneens graag aan onze leden of de buitenwereld tonen. Onze Open Dagen bieden voor de leden in elk geval een goede oplossing. Bij het verschijnen van dit Jaarverslag hebben de leden al één van de recente schenkingen uitvoerig kunnen bekijken. Bij nagelaten panden geldt in beginsel ook, dat de erflater een bijzondere band met het huis had. Deze panden zijn bij de verkrijging echter niet meer in gebruik en wij worden direct voor de uitdaging gesteld om het huis, soms tegen aanzienlijke kosten, te restaureren. Indien toekomstige erfslaters nog bij leven met de Vereniging in contact treden, kunnen wij bespreken op welke manier hun wensen te gelegener tijd gerealiseerd worden. Ook ten aanzien van het toekomstige gebruik kunnen dan voorkeuren worden vastgelegd. Het grote voordeel van dergelijk overleg vooraf is, dat de toekomstige erflater zekerheid heeft dat de nalatenschap doorgang vindt conform zijn of haar wensen. In elk geval kan worden voorkomen dat een nalatenschap onverhoopt moet worden geweigerd, omdat de kosten van de restauratie niet opwegen tegen de kwaliteit en de gebruiksmogelijkheden van het huis.

Verkrijging 'onder voorbehoud' In ditzelfde jaar hebben wij voor het eerst in de geschiedenis een pand 'onder voorbehoud' moeten verwerven. Het betreft een boerderijtje in Oosterleek (NH) dat in dermate vervallen staat verkeert, dat het alleen te behouden is na een kostbare restauratie, waarvoor restauratiesubsidie onontbeerlijk is. De Vereniging kan dus pas werkelijk overgaan tot het in eigendom nemen, nadat de provincie de benodigde subsidie voor de restauratie definitief heeft toegezegd. Voor het aanvragen van diezelfde subsidie echter dient de Vereniging eigenaar te zijn. Een voorwaardelijk eigendom is hiervoor de unieke oplossing.

In dit specifieke geval heeft de verkopende partij eveneens een ontbindende voorwaarde gesteld, waardoor de zekerheid omtrent de verkrijging dermate ongewis is, dat het boerderijtje pas bij het eventueel vervallen van de voorwaarden – in 2016 – als verwerving bij de Vereniging zal worden opgenomen. Gelukkig heeft de provincie Noord-Holland nog in 2015 definitief restauratiesubsidie toegezegd, waarna de Vereniging enkele tijdelijke stabiliserende voorzieningen heeft getroffen. Het risico dat er anders bij de verwerving in 2016 alleen nog een ruïne zou resteren is daarmee voorlopig afgewend. Bij het ter perse gaan van dit Jaarverslag bestond nog geen zekerheid over de ontbindende voorwaarde van verkoperszijde.

Gestegen inkomsten Een andere verwachting heeft betrekking op de eigen inkomsten van de Vereniging. Die namen in 2015

Oosterleek, Oosterleek 39, boerderij

Hoorn, Achter de Vest 1, Maria- of Kruittoren, Monument en Bed

met 25% toe ten opzichte van 2014. Naast de hierboven vermelde schenkingen van panden, hebben particulieren de Vereniging in 2015 gelukkig ook financieel goed gesteund en vielen ons enkele nalatenschappen ten deel. Het is zeer te hopen dat deze steunbetuigingen zich blijven voordoen.

Erg belangrijk zijn verder de met 5% verbeterde huurinkomsten, omdat die een continu karakter hebben. Enerzijds zitten de inkomsten uit de reguliere verhuur duidelijk in de lift en anderzijds dragen de inkomsten uit de Tijdelijke Verhuur gestaag meer bij aan de inkomstenstroom. Vooral de door de BankGiro Loterij mogelijk gemaakte nieuwe activiteit ‘Monument en Bed’ slaat boven verwachting aan. Gelukkig konden in 2015 aan deze activiteit weer twee nieuwe locaties (Hasselt en Hoorn) worden toegevoegd en zitten er nog enkele fraaie in de pijplijn voor de komende jaren. De verhuur van de diner- en receptielocaties vertoont eveneens een gestage groei. Voor beide activiteiten zijn in het verslagjaar nieuwe websites ontwikkeld die de reservering gemakkelijker moeten maken. Mede daardoor verwachten wij dat de groei van deze onderdelen de komende jaren zeker zal doorzetten.

Imme Rog, Managing Director BGL, overhandigt de cheque aan Vereniging Hendrick de Keyser (foto Roy Beusker)

De BankGiro Loterij heeft in 2015 de relatie met zijn ‘beneficiënten’ een andere vorm gegeven. De loterij ziet zich minder als een ‘geldverstrekker’ doch meer als een partner van bijvoorbeeld onze Vereniging voor het bereiken van ons hogere culturele doel. De gevolgen voor Hendrick de Keyser worden de komende jaren in kaart gebracht, maar het gemakkelijke ‘geoomerkt werven’ is daar een regelrecht gevolg van. Wij vertrouwen erop dat dit ook op de langere termijn mogelijkheden geeft tot een minstens zo vruchtbare samenwerking als in de afgelopen jaren.

Jubileumvoorbereidingen De meest spannende verwachtingen hangen echter samen met de Jubileumviering in 2018. Het eeuwfeest nodigt uit tot het reflecteren over ons werk gedurende de afgelopen bijna 100 jaar en het verzamelen van inmiddels meer dan vierhonderd huizen. Aan een extra deel van **Huizen in Nederland**, met aandacht aan de verwervingen in de afgelopen vijftintig jaar, wordt inmiddels druk gewerkt. Voor de inleidingen zijn externe specialisten ingehuurd en eigen medewerkers werken met een leger aan zelfstandige onderzoekers aan de beschrijvingen van de individuele panden. De viering zelf, met een duidelijke blik op de toekomst, begint inmiddels ook gestalte te krijgen. Daarbij krijgen de vorig jaar aangekondigde aspecten van ‘toekomstige beleving’ en ‘regionale aandacht’ gestaag meer invulling. Ter voorbereiding daarop zijn in het verslagjaar een ledenonderzoek en enquêtes onder de commissarissen en onder onze leden uitgevoerd. De resultaten wijzen redelijk in dezelfde richting: de openstelling van onze huizen wordt als zeer belangrijk ervaren en men verwacht juist van onze Vereniging een verhaal over de geschiedenis (in brede zin) van het betreffende huis. In het kader van de jubileumviering zal de Vereniging hierop uitgebreider inspelen. Een aantal van onze panden is al openbaar toegankelijk, maar de toelichting over de kwaliteit van het pand wordt verbeterd en er komt een uitleg over waarom de Vereniging het heeft verworven en wat de samenhang is met andere panden uit ons bezit. In de aanloop naar het jubileum zal bovendien worden geprobeerd om het aantal openbaar toegankelijke panden te vergroten.

Verwervingen

Kosten Met de verwervingen in 2015 was een bedrag gemoeid van € 1.289.978 (2014: € 348.394) waarvan € 920.320 (2014: € 285.000) ons door particulieren geschonken is. Na verrekening van de met de verwervingen gemoeid zijnde organisatiekosten belopen de kosten in 2015 in totaal € 1.478.660 (2014: € 535.756). Het betreft de hierna volgende complexen.

Effecten Gouda, Turfmarkt 140 en 142, ‘Admiraalshuis’

Dit hoge, smalle huis aan de Turfmarkt bij de Lage Gouwe, met zijn fraaie rococo-interieur (Lodewijk XV), staat bekend als het ‘Admiraalshuis’. De locatie heeft een geschiedenis die tot in de 14de eeuw gereconstrueerd kan worden en het huis bezit belangrijke bouw- en interieurdelen uit de 17de en 18de eeuw. De naam ‘Admiraalshuis’ verwijst naar twee zeehelden die het bewoonden: de 17de-eeuwse vice-admiraal Jan de Haen die in de zeeslag bij Lowestoft de ‘Charity’ op de Engelsen veroverde en de 18de-eeuwse vice-admiraal Adriaan Roemer Vlacq die zich in de Oostenrijkse Successieoorlog onderscheidde. Het is Roemer Vlacq die een belangrijke stempel op het huis in zijn huidige vorm drukte. Hij liet het huis, dat zijn 17de-eeuwse casco behield, in 1757 verbouwen in rococostijl waardoor het één van de belangrijkste regentenhuisen van Gouda werd. Het kreeg een natuurstenen voorgevel met beeldhouwwerk, getoogde vensters, gesmede vensterhekjes en tegen de daklijst attributen die verwijzen naar het beroep van de bouwheer, waaronder vaandels, wapens, een globe, verrekijker en palmtak. De gevel werd afgesloten met een

Gouda, Turfmarkt 142, het ‘Admiraalshuis’ in 1932 (foto Rijksdienst Cultureel Erfgoed)

Gouda, Turfmarkt 142 en 140, ‘Admiraalshuis’ (foto Arjan Bronkhorst)

Gouda, Turfmarkt 142, het ‘Admiraalshuis’, plafondstuk (foto Arjan Bronkhorst)

Gouda, Turfmarkt 142, het ‘Admiraalshuis’, trappenhuis (foto Rijksdienst Cultureel Erfgoed)

houten opzetstuk waarachter sindsdien de nok van de 17de-eeuwse kap schuil gaat. Bij de verbouwing werden hoge zijkamers gemaakt langs een lange gang naar een breed achterhuis en het achtererf. Niveauverschillen in het voorhuis werden overbrugd door een uitzonderlijk mooi vormgegeven en ingenieus trappenhuis met tussenbordessen. Ondanks de smalle plattegrond van het huis geeft de trap op het eerste bordes toegang tot een aparte, naastgelegen dienstrap. Het huis kreeg een rijke interieurfwerking met rococo stuc- en houtsnijwerk, betimmeringen, schouwen, behangsels en beschilderde plafondstukken. Uit een boedelinventaris, opgemaakt na het overlijden van Roemer Vlacq in 1775, is veel bekend over de inrichting met meubelen, zilver, porselein, linnengoed, schilderijen, navigatie-instrumenten, snuisterijen, curiositeiten en een grote wijn-

voorraad. Zo was er een Chinese of Groene Kamer in het voorhuis en een Blauwe Kamer en een Tuinkamer of Zaal in het achterhuis. Deze laatste zijn in 1925, door een verbouwing van het achterhuis tot kerkzaal, verloren gegaan. Achter het huis ligt een tuin met een tuinhuis dat in opzet teruggaat tot de vroege 18de eeuw. In 1935 werd het tuinhuis in gebruik genomen als pottenbakkerij en in 1946 werd de kap door brand verwoest, waarna het tuinhuis een extra verdieping met een plat dak kreeg. Door de huidige bewoners, de heer en mevrouw Kooijman-Tibbles, is het Admiraalshuis gedurende veertig jaar gekoesterd en gerestaureerd, waarbij veel oorspronkelijke interieurdelen weer terug zijn gekeerd of aangevuld. Zij hebben het huis aan de Vereniging geschonken en zullen het blijven bewonen. In het artikel achter in dit Jaarverslag leest u meer over hun ervarin-

Gouda, Turfmarkt 142, het ‘Admiraalshuis’, gevel (links) en detail rococo lijstwerk (rechts)

gen bij de restauratie en de speurtocht naar de geschiedenis van dit bijzondere huis. Tot het aan de Vereniging geschonken complex hoort ook het buurhuis Turfmarkt 140. Het casco van dit huis dateert uit omstreeks 1621 toen het werd omschreven als het ‘Cleyen Huysgen’. Het smalle pand heeft een gepleisterde lijstgevel uit 1855 met houten opzetstuk. Vanaf 1916 tot 1964 was er een tabakswinkel gevestigd. De huidige winkelpui dateert uit 1937. In dat laatste jaar werd ook het interieur aangepast, waarvan onderdelen bewaard bleven. Het ‘Cleyen Huysgen’ zal apart worden verhuurd.

‘s-Gravenhage, Toussaintkade 22, ‘Huis Tuyt’

Toussaintkade 22 is een zeer interessante aanwinst voor onze collectie vroeg 19de-eeuwse huizen. Huizen uit deze tijd, veelal gebouwd in een terughoudende neoclassicistische stijl, zijn zeldzaam en vaak ingrijpend verbouwd. Het huis, dat uit 1822 dateert, bewaart belangrijke interieurdelen in late empirestijl. Bij het archiefonderzoek naar de bouwgeschiedenis direct na de verwerving zijn meteen interessante vondsten gedaan. In de eerste helft van de 19de eeuw maakte Den Haag een voorzichtige ‘sprong’ over de in de 17de eeuw gegraven singelgrachten. Het huis behoort tot de eerste huizen aan het ‘Veenlaantje’ (sinds 1886 de Toussaintkade) langs de West Singelsgracht tegenover de tuinen van Paleis Noordeinde. Langs het laantje, dat was vernoemd naar de polder het ‘Kleine Veentje’, lagen tuinen en tuinderijen en stonden tuinhuisen met uitzicht op bleekvelden, weilanden, vaarten en sloten en de duinen in de verte. Geleidelijk werd het landelijke gebied bebouwd, zoals te zien is op kaarten uit het midden van de 19de eeuw. De verdichting van de bebouwing nam een grote vlucht tussen 1870 en 1890 met de aanleg van het Zeeheldenkwartier. Het huis werd in 1822 gebouwd in opdracht van Elisabeth Maria Thiebout, weduwe van de leerlooier Jacobus Heppener. Hun namen en het bouwjaar staan vermeld in een gevelsteentje op de voorgevel.

‘s-Gravenhage, Toussaintkade 22, ‘Huis Tuyt’

Volgens de kadastrale gegevens had het huis een diepe tuin met een tuinkoepeltje. Van hier was er vrij uitzicht op de bleekvelden en het Kleine Veentje. De 59-jarige weduwe Heppener-Thiebout, omschreven als ‘looyster’ van beroep, bezat een groot aantal huizen en erven in de omgeving. In een industrieel gebiedje aan een vaart bij de Haasmolen was de leerlooierij met schuur en erf gevestigd. Het moet een succesvol bedrijf zijn geweest. In het grote vertrek op de eerste verdieping van haar nieuwgebouwde huis, dat van indrukwekkend empire stucwerk werd voorzien, liet de weduwe Heppener boven de schouw een trofee met de gereedschappen van de leerlooiers afbeelden. De weduwe Heppener had een gezin met vijf volwassen kinderen toen het huis werd gebouwd. De drie zonen Jacobus, Adam en Johannes waren ook looiers en leerverkopers en waarschijnlijk werkzaam in het familiebedrijf. Een kleinzoon was de bekende Haagse School schilder Johannes Jacobus Heppener. Het huis heeft een begane grond, verdieping en zolder met vliering. De neoclassicistische lijstgevel is vier vensterassen breed, onder een met pannen gedekte dwarskap. De gevel is opgetrokken in een bruine baksteen, gemetseld met zeer dun aangestroken kalkvoegjes. De daklijst is geprofileerd met architraaf, fries en kroonlijst voor de goot. Zoals het hoort bij deze stijlperiode, was de decoratie verder tot een minimum beperkt. De entree heeft een deuromlijsting met pilasters, een hoofdstel met tandlijst en een mooie paneeldeur met gesneden middennaald. De vensters zullen bij de bouw voorzien zijn geweest van zesruits empire schuiframen. In de achtergevel zijn nog twee ramen die op deze situatie teruggaan. In een veilingaankondiging van 1864 wordt het huis omschreven als een ‘kapitaal en goed onderhouden huis, erve en tuin’. Het had ‘beneden drie gestukadoorde Kamers, waaronder een ruime Suite, met Stookplaatsen en marmeren Schoorsteenmantels, voorts boven zes Kamers, Keuken, Kelder, Kleederzolder met Dienstbodenvertrek, Vliering, vele vaste Kasten en verdere gemakken’. Alle ruimtes van deze beschrijving zijn tegenwoordig nog in het huis terug te vinden. Kenmerkend voor de vroege Haagse singelbebouwing is de entree op straatniveau. Een doorlopende gang, met marmeren vloertegels, verdeelt de begane grond in een brede en een smalle beuk. Links liggen een

‘s-Gravenhage, Toussaintkade 22, advertentie uit 1864

's-Gravenhage, Toussaintkade 22, 'Huis Tuyt', 8 april 1922

kleine zijkamer, het trappenhuis en de keuken. In de brede beuk aan de rechterzijde van de gang is de kamer-en-suite gesitueerd die in de advertentie wordt genoemd. Op de eerste verdieping herhaalt deze plattegrond zich niet. Hier ligt de gang juist over de breedte in het midden van het huis. Hierdoor is er een voorname kamer aan de straatzijde, met een kleine kamer daarnaast (later badkamer) en zijn er twee kamers aan de tuinzijde. Het trappenhuis loopt door naar de zolder en ontvangt daar licht door een groot venster in de (oorspronkelijk vrijstaande) zijgevel. Bij de bouw kreeg het huis twee

dwarskappen met de nokken evenwijdig aan de straat, vier versleepte rookkanalen en twee vlieringzolders. Tussen 1935 en 1939 is de achterste kap op vlieringniveau afgetopt en vervangen door een dakkapel onder een plat dak. De twee kappen sluiten op vlieringhoogte op elkaar aan en rusten in het midden op standvinken. Hierdoor is er een zeer ruime zolder. Naast een droog- en bergzolder zijn er nog twee dienstbodenkamers en een bergplaats in te herkennen. Delen van de interieurafwerking van het huis gaan terug op het bouwjaar 1822. Hieronder zijn het marmer op de gangvloer,

's-Gravenhage, Toussaintkade 22, 'Huis Tuyt', kamer eerste verdieping

's-Gravenhage, Toussaintkade 22, 'Huis Tuyt', stucwerk met gereedschap van leerlooiers

Hardegarijp, Rijkstraatweg 24, 'Huis Bonnema': ramen zemen

Het in 2010 verworven woonhuis-atelier van architect Abe Bonnema is gebouwd in de functionalistische stijl van het Nieuwe Bouwen. Het dateert uit 1963 en heeft grote glaspartijen in de vliesgevels met ranke stalen kozijnen naar ontwerp van Bonnema. De ramen bevatten dubbelglas van de eerste generatie uit 1963, die thans na vijftig jaar begonnen te lekken. Dat uit zich in condens in het spouwblad, waardoor 'wazige' ramen ontstaan. Natuurlijk is de meest voor de hand liggende manier om dit probleem op te lossen het vervangen van alle ramen. Niet alleen is deze methode kostbaar, het leidt vooral tot het onmiddellijk verlies van het authentieke materiaal. Bovendien waren door de gekozen detaillering van de architect de ramen niet zonder forse schade aan kozijn en dakrand te verwijderen. Een andere methode bleek ook te bestaan: het 'spoelen' van de spouw (glasbewassing in dubbelglas). Behalve dat hiermee het oorspronkelijke materiaal behouden kon worden en het een duurzame oplossing is, bedroegen de kosten circa een kwart van 'vervangen'. Bij deze spoelmethode worden twee gaatjes geboord in het buitenblad van het raam, wordt een sopje in de spouw gespoten en worden met metalen sponsjes – net als bij een aquarium – de ruiten van buitenaf met behulp van een magnetische houder gereinigd. Daarna wordt de spouw gespoeld met schoon water en worden de gaatjes gedicht met een membraandopje. Het procedé kan zo nodig na vele jaren herhaald worden. Overige voordelen van deze uit Duitsland afkomstige methode ten opzichte van vervanging van ramen is, dat er geen schade optreedt aan de kozijnen en geen kleurverschil ontstaat tussen eventueel oude en nieuwe ruiten, want alle oorspronkelijke ruiten zijn behouden. Een laatste voordeel is dat de belasting voor de bewoners minimaal is, want het schoonmaken gebeurt van buitenaf. ■

Hardegarijp, Rijkstraatweg 24, 'Huis Bonnema', exterieur

Hardegarijp, Rijkstraatweg 24, 'Huis Bonnema', sopje wordt tussen de ramen gespoten

Hardegarijp, Rijkstraatweg 24, 'Huis Bonnema', ramen voor en na glasbewassing

's-Gravenhage, Toussaintkade 22, 'Huis Tuyt',
achtergevel met serre in 1935

de architraaflijsten van de deuren, de schuivende binnenluiken achter de vensters op de begane grond, de trap met de voor de deze tijd kenmerkende vlak gedraaide lensvormige balusters, een marmeren schouw op de eerste verdieping en vier fraaie stucplafonds in late empirestijl. Opmerkelijk is vooral de grote kamer aan de straatzijde op de eerste verdieping. De afwerking doet vermoeden dat het een belangrijk 'pronkvertrek' was. Zo is er een empire stucplafond met arabesken. Boven de marmeren schouw zijn, zoals gezegd, in stuc de attributen van leerlooiers afgebeeld, waaronder vlees-, stoot- en schaafmessen, verwijzend naar de firma van de opdrachtgeefster, de weduwe Heppener-Thiebout. Oorspronkelijk stond het huis aan de zuidzijde vrij en aan de noordzijde tegen een reeds gebouwd buurpand. Het onbebouwde zuidelijke deel van het perceel werd in 1864 apart in veiling gebracht als bouwgrond. Het daar gebouwde huis werd bewoond door het bekende schilder-schrijversechtpaar Bosboom-Toussaint, naar wie de Toussaintkade is vernoemd. Tussen de twee huizen bleef aanvankelijk een steeg vrij naar het achterterrein.

In 1894 vond een verbouwing plaats. Het huis werd aan de tuinzijde uitgebreid met een serre en aan de voorzijde met een neorenaissance dakkapel. De serre heeft deuren en ramen met gekleurd en blank glas-in-lood en gepatroneerde keramieken vloertegels. Waarschijnlijk dateren ook het huidige tochtportaal en de betegelde lambriseringen in de gang uit 1894 en kreeg het huis op dat moment grote ongedeelde schuiframen met glas-in-lood in de bovenramen. Het blanke glas-in-lood in de benedenramen dateert uit 1939. Aan het begin van de 20ste eeuw werd het huis

gekocht door Rochus Tuyt en Hendrika Tuyt-Gabel. Rochus Tuyt was meubelmaker en grondlegger van een 'meubelmakerij, behangerij en stoffeerderij'. De firma had werkplaatsen en een 'magazijn van mahonichouten en geschilderde meubelen' op de nabijgelegen Piet Heinstraat en de Elandstraat. In 1939 werd Toussaintkade 22 door de zenuwarts Johannes Philippus Tuyt uit de erfenis van zijn ouders gekocht. Het werd datzelfde jaar verbouwd en ingericht als praktijk met woonhuis. De salon op de begane grond werd in gebruik genomen als wachtkamer voor de patiënten, de achterkamer met serre als woonkamer en het grote vertrek op de eerste verdieping als ontvangkamer. Op de serre aan de tuinzijde werd een kamer uitgebouwd die diende als behandel- en onderzoekkamer. De huidige badkamer met ligbad dateert ook uit 1939. Na het overlijden dr. Tuyt in 1943 kwam het huis in bezit van zijn neef Jan Hendrik van Dalen Jr. Sindsdien werd het verhuurd en veranderde er weinig. Zo was er een artsenpraktijk met woonhuis gevestigd, daarna een tandartsenpraktijk en tenslotte een administratiekantoor. In 2005 kwam Toussaintkade 22 in bezit van mevrouw G. van Dalen, achterkleindochter van Rochus Tuyt. Zij heeft het aan de Vereniging geschonken. Het huis zal in de komende jaren gerestaureerd worden.

Steenwijk, Gasthuislaan 2 en 4, 'Rams Woerthe'

Reeds in de jaren negentig van de 20ste eeuw heeft onze Vereniging op aandringen van bestuurslid R. Meischke een poging gedaan om deze bijzondere Jugendstilvilla te verwerven. Door de hoge aankoop-, restauratie- en onderhoudskosten bleek dat toen niet mogelijk. Dat het nu wel is gelukt, is te danken aan de steun van de Bank-Giro Loterij en de Stichting Dioraphte. 'Rams Woerthe' is het eerste huis in onze collectie met stijlkenmerken van zowel de Berlagiaanse fin-de-siècle bouwkunst als de voor Nederland zeldzame Jugendstil. Het is een goed voorbeeld van een woonhuis van een vermogende industrieel en zijn gezin omstreeks 1900.

Aan het eind van de 19de eeuw raakten in Europa de neostijlen uit de mode. Onder de avant-garde was er ontevredenheid over de anonieme vormgeving die voortkwam uit de machinale vervaardi-

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe', bouwtekeningen
(Archief Van Gendt - Het Nieuwe Instituut Rotterdam)

ging van alledaagse voorwerpen. Als reactie hierop was reeds eerder in Engeland de 'Arts and Crafts' beweging van William Morris ontstaan, een beweging die zich richtte op het ambacht en streefde naar het met de hand vervaardigen van door kunstenaars ontworpen producten als behang, meubelen en serviesgoed. Kenmerkend waren florale motieven en organische vormen, deze waren immers niet goed machinaal te vervaardigen. Een zelfde ambitie kreeg op het vasteland van Europa vorm in de Art Nouveau (Franse benaming) of de Jugendstil (Noord-Europese benaming). Behalve in de grafische vormgeving en die van gebruiksgoederen, drong de Jugendstil in Nederland maar langzaam door. Licht spottend werd de stijl ook wel 'slaoliestijl' genoemd, naar de affiches voor sladressing van de Nederlandsche Oliefabriek (later Calvé) uit de jaren negentig van de 19de eeuw. In de bouwkunst bleef in ons land de neorenaissance nog lang dominant, vermengd met invloeden van Berlage, de Jugendstil en de schilderachtige chaletstijl.

Het moet de Jugendstil zijn geweest die de eigenaar van 'Rams Woerthe', Jan Hendrik Tromp Meesters, met name beviel toen hij zijn huis in 1897-'98 liet ontwerpen. In 1897 had deze vermogende Steenwijker houthandelaar een prijsvraag laten uitschrijven voor een ontwerp van een villa in zijn geboorteplaats. Hij had hiervoor een grote lap grond (bijna 9 hectare) aan de rand van het historische centrum van Steenwijk gekocht van de gemeente. Het terrein bestond vooral uit weidegronden ('woerthen') die ooit aan de 18de-eeuwse Steenwijker burgemeester Frederik Ram hadden behoord, de reden dat het huis daarna 'Rams Woerthe' werd genoemd. De opdracht moet prestigieus zijn geweest, want zelfs een vooraanstaand architect als Jos. Th. J. Cuypers (1861-1949, zoon van Pierre Cuypers) stuurde een ontwerp in. In januari 1898 publiceerde het tijdschrift *De Architect* de ontwerpen van Cuypers en het Amsterdamse architectenbureau A.L. van Gendt en Zonen (bekend van het Concertgebouw). De prijsvraag had uit twee rondes bestaan. Eerst moesten ontwerpen voor een plattegrond worden ingediend (deze ronde werd gewonnen door Jos. Th. J. Cuypers) en vervolgens moesten de deelnemers op basis van de

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe',
begin 20ste eeuw

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe' (foto Arjan Bronkhorst)

gekozen plattegrond een huis ontwerpen. In die laatste ronde won het Jugenstil-ontwerp van het bureau van A.L. van Gendt. Na goedkeuring door de gemeenteraad begon de bouw nog datzelfde jaar en deze werd eind 1899 voltooid. De bouw kostte Tromp Meesters ruim 75.000 gulden, niet meerekenend het enorme park dat rondom het huis werd aangelegd naar een ontwerp van de bekende tuin-

architect Hendrik Copijn (1842-1923). Dat Tromp Meesters in staat was om dit grote bedrag uit te geven aan de bouw van een woonhuis kwam door de nalatenschap van zijn vader Salco Tromp Meesters. Het was Salco Tromp Meesters die in het midden van de 19de eeuw het houthandelsimperium opbouwde waar zijn zoons Jan Hendrik en Jan zouden gaan werken. In 1895 overleed Tromp Meesters senior en liet een vermogen van drie miljoen gulden na aan zijn zoons. Beiden lieten een huis bouwen, waarmee zij elkaar probeerden te overtreffen.

Interessant is dat de zoons ieder een andere bouwstijl kozen. Het huis van Jan Tromp Meesters was in 1896 klaar, enkele jaren eerder dan 'Rams Woerthe'. Het was een grote neorenaissance villa onder de naam 'Nijenstede' in de nieuwe wijk bij het station van Steenwijk. Zijn broer Jan Hendrik wist hem uiteindelijk te overtreffen met 'Rams Woerthe', dat bovendien nog steeds staat. Villa Nijenstede werd reeds in de jaren dertig van de vorige eeuw afgebroken.

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe', entree (foto Arjan Bronkhorst)

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe', achtergevel (foto Arjan Bronkhorst)

'Rams Woerthe' heeft als hoofdvorm een min of meer symmetrische voorzijde. Op een natuurstenen basement staan twee in baksteen opgetrokken verdiepingen met verschillende uitbouwsels. Onder andere een erker, serre, torentje en balkonnetjes verbreken de symmetrie en geven het geheel een schilderachtige, asymmetrische indruk. De bakstenen gevels (aan de achterzijde later deels wit gepleisterd), natuurstenen elementen, groen geglazuurde baksteenlagen, het vakwerk onder de kappen en de luiken met geschilderde 'zandlopers' doen denken aan de in die tijd meer gangbare villabouw en de stijl van architecten als Berlage. Andere ornamenten, zoals de paddenstoelvormige entree, de gietijzeren organische vormen van de serre, balkons, de veranda aan de achterzijde en het prachtige hekwerk aan de straat zijn vormgegeven in Jugendstil.

Ook aan het interieur werd veel aandacht besteed. De interieurs op de beletage en de eerste verdieping werden voorzien van plafonds van papier-maché met Jugendstil decoraties en behangen in verschillende kleuren en patronen. Toch zijn de kamers niet als zuiver Jugendstil te bestempelen, zo werd in de woonkamer een neoclassicistische schouwpartij aangebracht en werden de kamers ingericht met 'Oud-Hollandse' meubelen. Centraal bij binnenkomst bevindt zich een (iets verhoogde) grote hal met trappenhuis en 'cosy corners'. Het monumentale trappenhuis werd door de tot de Larense School behorende schilder Co Breman (1865-1938) beschilderd met landschaps- en familievriend Adolfe Comte (1850-1921) ontwierp een groot glas-in-loodraam dat op het bordes van de trap is te bewonderen en 'de Lente' verbeeldt. Op de beletage bevinden zich

een woonkamer, eetzaal, salon en herenkamer. Alle vertrekken aan de tuinzijde kregen grote raampartijen met wijds uitzicht over de tuin van Copijn. Bijzonder is ook de keuken, die grotendeels in historische staat bewaard is gebleven. Op de verdieping waren de slaapvertrekken van de familie. Een deel van de Jugendstilpracht van het huis is in latere jaren verloren gegaan; plafonds werden witgeschilderd en behang verdween achter voorzetwandjes of werd vervangen. Vrij recent zijn enkele plafonds gerestaureerd en zijn enkele wanden voorzien van kleurrijke wandbespanning.

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe', achtergevel in 1900 nog zonder witte pleisterlaag (foto J.H. de Vries)

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe', plattegrond begane grond (Archief Van Gendt - Het Nieuwe Instituut Rotterdam)

De familie Tromp Meesters heeft maar kort in de villa gewoond. Jan Hendrik overleed onverwachts in 1908 en zijn weduwe verhuisde een jaar later uit het huis omdat zij zich hier eenzaam voelde. Ze gebruikte het huis vervolgens voor feestjes en verhuurde later gedeeltes. De kosten voor het onderhoud betaalde ze uit de dividenden op Russische aandelen die haar man haar had nagelaten. In 1917 brak de Russische Revolutie uit en waren de aandelen niets meer waard.

De weduwe was toen gedwongen het huis te verkopen. Nadat onderhandelingen met een arts uit Amsterdam op niets uitliepen werd het pand voor 90.000 gulden door de gemeente Steenwijk gekocht. Verschillende vertrekken werden vervolgens verbouwd om het pand geschikt te maken voor gebruik als gemeentehuis. De Gemeente Steenwijk verbleef decennialang in het pand. Door verschillende verbouwingen verdwenen delen van het oorspronkelijke interieur.

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe', trappenhuis (foto Arjan Bronkhorst)

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe', glas-in-loodraam in trappenhuis (foto Arjan Bronkhorst)

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe', eetkamer (foto Arjan Bronkhorst)

Zo werden bijvoorbeeld de houten lambriseringen met eikenimitatie in de eetkamer groen geschilderd en het toilet op de begane grond vervangen door een kopieerruimte. Ook de grote glazen serre naast het huis werd tot de helft ingekort en verbouwd tot tropische kas. In de late jaren twintig liet een wethouder drie glas-in-loodramen aanbrengen in zijn kamer op de eerste verdieping naar een ontwerp van de bekende Haarlemse glazenier Willem Bogtman (1882-1955). In de jaren tachtig bleek het pand definitief te klein voor de gemeente en werd besloten om een nieuw gemeentehuis te bouwen, waar men in 1991 in trok. 'Rams Woerthe' stond vervolgens enkele jaren leeg tot het in 1995, na opnieuw te zijn verbouwd, in gebruik werd genomen door het Waterschap Wold en Wieden. Het waterschap liet de schilderijen van Breman restaureren en plaatste een lift. Na een fusie in 1999 vertrok zij echter al weer en werd het huis in gebruik

genomen door het college van burgemeester en wethouders van de nieuw gevormde fusiegemeente Steenwijkerland. De gemeentelijke collectie van werken van de in Steenwijk geboren Amsterdamse stadsbeeldhouwer Hildo Krop (1884-1970), bekend van zijn architectonisch beeldhouwwerk voor de Amsterdamse School, kreeg een plaats in een deel van het pand. Na de huidige overdracht aan Vereniging Hendrick de Keyser gaat de gemeente enkele ruimtes in het huis huren, zodat deze museale functie behouden blijft. Daarnaast zullen de onderhoudskosten van het gebouw gedragen moeten worden door een kantoorfunctie op de eerste verdieping en verhuur van de beletage voor huwelijken, vergaderingen en culturele bijeenkomsten. Bij de verwerving horen ook een portierswoning (nr. 4) en een deels ondergrondse appelkelder. Het park van Copijn blijft in bezit van de gemeente Steenwijkerland.

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe', hal op de verdieping (foto Arjan Bronkhorst)

Steenwijk, Gasthuislaan 2, 'Rams Woerthe', keuken (foto Arjan Bronkhorst)

Friese 17de-eeuwse bedstedewand herplaatst in Workum

door Johan de Haan

Workum, Noard 5, bedstedewand

Eind 2015 werd in ons huis aan Noard 5 in Workum een 17de-eeuwse bedstedewand herplaatst. De eikenhouten kamerbetimmering, ruim 5 m breed en 2 m hoog, bestaat uit een open bedstede, geflankeerd door kast-deuren en werd in 1923 verkocht uit het pand Noard 3. Op een antiekbeurs ging het Rijk over tot aankoop en de betimmering was respectievelijk te zien in het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen en in het Fries Museum in Leeuwarden. Na enige tijd in depot is nu een goede plaats gevonden in het huis Noard 5. Dit voorname woonhuis, met rijk versierde trapgevel, dateert uit dezelfde tijd als de bedstedewand: het midden van de 17de eeuw. Het werd omstreeks 1795 in opdracht van Daniël Bonifatius van der Haer verbouwd tot koetshuis bij zijn naast-gelegen woonhuis Noard 3. Mogelijk werd toen de oude bedstedewand van het ene naar het andere huis verplaatst. Het zijn vaak mooie allianties van functionaliteit en represen-tatie: de bedstedewanden die vooral in de zeventiende maar ook in de 18de eeuw in veel huizen in Nederland te vinden waren. Slaapplaatsen, kasten, door- en opgangen konden effectief worden weggewerkt achter het architectonische gebaar van een houten wand, die bovendien gelegenheid bood om met kostbare bedgordijnen en ander beddegoed te pronken en waarvan de bovenrand uitnodigde tot het uitstellen van voorwerpen van aardewerk en porselein. Ook de in Workum herplaatste wand is een fraai staaltje 17de-eeuwse binnenhuisarchitectuur. Door het snijwerk verraadt deze

wand zijn Friese oorsprong. Op de deuren van de kast zijn zogeheten Friese togen aangebracht, die bestaan uit drie pentagonale blokjes waarvan de middelste is voorzien van een kopje. Dergelijke togen komen voor op veel Friese preekstoelen en kasten en zijn typisch voor Fries meubelwerk uit de 17de eeuw. De decoraties van de halfzuilen maken eveneens duidelijk dat de wand niet elders kan zijn ontstaan. De postamenten aan weers-

Bolsward, portaal stadhuis

zijden van de bedopening zijn voorzien van decoraties die lijken op het snijwerk van het portaal in de raadzaal van het tussen 1614 en 1617 gebouwde stadhuis van Bolsward. Dat portaal is gesigneerd door de Bolswarder kistenmaker Jacob Gijsberts, vader van de befaamde Friese dichter Gysbert Japicx. ■

Instandhouding

Kosten In 2015 bedroegen de voor instandhouding gemaakte kosten € 11.561.290 (2014: € 9.815.905). De basis voor de duurzame instandhouding van onze panden wordt gevormd door de huuropbrengst. Deze bedroeg in het verslagjaar in totaal € 8.792.213 (2014: € 8.396.307). Daarmee is, zoals gebruikelijk, aan de instandhouding van ons bezit meer uitgegeven, dan de Vereniging aan huurinkomsten ontvangt (31,4 % meer, in 2014 17% meer).

Effecten Aan 59 panden is in 2015 voor meer dan € 25.000 aan instandhoudingskosten besteed (2014: 51).

In 18 gevallen (2014: 8) daarvan lag de besteding tussen de € 50.000 en de € 100.000, te weten bij:

Amsterdam

- ‘Huis Bartolotti’, Herengracht 172
- ‘Huis Van Brien’, Herengracht 284
- Kerkstraat 324

Breda

- Kapel van Gageldonk, Moerenpad 10

Cruquius

- ‘de Cruquius’, Cruquiusdijk 27

Delft

- Markt 2

Dordrecht

- ‘De Onbeschaamde’, Wijnstraat 123

Haarlem

- Groot Heiligland 63
- ‘Hodshon Huis’, Spaarne 17

Harlingen

- Noorderhaven 106

Hasselt

- Rosmolenstraat 3

Heiloo

- ‘Nijenburg’, Kennemerstraatweg 278

Hoorn

- Kuil 32

Leiden

- Vliet 9

Monnickendam

- Noordeinde 5

Nijmegen

- Sint Anthoniusplaats 9

Schiedam

- ‘Weeshuis der Hervormden’, Lange Achterweg 36-82

Workum

- Noard 5

Aan 19 (2014: 18) van de hiervoor genoemde 59 panden is in 2015 meer dan € 100.000 besteed, waaronder bij 3 panden zelfs meer dan € 500.000, omdat het instandhouding van (grotere) complexen betrof of het werk betrekking had op volledige restauraties of delen daarvan. Het ging daarbij om (tussen haken is het bestede bedrag in € 1.000 vermeld):

Amsterdam, Beulingstraat 25 (153)

Cascoherstel en huurmutatie

Amsterdam, Gemeenlandshuis, Diemerzeedijk 27 (174)

Nieuwe poortdeuren, schilderwerk en installatiewerk voor huurmutatie

Amsterdam, ‘Huis Bartolotti’, Herengracht 170 (909)

Restauratie interieur en casco

Alkmaar, ‘Het Hooge Huys’, Sint Laurensstraat 1-3 (207)

Restauratie casco en interieur

Driebergen-Rijsenburg, ‘Sparrendaal’,

Hoofdstraat 87-91 (254)

Restauratie rechter koetshuis

Dordrecht, ‘Huis Rodenburch’, Wijnstraat 153 (163)

Afbouw interieur bel-etage

Haarlem, Korte Spaarne 31 (130)

Huurmutatie

Haarlem, ‘Huis Barnaart’, Nieuwe Gracht 7 (539)

Restauratie casco en interieur

Hoorn, Maria- of Kruittoren, Achter de Vest 1 (141)

Herbestemming ‘Monument en Bed’

Leeuwarden, ‘Huis Van Eysinga’, Koningstraat 1 (301)

Restauratie en herbestemming

Middelburg, ‘Huis ‘s-Hertogenbosch’, Vlasmarkt 51 (160)

Splitsen wonen/kantoor

Naaldwijk, Heilige Geest Hofje (108)

Renovatie woning

Den Haag, ‘Derde Ambachtsschool’, Zwaardstraat 16 (230)

Schilderwerk en huurmutatie

Schiedam, Hofje van Belois 1-37, ‘Hofje van Belois’ (293)

Renovatie twee woningen en onderhoud hofje

Schiedam, Proveniershuis 1-30 (162)

Renovatie twee woningen

Tegelen, ‘Den Gouden Berg’, Sint Martinusstraat 2 (639)

Restauratie en herbestemming

Velsen-Zuid, ‘Beeckestijn’, Rijksweg 130-136 (214)

Schilderwerk, buitenlantaarns en reguliere lasten

Wanneperveen, Schultehuis, Veneweg 83 (185)

Huurmutatie

Voor de panden Rosmolenstraat 3 te Hasselt en Achter de Vest 1 (Mariatoren) te Hoorn werd een investering van € 230.000 (2014: € 205.000) gedaan in het kader van ons project ‘Monument en Bed’, die met het Bestemmingsfonds dat in 2013 uit de gift van de Bank-Giro Loterij is gevormd, wordt verrekend.

Bijzondere werken Ten aanzien van de hiervoor genoemde projecten verdient het werk aan de volgende panden aparte aandacht:

Alkmaar, Sint Laurensstraat 1, ‘Het Hooge Huys’

Deze in 2014 begonnen restauratie onderging dit jaar zijn grootste verandering. Het kantoorgebouw voor de Noord-Hollandse Levensverzekering Maatschappij, ontworpen door A.J. Kropholler, is geïnspireerd op gebouwen van Berlage, wat te zien is aan het grote baksteenformaat, het gebruik van natuursteen op de constructieve delen en de functioneel ingedeelde gevels waarbij er geen strakke indeling met ramen was, maar waarbij je aan de raamindeling kunt zien wat de functie is van de achterliggende vertrekken. Decoraties zijn geïntegreerd in de constructie (zoals bij de bewerkte natuurstenen latei boven de vergaderkamer) en de detaillering is ver door-

Alkmaar, Sint Laurensstraat 1-3, 'Het Hooge Huys',
exterieur (foto Gabrielle de Kroon)

gevoerd. Ook maakte Kropholler, net als Berlage, een totaalontwerp waarbij hij ook het kantoormeubilair ontwierp, van wandkasten tot paraplubak. Tijdens de restauratie zijn eerst de – tot nu toe totaal witte – kantoorruimtes op de eerste en tweede verdiepingen opgeknapt. Kleuronderzoek wees uit dat het gehanteerde kleurenpalet okergeel – voor ramen, kozijnen, plinten – bevatte en olijfbraun in de entreehal, de overloop en de lambriseringen. Daarnaast boden de gebeitste deurpanelen en de helderblauwe slotplaten de nodige kleuraccenten. Door het terugbrengen van deze oorspronkelijke kleurstelling passen de kantoren weer bij het karakter van het gebouw. Vervolgens zijn de bel-etage en het souterrain aangepakt. De bel-etage was de verdieping waar kantoor- en publieksfuncties samenkamen: er waren drie publieksbalies, een grote klerkenzaal, een vergaderzaaltje en een chique directeurskamer met twee annexe spreekkamertjes en nog een vergaderzaal. Voor vrijwel alle vertrek-

Alkmaar, Sint Laurensstraat 1-3, 'Het Hooge Huys', zaal voor en na restauratie

Alkmaar, Sint Laurensstraat 1-3, 'Het Hooge Huys',
interieur (foto Joop Elsinga)

lichtstraat met legamen boven de donkerste zone van het vertrek, het crèmekleurig schilderen van de wanden boven een donkergroene lambrisering en het terugbrengen een groene marmoleumvloer. De plinten en het gevelhout van ramen en kozijnen is weer uitgevoerd in okergeel, net als op de verdiepingen. De statige vergader- en directievertrekken zijn nu meteen herkenbaar aan het overvloedige gebruik van massief eiken voor de deuren, de architraven, de lambriseringen en uiteraard alle meubels. De eiken trapbalustrade naast de directiekamer is op basis van de oorspronkelijke bouwtekeningen gereconstrueerd. Op veel plekken is het gelukt om de installaties vrijwel onzichtbaar weg te werken, maar juist in de grote klerkenzaal werd dit, door zijn nu weer oorspronkelijke omvang en afwerking, een lastige opgave. De verlaagde plafonds en ingebouwde kantoorkamertjes waren immers verwijderd en daarmee de mogelijkheid om een grote warmte-terugwin-installatie te verstoppen. De oplossing is gevonden door de

klimaatkast buiten op een plat dak te zetten en alleen de inblaaskanalen naar binnen te laten steken via een opgedikte balk. In het souterrain zijn de oude toiletgroepen weer hersteld (dames-, heren- én een directeurs toilet) waarbij ten dele het authentieke sanitair gehandhaafd kon worden. Ook hier is de afwerking en kleurstelling in oker,

ken had Kropholler ook het meubilair ontworpen, dat na de restauratie wordt teruggeplaatst. In het souterrain waren de kluizen (een klantenkluis, een archiefkluis en een reservekluis) alsmede de facilitaire ruimtes zoals de toiletten. De restauratie-opgave bestond hier uit het herstel van de oorspronkelijke structuur, het verduidelijken van de oorspronkelijke routing en het gebruik van de ruimtes en het herstel van de kleurige afwerkingen uit de bouwtijd. Vele honderden meters verouderde installaties en leidingen moesten worden opgeschoond en veel moderne voorzieningen moesten worden ondergebracht in verband met de toekomstige functie voor detailhandel, galerie en ondergeschikte horeca. De grote klerkenzaal onderging de grootse metamorfose door het weer openen van een grote

Alkmaar, Sint Laurensstraat 1-3, 'Het Hooge Huys',
teruggebrachte effectenbalie

groen en eikenhout doorgevoerd. De vloeren waren hier evenwel afgewerkt met grijze tegeltjes. De restauratie staat onder eigen directie en loopt door in de eerste helft van 2016. Het project wordt gesteund door de provincie Noord-Holland, de Stichting Dioraphte en het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Amsterdam, Herengracht 170, 'Huis Bartolotti'

Willem Bartolotti bouwde in 1618 zijn dubbelbrede woonhuis met twee kleine achterhuizen in de bocht van de pas aangelegde Herengracht te Amsterdam. Amper 70 jaar later werd het huis gesplitst waarna de eigenaren zelf in het rechter deel – het huidige nummer 170 – bleven wonen en het linker deel verhuurden: het huidige huisnummer 172 waar de Vereniging sinds 2009 kantoor houdt. Het huis heeft verschillende eigenaren gehad en is een aantal keer verbouwd. In 1735 werd het voorhuis van nummer 170 opnieuw gedecoreerd door Anna Divera Kick Pancras en haar echtgenoot Nicolaas Cornelis Hasselaer, naar de toen geldende smaak en mode zonder echter de plattegronden te wijzigen. De voorkamer en binnenkamer werden door een portebriese met elkaar verbonden. De voorkamer kreeg mahoniehouten deurarchitraven en geschilderde bovendeurstukken en een plafondschildering van Jacob de Wit. Ook werd een moderne grote marmeren schouw toegevoegd met marmeren schouwstuk. De gang van het voorhuis heeft nog steeds het zwaar geprofileerde stucwerk uit 1735. De twee kamers werden in de 19de eeuw opnieuw gedecoreerd met veel verwijzingen naar de 18de eeuw: de 18de-eeuwse elementen werden behouden en er werden

Amsterdam, Herengracht 170, 'Huis Bartolotti',
detail van voorkamer met schilderijen van Isaac de Moucheron (foto Arjan Bronkhorst)

18de-eeuwse wandschilderingen van Isaac de Moucheron ingebracht. De belangrijkste 18de-eeuwse verbouwing was echter het nieuwe achterhuis voor nummer 170 dat de walvisreder Jan van Tarelink liet bouwen in 1755. In dit enorme achterhuis bevinden zich de keuken, de eetkamer met een marmeren fontein en de grote zaal met een stucwerkplafond en een mahonie betimmering van ongekende verfijndheid. Deze zaal concurreert met de Beuningkamer van het Rijksmuseum om de eer van 'de mooiste zaal van Amsterdam' te zijn. Naast de grote vertrekken zijn op alle verdiepingen kabinetten, kamertjes en dienstvertrekken gerealiseerd. Bij het vrijkomen van dit 18de-eeuwse achterhuis dat veertig jaar als woonhuis was verhuurd, heeft de Vereniging de ontvangstvertrekken

Amsterdam, Herengracht 170, 'Huis Bartolotti',
zaal voor restauratie (foto Arjan Bronkhorst)

herontdekt en is de wens ontstaan om deze ook open te stellen voor een breder publiek. Het achterhuis was echter wel aan restauratie toe. De historisch onjuiste, maar door de praktijk ontstane tweedeling van als kantoor verhuurde voorhuis en het als woning verhuurde achterhuis, kon daarbij worden omgezet in een correcte verdeling tussen boven (privé) en beneden (ontvangstvertrekken). Om de ontvangstfunctie te faciliteren werd daartoe in het souterrain een toiletgroep gerealiseerd en de bijkeuken gemoderniseerd. Het doel van de restauratie was om een compleet beeld te geven van het 18de-eeuwse woonhuis van Jan van Tarelink toen hij het nieuwe achterhuis had gebouwd in 1755. Zijn verbouwing liet in het voorhuis veel oorspronkelijke onderdelen intact van het vroeg 17de-eeuwse huis van Willem Bartolotti en van de renovatie in 1735 door Hasselaer – Kick Pancras. Het is interessant om te zien dat ook 19de-eeuwse toevoegingen over het algemeen met respect voor deze hoogtijdagen zijn gedaan. De 17de-eeuwse overblijfselen en 19de-eeuwse invoegingen waren dus goed in te passen in de 18de-eeuwse rode draad die voor de restauratie werd aangehouden. Om meer te weten over de inrichting van het huis in 1755 is kleurhistorisch onderzoek uitgevoerd. Naar aanleiding van dit onderzoek en de aangetroffen bouwhistorische sporen in het pand zijn de restauratiekeuzes gemaakt en is de afwerking van de ruimtes bepaald. Zo is ontdekt dat de deuren en kozijnen van gang en trappenhuis

Amsterdam, Herengracht 170, 'Huis Bartolotti', schilder Willem Coolen
brengt mahonie-imitatie aan op een van de deuren in de gang

Amsterdam, Herengracht 170, 'Huis Bartolotti',
18de-eeuwse schuifdeur

van een imitatie mahonieschildering waren voorzien die leek op de mahonie-imitatie van de trapboom. Deze afwerking is dan ook teruggebracht. In de grote zaal aan de tuinzijde is de stoffen bespanning uit de jaren '70 vervangen. Het is niet bekend wat de oorspronkelijke bespanning was. Daarom is een bespanning gekozen die zo goed mogelijk past bij de stijlkenmerken en bouwperiode van de zaal (1755) en passend bij dit zeer rijke pronkinterieur: een lichtblauwe zijden stof met groot asymmetrisch bloemenpatroon. Dit 18de-eeuwse patroon in zijde kon nog worden gemaakt naar origineel patroon in een weverij bij Lyon. Door de pure zijde in twee richtingen te weven geeft hij verschillende effecten bij verschillende lichtinval, daardoor zijn de bloemen op de ene wand donkerder blauw, terwijl ze op de andere wand juist lichter zijn. Het spelen met licht en kleur is herkenbaar voor rococo-interieurs. De blauwe kleur is geïnspireerd op schilderijen en stoffen uit de periode. Naast de pronkzaal bevindt zich een kabinet met bedstede. Tijdens de restauratie zijn enkele interessante bouwhistorische vondsten gedaan in het kabinet naast de eetkamer, een verdieping lager dan de zaal. Een kabinet had in de 18de eeuw veelal een pronkfunctie, waarin een bijzondere collectie was uitgesteld die alleen aan bijzondere gasten werd getoond. Uit kleurhistorisch onderzoek bleek dat de huidige uitmontering van dit kabinet, met een kastenwand en het balkenplafond, uit het midden of derde kwart van de 19de eeuw stamde. Op de deur en op de wand van het kabinet werden fragmenten van behangpapier teruggevonden uit diezelfde periode, dat merkwaardig genoeg rechtstreeks op de muur was geplakt, in plaats van op bespanning. Ook dat is op deze wijze hier teruggebracht. De meest spectaculaire vondst in dit kabinet was echter een dubbelgrote schuifdeur met aan de eetkamerzijde een prachtige mahonie-imitatie en aan de kabinetzijde een eiken-imitatieschildering. Deze enorme schuifdeur was weg getimmerd achter een reeks planken die een dubbele vouwdeur bleken te vormen. Dit is een van de vroegste voorbeelden van een schuifdeur en zeker een van de grootst exemplaren uit de 18de eeuw. Omdat er zo weinig voorbeelden van schuifdeuren zijn uit de 18de eeuw, is er weinig bekend over het gebruik en de betekenis ervan, temeer daar hij in dit geval in hetzelfde kozijn zit als een mahonie-houten porte-brisée naar de eetkamer. Vanuit

Amsterdam, Herengracht 170, 'Huis Bartolotti',
behangvondst in het kabinet

de eetkamerzijde zag men door mahoniehouten porte-brisée, als die open stond ofwel de schuifdeur ofwel het achterliggende kleine kabinet. Er is geen enkele aanwijzing gevonden die erop wijst, dat de schuifdeur en de porte-brisée niet beide uit de bouwtijd stammen. Het constructieve kozijn is een eenheid met de gemetselde wand en de detaillering van beide deuren sluit perfect aan bij de detaillering van de eetkamer. De detaillering van de schuifdeur is evenwel met minder hoge profileringen uitgevoerd, hetgeen logisch is vanwege het wegschuiven in de wand. Definitief uitsluitsel over betekenis en gebruik van de twee deuren vergt nog nader onderzoek.

Amsterdam, Herengracht 170, 'Huis Bartolotti', zaal na restauratie

Amsterdam, Herengracht 170, 'Huis Bartolotti',
zaal tijdens restauratie

Na de restauratie krijgt dit deel van Huis Bartolotti een museale ontvangstfunctie door openstelling voor publiek en zalenverhuur voor bijzondere gelegenheden. De privé-vertrekken op de bovenverdiepingen van het achterhuis zijn bij het kantoor van de Vereniging getrokken. De restauratie werd uitgevoerd onder eigen directie en loopt door in 2016 met de afronding van de interieurwerkzaamheden in het achterhuis. Het project werd gesteund door de BankGiro Loterij, de Provincie Noord-Holland, het Prins Bernhard Cultuurfonds, de Stichting Gansoord en de Bredius Stichting.

Haarlem, Nieuwe Gracht 7, ‘Huis Barnaart’

Haarlem, Nieuwe Gracht 7, ‘Huis Barnaart’ Voor dit in 2002 verworven stadspaleis uit 1806-1808 van Willem Philp Barnaart, gebouwd in neoclassicistische en empirestijl naar ontwerp van de beroemde architect Abraham van der Hart, kon vanaf 2013 een restauratie worden voorbereid. In 2014 startte het bouwkundige werk met de restauratie van het casco en de ruimtes in het souterrain en de bovenverdiepingen.

In 2015 volgde de restauratie van de stijlkamers op de bel-etage. De stijlkamers waren meer dan vijftig jaar gebruikt als kantoor, wat de nodige beschadigingen met zich mee had gebracht. Ook in de eeuw daarvoor waren al enkele interieurafwerkingen aan modernisering ten prooi gevallen. Omdat het Huis Barnaart echter achter deze aanpassingen één van de meest authentieke vroeg

Portret van Willem Philip Barnaart, bouwheer van huis Barnaart

19de-eeuwse interieurs herbergde, was de ambitie van de Vereniging hoog: de interieurafwerkingen uit de bouwtijd dienden weer zo goed mogelijk in beeld te worden gebracht. Om dit verantwoord te kunnen realiseren was allereerst kennis nodig over het oorspronkelijke gebruik van de ruimtes op de bel-etage (de ruimtes individueel en ten opzichte van elkaar). Hoe was de historische situatie volgens de bewaarde tekeningen, de bouwtekeningen, de boedelinventarissen en beschikbare oude foto's?

Vervolgens rees de vraag wat hiervan in de huidige toestand nog herkenbaar was of nog terug te vinden. Hierbij ging het niet alleen om meteen zichtbare zaken, zoals de zijden wandbespanning in de Gouden Salon, maar vooral om gevonden behangresten, spijkergaten of kleurresten.

Tenslotte moest steeds de afweging gemaakt worden, welk resultaat acceptabel zou zijn, gegeven de huidige situatie en de resultaten van het onderzoek en de vondsten.

Haarlem, Nieuwe Gracht 7, ‘Huis Barnaart’, Gouden Salon na restauratie

Vanwege het grote, zelfs nationale belang van het interieur van Huis Barnaart, was niet alleen de gemeente maar ook de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed nauw betrokken bij de onderzoeksmethode, de -resultaten, de interpretatie van de resultaten en de restauratie-keuzes. De belangrijkste archiefbron waren de bouwtekeningen uit de bouwtijd, waarin nauwkeurig beschreven stond hoe het werk moest worden uitgevoerd en met welke materialen. Helaas werden hierin maar zelden de bijbehorende kleuren genoemd. Vervolgens was het gebouw zelf de belangrijkste fysieke bron, met zijn behouden interieuronderdelen, van de stofferingen in de Gouden Salon en de stucmarmeren wanden in de Marmerzaal tot de overschilderde verf-lagen op het houtwerk en de behangsresten in de ‘Daegse Eetkamer’.

Pagina uit de bouwtekeningen van ‘Huis Barnaart’

Zeldzaam stukje ondergrondse Hoornse geschiedenis

In januari 2015 is in de steeg achter het St. Jans Gasthuis in Hoorn een deel van het watergangen-rioleringsstelsel van de stad herontdekt. Het is een historisch gemetselde watergang uit de 16de eeuw die later als riool werd gebruikt met een lengte van ca 63 m tussen het Kerkplein en 't Glop. Het riool is een gemetseld hoefijzervormig gewelf met een hoogte van 1.60 m. Het riool diende aanvankelijk ter afwatering van water in het veenrijke gebied waarin Hoorn ligt en later pas als riool. De lengte van het aanwezig tracé is ca 63 m, de breedte is ca 2 m en de hoogte is ca 1.60 m. Het gemetselde hoefijzervormig gewelf is nog vrijwel geheel intact.

Het gedeelte onder het Jans Gasthuis (gelegen aan het Kerkplein 39) is het oudste en dateert uit 1563 (of ouder) en is gemetseld in rode baksteen, het achterste gedeelte onder 't Glop dateert uit ca 1595-begin 17de eeuw en bestaat uit gele steentjes. De overgang van oud naar jong(er) wordt gemarkeerd door de plek waar in januari 2015 een gat in het wegdek is gevallen waardoor het riool zich openbaarde. De gemeente en de Vereniging vinden de vondst van het riool zo bijzonder dat wordt gekeken naar het behoud en ook het toegankelijk maken van een gedeelte van de watergang. Een 16de-eeuws riool is immers een zeldzaamheid in Nederland. ■

Overzichtskaart van Hoorn met de locatie watergang-riool tussen het Kerkplein en 't Glop

Hoorn, het gat in de steeg achter het St. Jans Gasthuis

Hoorn, inspectie van de gang onder de Boterhal

Haarlem, Nieuwe Gracht 7, 'Huis Barnaart', behangvondst dagelijkse eetkamer

werden vervolgens de verschillende afwerkstadia van de vertrekken naast elkaar gelegd en 'gematched'. Een keiharde glanzende zachtgele laag werd aanvankelijk als de 'eerste afwerklaag' gezien, maar de combinatie met archiefonderzoek bracht een andere interpretatie naar voren. In het 'Contract van Aanneming' met schilder Jan Valter voor 'het schilderen van al het binnenwerk op de Capitaale verdieping' stond namelijk precies beschreven **hoe** het houtwerk geschilderd moest worden: 'Stoppen, Lymen, Gladmaken, Gronden, Opschilderen, Polysten en Vernissen'; dus zeven bewerkingen alvorens het timmerwerk met de 'daar voor Geordineerde

Een nauwgezet kleuronderzoek vormde een belangrijk richtsnoer voor de verschillende te maken afwegingen. Na een verkennend kleuronderzoek in 2014 werd tijdens de restauratie in 2015 in **alle** vertrekken de successievelijke afwerk-lagen op het houtwerk van lambriseringen, deuren, kozijnen en ramen bloot gelegd. Met behulp van microscopisch onderzoek

Couleure Glansig opgeschilderd' was. De keiharde gele laag bleek bij nader inzien dus slechts de derde bewerking te zijn ('Gladmaken') en de eerstvolgende kleurige afwerklaag van het stratigrafisch onderzoek ('Opschilderen') bleek de oorspronkelijke eerste afwerkkleur te zijn.

Zo bleek het houtwerk van de vestibule niet zachtgeel maar glanzend grijsbeige te zijn, de deuren van de Marmerzaal niet wit, maar blauwgroen en voorzien van een 'bronzige couleur' te zijn geweest en bleek de 'Daegse Eetkamer' in een hoogglanzende warme grijstint te zijn uitgevoerd. De wanden van de 'Daegse Eetkamer' waren volgens het archief niet van een stoffen (zijden) bespanning voorzien zoals in de Gouden Salon en Etrurische Kamer, maar van papierbehang op bespanning. Ook hier werd in de bouwrekeningen wederom het procedé van de handelingen beschreven en werd de aanwezigheid van een boven- en een onderboder genoemd, maar (opnieuw) niet de **kleurstelling** van het behang. Alleen de kleuren van de franjes van de gordijnen in het

Haarlem, Nieuwe Gracht 7, 'Huis Barnaart', Etrurische Kamer tijdens restauratie (foto Jan Luijk)

Haarlem, Nieuwe Gracht 7, 'Huis Barnaart', dagelijkse eetkamer na restauratie (foto Wereldwijze Fotografie)

Haarlem, Nieuwe Gracht 7, 'Huis Barnaart', lijst met putti in Etrurische Kamer na restauratie (foto Bert Jonker)

vertrek werden genoemd ('aurore'/ochtendgloed en 'zwart'). Gespecialiseerd behangonderzoek leverde in de 'Daegse Eetkamer' stukjes papierbehang met diverse lagen op de plekken waar ze het moeilijkst te verwijderen zijn (onder de kooflijst en in de hoeken waar houtwerk en wanden samenkomen). Daaronder bevatte één snipper behang uit de bouwtijd: een helder blauw behang met een iets donkerder blauwe streep erin. Een zoektocht in voorbeelden van historische papierbehangen leverde vervolgens een exact passend Parijs' behang uit 1799 op: met lengtestrepen in twee tinten blauw, gelijkend op zuilen, en voorzien van een border met guirlandes en palmetten in zwart en 'aurore'-tinten.

Op deze wijze is voor alle interieurdelen – voor de vloeren, de afwerking en kleurstelling van het houtwerk, het stucwerk, de stoffen en papieren wandafwerkingen – multidisciplinair onderzoek uitgevoerd. De resultaten leverden de kapstokjes waaraan de restauratiekeuzes konden worden opgehangen.

De stijlkamers van de bel-etage krijgen na afronding van de restauratie een museale en publiekstoegankelijke functie: zowel voor bezoek en rondleidingen op gezette tijden, als voor besloten bijeenkomsten, huwelijken en recepties. Op die manier kunnen voortaan zoveel mogelijk mensen kennisnemen van dit uitzonderlijke en fraaie historische interieur. De restauratie is mogelijk dankzij steun van de Provincie Noord-Holland, de BankGiro Loterij en een flink aantal lokale, regionale en landelijke fondsen.

De restauratie loopt door in 2016 met de Etrurische Kamer als sluitstuk. Uit nauwgezet onderzoek kon de uitmonstering van deze kamer in detail worden achterhaald. De kwaliteit daarvan bleek echter veel hoger dan verwacht, waardoor extra investeringen nodig zijn. Ook het oorspronkelijke meubilair van de Gouden Salon wacht eind 2015 nog op een welverdiende restauratie, doch met de noodzaak van extra investeringen, waarvoor opnieuw steun van fondsen wenselijk is.

Haarlem, Nieuwe Gracht 7, 'Huis Barnaart', Etrurische Kamer na restauratie (foto Anke van Goor)

Breda, Moerenpad 10, Kapel van Gageldonk

Aan deze kleine kapel is in 2015 fors herstelwerk aan het metsel- en voegwerk uitgevoerd. Dit laat middeleeuwse kapelletje van Gageldonk is een bijzonder kleinood in de collectie van de Vereniging. Hoewel de collectie voornamelijk bestaat uit woonhuizen, is dit gebouw reeds in 1918 verworven. De Vereniging had dus al bij de oprichting oog voor niet-woonhuizen van bijzondere bouwhistorische waarde en door verwerving werd deze kleine kapel veilig gesteld voor de toekomst. Omdat er geen huurinkomsten werden verwacht, kon de aankoop alleen geschieden door ‘de offervaardigheid van een onzer bestuursleden’, zo meldt het Jaarverslag 1918.

Het gebouwtje is aandoenlijk in zijn eenvoud: een eenbeukig bakstenen gebouwtje met eikenhouten kapconstructie en afgedekt door een – waarschijnlijk in de 19de eeuw aangebrachte – rieten dakbedekking. Het interieur is afgewerkt met een plavuizen vloer, gestucte wanden en een houten tongewelf. Het kapelletje werd voor de eerste keer gerestaureerd in 1957 waarna het onder grote lokale belangstelling zijn gewijde bestemming als kapel terugkreeg. In 1978 vond een partiële restauratie plaats van het stucwerk van het interieur, het tongewelf, ramen en deuren en partieel herstel van metsel- en voegwerk. Helaas werd er destijds een veel te harde cementmortel toegepast, waardoor er inmiddels veel schade aan metsel- en voegwerk was ontstaan. Tevens moesten enkele scheuren worden ingeboet. Voor het nieuwe voegwerk is nu een traditionele kalkmortel toegepast. Het gebouw is in gebruik als bijeenkomst ruimte, als kapel (er worden ook kerkelijke huwelijken voltrokken) en het is wekelijks geopend voor bezoekers. ■

Herstel metsel- en voegwerk

Exterieur met rechts de hoofdingang

Interieur

Leeuwarden, Koningsstraat 1, ‘Huis Van Eysinga’ (foto Arjan Bronkhorst)

Leeuwarden, Koningsstraat 1, ‘Huis Van Eysinga’

In 2014 verwierf de Vereniging drie gebouwen van het vroegere Fries Museum, gelegen op de hoek van de Turfmarkt en de Koningsstraat in Leeuwarden. Het betrof het Huis Van Eysinga, dat door zijn opmerkelijke bouwgeschiedenis op de bel-etage zowel stijlkamers uit de periode 1781-1783 heeft als uit 1800-1806, een aanbouw uit 1895 (de Porseleinvleugel) in neo-renaïssancestijl en een verbindend deel uit 1907 (de Bisschop-Swiftvleugel) in de stijl van het rationalisme.

Na een vrij lange periode van voorbereiding, aanbesteding en gunning, startte de bouw in oktober 2015 met sloop- en demontage. Een belangrijke ingreep in de bestaande situatie betrof de sloop van de overkapping van de binnenplaats die rond 1996 was gemaakt voor de museumfunctie. Die overkapping had de voormalige buitenruimte omgevormd tot een binnenruimte, omdat er meteen een trappenhuis en een lift in waren geplaatst. Voor het toekomstige gebruik van woningen en een kantoor én de museale woning van de Van Eysinga’s was deze overkapping niet meer nodig, terwijl die afbreuk deed aan de beleving van het Huis Van Eysinga als historisch stadswoonhuis met een binnenplaats. De sloop van de solide overkapping, de lift en het trappenhuis vormde een forse klus,

Leeuwarden, Koningsstraat 1, ‘Huis Van Eysinga’, v.l.n.r. binnenplaats met overkapping, sloop overkapping en binnenplaats zonder overkapping

Leeuwarden, Koningsstraat 1, ‘Huis Van Eysinga’, teruggevonden houten deur in de voormalige Hindelooper kamer

Tegelen, Sint Martinusstraat 2, de 'Gouden Berg',
bedrijfsgebouw na ontmanteling kap (foto Ton Desar)

Tegelen, Sint Martinusstraat 2, 'Den Gouden Berg'

Het in 2014 verworven complex van de 'Gouden Berg' bestaat uit een statig woonhuis uit omstreeks 1761 met tuin en bedrijfsbebouwing. Het complex werd, evenals het iets verder gelegen Kranenbreukershuis dat ook in bezit van de Vereniging is, gebouwd in opdracht van de rijke handels- en brouwersfamilie Houba. Aan de merkwaardige plattegrond van de bedrijfsbebouwing en de kadastrale kaart van 1832 is te zien hoe deze bebouwing oorspronkelijk langs de Engerbeek lag. De beek die in de 20ste eeuw overkluisd werd, was essentieel voor de productieprocessen van de bierbrouwerij, je-neverstokerij en later (vanaf 1842) de stijfelfabricage. De Vereniging is dan ook erg enthousiast over het plan van de gemeente Venlo om, in het kader van een opwaardering van de publieke ruimte, het tracé van de Engerbeek weer zichtbaar te maken in de bestrating en deels als stromende beek. Daardoor wordt het eens te meer duidelijk hoe de bebouwing aan de Sint Martinusstraat en Hoekstraat langs de beek was geprojecteerd.

In 2015 is de omvangrijke restauratie van de bedrijfsbebouwing voortvarend uitgevoerd. Uit het bouwhistorisch onderzoek bleek dat

deze bebouwing in de 19de eeuw met grote zuinigheid was opgezet. De groei van de bedrijfsgebouwen volgde strikt een efficiënte bedrijfsvoering en is organisch te noemen: wanneer dat nodig was, werd er een vleugel, bouwmasa of dakje aangebouwd. Van een weldoordachte constructieve opzet en verankering aan de bestaande bouwmasa was nauwelijks sprake. Door de slechte bouwkundige staat, als gevolg van achterstallig onderhoud, wreekte zich de gebrekkige constructie in versterkte mate. Tijdens de restauratie

moest de constructie extra worden gestut en rotte onderdelen voorzichtig gedemonteerd om instorting te voorkomen. Na de ontmanteling, nummering en demontage van balken, spanten en kaponderdelen die hergebruikt konden worden, werd het casco hersteld en weer opgebouwd, te beginnen met de versteviging van het metselwerk van de buitenmuren. Hierin werd weer verband gebracht door inboetwerk, het aanbrengen van diverse rvs-verankeringsstaven (zogenaamde 'wikkels'), verankering van haaks op elkaar staande muren en het opnieuw voegen van uitgespoeld voegwerk. Een grote hoge gemetselde wand middenin het gebouw werd op deze wijze verankerd met de dwarsmuren. De verdiepingsvloer met balklaag is vrijwel geheel vervangen en de kapconstructie is partieel vernieuwd en daarbij meteen geïsoleerd. Een oud samengesteld A-spant dat de 'organische groei' demonstreert en zijn dragende functie niet meer kon vervullen, heeft een museale opstelling in het gebouw gekregen. Het complex is herbestemd tot twee verhuureenheden: een grote bedrijfsunit en een woning op de kop. Ter behoud van het karakter van bedrijfsbebouwing was het belangrijk dat het gebouw in de nieuwe situatie een robuuste(re) uitstraling zou hebben dan het chiquere naastgelegen woonhuis. Constructie-onderdelen en functionele

toevoegingen mochten zichtbaar blijven en onderdelen die de productieprocessen illustreerden, moesten behouden blijven en zo mogelijk ingepast worden in de nieuwe situatie. De stookplaats met versleepte schoorsteen in het kopgedeelte van de bebouwing, die nodig was voor het drogen van de stijfselflokken vanaf 1842, is bijvoorbeeld gehandhaafd als opstelplaats voor het kooktoestel. De meest bijzondere vondst was een oude wasplaats in het zuidelijk deel van het gebouw (eveneens in de kopwoning), in een gedeelte dat aanvankelijk niet bebouwd was. Deze wasplaats bood destijds toegang tot de beek en was in de zandige vloer zichtbaar door een gemetselde rollaag en – na uitgraven – enkele traptrades naar het oude beekniveau. De wasplaats is geïntegreerd in het nieuwe ontwerp door de trap in de woning iets te verplaatsen en een houten luik bovenop de wasplaats te leggen. De nieuwe bewoner heeft daardoor niet alleen een historische wasplaats maar ook een uniek wijnkeldertje onder zijn keukenvloer. Eind 2015 was ook de casco-restauratie van het woonhuis in volle gang, na een grondige asbestsanering van het dak en funderingsherstel langs de voorgevel.

De restauratie is mogelijk dankzij financiële steun van de Provincie Limburg, de Gemeente Venlo en diverse fondsen en particulieren. De dagelijkse leiding van het project is in handen van een externe bouwkundige, ing. J. Selen. Het project zal naar verwachting in 2016 worden voltooid.

Tegelen, Sint Martinusstraat 2, de 'Gouden Berg',
woonhuis tijdens restauratie (foto Ton Desar)

Tegelen, Sint Martinusstraat 2, de 'Gouden Berg',
interieur woonhuis tijdens restauratie (foto Ton Desar)

Tegelen, Sint Martinusstraat 2, de 'Gouden Berg',
stutten van de constructie van het bedrijfsgebouw
(foto Ton Desar)

Tegelen, Sint Martinusstraat 2, de 'Gouden Berg',
ontmanteling van het bedrijfsgebouw
(foto Ton Desar)

Tegelen, Sint Martinusstraat 2, de 'Gouden Berg',
bedrijfsgebouw na ontmanteling kap
(foto Ton Desar)

Tegelen, Sint Martinusstraat 2, de 'Gouden Berg',
herstel van de kap van het bedrijfsgebouw
(foto Ton Desar)

Tegelen, Sint Martinusstraat 2, de 'Gouden Berg',
interieur bedrijfsgebouw na restauratie
(foto Ton Desar)

Tegelen, Sint Martinusstraat 2, de 'Gouden Berg',
bedrijfsgebouw na restauratie
(foto Ton Desar)

Voorlichting

Kosten Aan Voorlichting gaf de Vereniging in 2015 in totaal € 424.035 (2014: € 418.588) uit, opnieuw meer dan de laatste jaren in verband met de voorbereidende werkzaamheden van het komende 100-jarig jubileum.

Effecten In 2015 is het de afdeling Voorlichting en Leden gelukt om de ledenstand weer op het niveau van eind 2013 te krijgen. Aan het einde van het jaar telde de Vereniging 4.509 leden. De groei van het aantal leden wordt in belangrijke mate gerealiseerd door de vrijwilligers die zich bij Open dagen inzetten bij het werven van nieuwe leden. Afgelopen jaar probeerden zij tijdens de Open Monumentendagen, de Amsterdamse Uitmarkt en de Erfgoedfair in Bergen op Zoom de bezoekers te bewegen lid te worden van de Vereniging. Dit leverde een prachtig resultaat van 432 nieuwe leden op. Onze vrijwilligers zijn daarmee een onmisbare factor voor ‘Hendrick de Keyser’ geworden.

Het vrij nieuwe fenomeen dat deelnemers aan de BankGiro Loterij specifiek voor één culturele organisatie kunnen meespelen, ‘geoormerkt werven’ begint voor de Vereniging langzaam vruchten af te werpen. De geoormerkte loten van de BankGiro Loterij hebben het afgelopen jaar vier keer zoveel opgebracht dan het voorgaande jaar. Van ieder geoormerkt lot gaat maandelijks de helft (6 euro) rechtstreeks naar de Vereniging. Voor de Vereniging is dit een welkome extra inkomstenbron. In de tweede helft van het jaar trok de ver gevorderde restauratie van Huis Barnaart in Haarlem veel aandacht. Naast Open Dagen voor de leden organiseerde de Vereniging hier twee dagen speciaal voor de inwoners van Haarlem. Op deze wijze laat ‘Hendrick de Keyser’ als landelijke organisatie zien wat wij met zo’n grote restauratie voor de stad doen. Door deze twee open dagen werd lokaal veel persaandacht gegenereerd en het aantal bezoekers overtrof onze stoutste verwachting. In totaal bezochten in twee dagen tijd 1305 geïnteresseerden het pand. Een prachtige mogelijkheid om de Vereniging onder de aandacht te brengen van de Haarlemmers.

Open Dag in ‘Huis Barnaart’, oktober 2015

Ledenanalyse en enquêtes

In het kader van de voorbereidingen van onze Jubileumviering is een analyse van ons ledenbestand uitgevoerd, met enkele opvallende resultaten. Zo blijkt dat het ‘gemiddelde lid’ van Vereniging Hendrick de Keyser modaal tot anderhalf keer modaal verdient. De meeste leden wonen in (zeer) stedelijk gebied in modale buurten, met een oververtegenwoordiging in Amsterdam. Ook heeft het gemiddelde lid één of meer panden van ‘Hendrick de Keyser’ in zijn of haar gemeente en heeft één of meer panden bezocht. Dit leidt zelfs tot een duidelijke correlatie: waar ‘Hendrick’ veel panden heeft vergaren wij leden, maar waar panden veelvuldig toegankelijk zijn vergaren wij extra leden. De nieuwe leden komen voor 30% van de externe evenementen zoals Open Monumentendagen en de Uitmarkt, 10% van de nieuwe leden komt via het cadeau-lidmaatschap en nog eens 30% is, veelal naar aanleiding van een bezocht huis, via de website of de folder lid geworden. Omgekeerd is het aantal mensen dat lid wordt naar aanleiding van publicaties in de pers verwaarloosbaar klein, dit draagt vooral bij aan algemene naambekendheid. Tot slot blijkt dat de leden van de Vereniging zeer trouwe leden zijn. Als men niet heeft opgezegd in de eerste twee jaar dan blijft men in principe voor jaren lid.

Open Monumentendag Hasselt, september 2015

Monument en Bed in Hoorn, Binnenluiendijk 3 (foto Gabriëlle de Kroon)

In het voorjaar van 2015 is onder 1.200 leden een korte internet-enquête gehouden over de vraag wat men van de Vereniging verwacht. Uit de zeer hoge respons (30%) bleek overduidelijk, dat men het bezoek aan de huizen zeer waardeerde. Tijdens dat bezoek verwacht men een toelichting op de huisgeschiedenis, de architectuur of – in iets mindere mate – de bewoningsgeschiedenis. Het begrijpen van onze huizen door ze te ervaren is voor de leden kennelijk een belangrijk onderdeel van hun lidmaatschap. Eind 2014 en begin 2015 is ook een mondelinge enquête gehouden onder onze commissarissen. Daaruit kwam een veelheid aan waardevolle suggesties naar voren, waaruit eveneens enkele min of meer unaniem gevoelde gedachten naar voren kwamen. Zo zou de jubileumviering gepaard dienen te gaan met een ruime en nadrukkelijk gepresenteerde openstelling van onze panden. De Vereniging zou meer ideeën kunnen ontwikkelen om bij een breder publiek bekendheid met haar naam, doel en activiteiten te krijgen. Als de twee primaire doelgroepen bij de viering worden in deze volgorde de leden en beleidsmakers beschouwd. Er bestaat een duidelijke behoefte om openstelling met andere culturele activiteiten te com-

Beeld uit de commercial ‘Miljonairsacademie’

bineren en meer in het algemeen om zo min mogelijk festiviteiten te organiseren, die louter passief zouden moeten worden ondergaan. In het kader van het 100-jarig jubileum zullen al deze suggesties worden gebruikt voor het te ontwikkelen programma.

Pers De hiervoor genoemde aandacht in de lokale pers ontstond uiteraard als gevolg van persberichten die de Vereniging verstuurde over de open dagen in Huis Barnaart. Veel aandacht trokken verder onze Monument en Bed locaties en in het **FD** verscheen een artikel over ons vakantiehuis in Groet. Verder verschenen er eenentwintig artikelen in regionale dagbladen over allerlei onderwerpen zoals de restauratie van de

‘Gouden Berg’ in Tegelen, de herontdekte eeuwenoude tunnel onder het Sint Jansgasthuis in Hoorn en de hiervoor genoemde restauratie van Huis Barnaart in Haarlem. In de plaatselijke weekbladen zijn zeven artikelen verschenen over de Vereniging. Gespecialiseerde tijdschriften hebben afgelopen jaar zes keer aandacht besteed aan de Vereniging. Dit betrof voornamelijk artikelen over restauraties. De restauratie van Huis Barnaart en de deskundigen die daar bij betrokken waren, vormde ook bij deze tijdschriften een gewild onderwerp.

Radio en televisie

De allerlaatste aflevering van **Sterren op het doek** met presentatrice Hanneke Groenteman werd opgenomen in het recent gerestaureerde Gemeenlandshuis aan de Diemerzeedijk in Amsterdam. Dit leverde prachtig filmmateriaal van het huis en haar omgeving op en vormde in feite een minutenlange reclamespot voor deze Tijdelijke Verhuur locatie. Eén van onze panden op Vlieland, het voormalige Raadhuis, figureerde in de serie **Dokter Deen**. Verder was er via een viertal uitzendingen op lokale omroepen aandacht voor onze panden. Via de activiteit Tijdelijke Verhuur worden bijzondere locaties van ‘Hendrick de Keyser’ verhuurd voor bedrijfs- of productreclame; dat levert publiciteit en inkomsten op. In 2015 figureerde het gemeenlandshuis aan de Diemerzeedijk te Amsterdam in de serie **Overspel**, het Hodshon Huis te Haarlem in de serie **Heer en Meester** en de Buitenplaats Beeckestijn te Velsen-Zuid in de serie **Land van Lubbers** (opgenomen in 2015). Laatst genoemde was verder het hele jaar te zien als ‘miljonairsacademie’ in een commercial van de Lotto.

Matthijs van Nieuwkerk en Hanneke Groenteman tijdens de opnamen van ‘Sterren op het doek’ in het Gemeenlandshuis

Open Tuindagen Amsterdam, ‘Huis Bartolotti’, juni 2015

Publieksevenementen Dit jaar heeft de Vereniging deelgenomen aan de Open Monumentendag, de Uitmarkt, de Open Tuindagen en de Erfgoedfair. Ieder jaar is de Open Monumentendag de dag waarop de Vereniging aan een groot publiek kan laten zien wie ‘Hendrick de Keyser’ is en wat wij doen. Omdat we nu al ongeveer tien jaar meedoen met de Open Monumentendagen zien we dat een steeds groter publiek bekend raakt met Vereniging Hendrick de Keyser. In het weekend van 12 en 13 september stelde de Vereniging en haar huurders in totaal 40 panden verspreid over heel Nederland open. De grote publiekstrekkers waren Huis Bartolotti en Huis Barnaart waar de monumentenliefhebbers het pand en de restauraties konden aanschouwen. In totaal namen 18.000 bezoekers een kijkje in onze panden. De tuin van Huis Bartolotti was dit jaar toegankelijk in het kader van de Open Tuindagen. Het thema van 2015 was ‘Kunst in de tuin’. In de tuin achter ons kantoor stonden beelden van een kunstenaar opgesteld. In totaal kwamen 2.150 liefhebbers naar Huis Bartolotti om de tuin en de beelden te bezichtigen. Tijdens de Uitmarkt had Hendrick net als voorgaande jaren een stand op het ‘museumeiland’. Het was een mooi zonnig weekend waarin veel bezoekers kennis hebben kunnen maken met de Vereniging en waarbij een aantal van hen tot een lidmaatschap kon worden verlokt.

Uitmarkt Amsterdam, augustus 2015

Open Monumentendag Amsterdam, ‘Huis Bartolotti’, september 2015

Tijdens de extra open dagen van Huis Barnaart op zaterdag 17 oktober en zaterdag 14 november bezochten maar liefst 1.305 geïnteresseerden het pand. De open dag werd aangekleed met lezingen van deskundigen die allen betrokken zijn bij de restauratie van het huis. Om het half uur werd een lezing gegeven over uiteenlopende onderwerpen zoals het kleuronderzoek en archiefonderzoek. Ook werden de ambachtslieden (zoals de stucwerker, stoffeerder en schilder) in de gelegenheid gesteld hun restauratieverhaal van het huis te vertellen. Deze combinatie van kijken en leren werd door het publiek zéér gewaardeerd. In juli was er een open dag in Tegelen, ruim 100 bezoekers kwamen de voortgang van de restauratie van de ‘Gouden Berg’ bekijken.

Website en social media In 2015 bezochten 210.000 mensen onze website, een groei van 2,25 % ten opzichte van 2014. De algemene website van de Vereniging functioneert nog steeds naar behoren, maar raakt inmiddels gedateerd en voldoet niet meer aan de actuele technische standaard. In 2015 is begonnen met het ontwikkelen van een vernieuwde site, die naar verwachting medio 2016 in gebruik komt. Sinds twee jaar is de Vereniging ook actief op de sociale media. Op Facebook heeft de Vereniging zo’n 400 volgers, op Twitter ongeveer 600. Dit aantal groeit maandelijks met circa zestig volgers.

Open Dag in Tegelen, de ‘Gouden Berg’, juli 2015

Open Monumentendag Amsterdam, De Burcht, september 2015

Baten

In 2015 is aan de doelen van de Vereniging, verwerven, instandhouden en geven van voorlichting, in totaal een bedrag van € 13.463.985 besteed (2014: € 10.768.436). In 2015 verkreeg de Vereniging in totaal € 13.818.135 aan baten (in 2014: € 11.022.504) uit vier bronnen die hierna worden gespecificeerd. Dat was 25% meer dan in het voorgaande jaar en bijna 14% meer dan begroot, waarmee 2015 zonder meer als een gunstig jaar te bestempelen is. In totaal werd in 2015 97,4% van alle baten direct aan onze doelstelling besteed (in 2014: 98%), zoals in de begroting ook vrijwel was aangenomen.

Baten eigen fondsenwerving In 2015 is uit hoofde van donaties, giften, legaten en erfstellingen een bedrag van € 1.462.537 (2014: € 898.665) verantwoord. Van alle hieronder als anoniem vermelde schenkingen zijn de namen van de schenkers bij de Vereniging bekend. Het bedrag is als volgt te specificeren:

Erfgoedfair ‘Wonen in Historie’, landgoed Mattemburgh, september 2015

	€
Contributies	135.522
De relatief grote contributiesprong van 2014 kon, ondanks een toename van het ledental, in 2015 niet worden vastgehouden. De contributie-inkomsten namen met 5,6% af ten opzichte van 2014 (€ 142.509). Ten opzichte van de voorgaande jaren is echter nog een gestage opgaande lijn te bespeuren.	
Schenkingen	
J.M. Kooijman en H.C. Kooijman-Tibbles	506.320
G. van Dalen	414.000
Anoniem	84.000
Anoniem	25.000
S.F. Winkel	18.000
W.H. Coenen	10.000
E.P.D. van Ooijen	6.000
W. Schut	5.000
M.P.Th. de Gou-Houba	5.000
Anoniem	5.000
Anoniem	4.000
M.A.M. Kortembout van der Sluijs	3.000
Anoniem	2.000
J.J. van Rijn en M.A.T. van Rijn-Kerkhoff	1.000
S. Stigter en R. Aerden	1.000
H.V. Voorst Vader-Duijckink Sander	1.000
Anoniem	1.000
Overige donaties en giften	3.005
Kosten in verband met schenkingen	(3.534)
	1.092.700
Nalatenschappen/legaten	
C.P. Mulder	45.415
F.P.J. de Zoeten	5.000
M. Esser-Bigot	4.538
Nalatenschap L.H. Boas	3.700
Restant eerdere nalatenschap	39
	58.692
Bijdragen van fondsen	
Stichting Dioraphte	50.000
Stichting de Kanselarij	50.000
Prins Bernhard Cultuurfonds	31.000
Stichting Sparrendaal	13.223
Louisa van der Velden Stichting	10.000
Bredius Stichting	5.000
Gravin van Bylandt Stichting	5.000
Bouwcultuurfonds Zuid-Nederland	5.000
Stichting Kerkmeijer-de Regt	2.500
Stichting tot bevordering van cultuur in de gemeente Venlo	2.400
Stichting Thurkownfonds	1.500
	175.623
Totaal	1.462.537

In 2015 hebben verschillende fondsen met soms omvangrijke bijdragen het werk van de Verenging ondersteund of zelfs mogelijk gemaakt. De bijdrage van de Stichting de Kanselarij was bestemd voor de restauratie van het Huis Van Eysinga te Leeuwarden; van de Stichting Dioraphte voor de aankoop van ‘Rams Woerthe’ te Steenwijk; van de Louisa van der Velden Stichting, het Bouwcultuurfonds Zuid-Nederland en de Stichting tot bevordering van cultuur in Venlo voor de restauratie van de ‘Gouden Berg’ in Tegelen; van de Bredius Stichting voor de restauratie van de wandbespanning in Huis Bartolotti te Amsterdam; van het Prins Bernhard Cultuurfonds deels voor de restauratie van Huis Barnaart te Haarlem, deels voor de tuinrestauratie van Huis van Brienens te Amsterdam; van de Stichting Sparrendaal betreft het het opheffingssaldo van die stichting, bestemd voor de instandhouding van de buitenplaats Sparrendaal te Driebergen-Rijsenburg; van de Stichting Kerkmeijer-de Regt voor het herstel van het middeleeuws riool onder ons huis aan het Kerkplein te Hoorn. De overige fondsbijdragen zijn niet aan een specifiek pand toegekend.

Ter verkrijging van al deze baten heeft de Vereniging tijd besteed en kosten gemaakt: voor het realiseren van de aanvragen bij fondsen, voor gesprekken met particulieren en het onderhouden van contacten. Deze bedroegen in 2015 € 51.295, iets meer dan in 2014 (€ 49.704). De baten die hiertegenover stonden waren echter aanzienlijk, waardoor de kosten voor de eigen fondsenwerving in 2015 slechts 3,4% van de baten bedroegen (2014: 5,6%). Overigens is een direct verband tussen deze kosten en de baten beperkt. De inspanningen die het verkrijgen van schenkingen en nalatenschappen met zich meebrengen, belopen meestal meer jaren en leveren, zeker in het geval van nalatenschappen, pas vele jaren later baten op.

Baten acties van derden De baten uit acties van derden hebben betrekking op de BankGiro Loterij. In 2014 heeft de Vereniging van de € 1.200.582 die werkelijk werd ontvangen, € 600.582 ten bate van 2014 verantwoord. De overige € 600.000 was bestemd voor de restauratie van het Huis Van Eysinga te Leeuwarden, die in 2015 tot uitvoering kwam. Vervolgens ontving de Vereniging over het verslagjaar 2015 van de BankGiro Loterij € 1.201.474, wat het totaal in 2015 te verantwoorden bedrag op € 1.801.474 brengt. Hiervan is € 550.000 besteed aan de restauratie van Huis Barnaart te Haarlem en € 685.000 aan de restauratie van Huis Bartolotti te Amsterdam. Het is de bedoeling dat beide zeer bijzondere huizen in de toekomst voor een breed publiek toegankelijk zijn, waardoor het bestuur de toekenning van deze grote bedragen terecht achtte. Omdat de restauratie van Huis Van Eysinga in de vergunning-procedure forse vertraging opliep, kon pas later in het jaar met dit werk worden begonnen. Om die reden is € 240.000 besteed aan deze restauratie en bleef er van de gereserveerde € 600.000 een bedrag van € 325.000 over, waarvoor het spectaculaire ‘Rams Woerthe’ in Steenwijk kon worden gekocht. De Vereniging is de BankGiro Loterij buitengewoon dankbaar voor de voortzetting van deze stabiele steun, waardoor wij ook in 2015

niet alleen spectaculaire restauraties konden uitvoeren, maar ook nog eens een fantastisch ‘Jugendstil-huis’ aan onze collectie konden toevoegen. De bate van € 1.474 (2014: € 582) is een extra uitkering van de BankGiro Loterij, omdat een aantal mensen in 2015 specifiek voor ‘Hendrick de Keyser’ geoormerkte loten heeft gekocht. Van deze loten komt 50% van de inleg direct ten goede aan de Vereniging. De Vereniging heeft er belang bij om meer mensen die in een loterij meespelen, geoormerkt voor ‘Hendrick de Keyser’ te laten spelen. In 2013 heeft de Vereniging éénmalig een extra toekenning van de BankGiro Loterij ontvangen voor ons project ‘Monument en Bed’, waarmee de Vereniging het voor een breed publiek mogelijk maakt om te logeren in enkele van onze bijzondere locaties. Van dit bedrag, opgenomen in een Bestemmingsfonds, is in 2015 € 230.000 (2014: € 205.000) besteed. Het restant zal volgens afspraak in 2016 worden aangewend. Ook voor de verkrijging van deze baten was inspanning nodig, waarvoor kosten werden gemaakt. In 2015 bedroegen die € 88.706 en maakten daarmee 4,9% (2014 15%) van de baten uit.

Subsidies van overheden Onder deze post kon in 2015 € 1.756.730 worden ingeboekt, opnieuw aanzienlijk meer dan in het voorgaande jaar (2014: € 1.109.493). De toename had vooral betrekking op de gerichte subsidies voor thans lopende individuele restauraties. De verkrijging van die subsidies is per provincie anders geregeld en leidt ertoe dat in sommige provincies verwervingen worden opgehouden, zolang er over de verkrijging van de subsidie geen zekerheid bestaat. Op dit moment staan er vijf verwervingen in verschillende provincies ‘in de wacht’ (waaronder het eerder genoemde boerderijtje in Oosterleek). Voor 2015 hebben de werkzaamheden aan de volgende panden een subsidieverwachting opgeleverd: Alkmaar, Sint Laurensstraat 1, Amsterdam, Herengracht 172, Haarlem, Nieuwe Gracht 7, Leeuwarden, Koningsstraat 1 en Tegelen, Sint Martinusstraat 2. Voor de verkrijging van deze overheidssubsidies moeten verschillende aanvraagprocedures worden doorlopen. Alhoewel voor de landelijke BRIM met een vereenvoudigde procedure wordt volstaan, is voor de restauratiesubsidies in iedere provincie een aparte aanvraag nodig, waarmee een aanzienlijke hoeveelheid tijd (en dus kosten) gemoeid is. In 2015 bedroegen die kosten in totaal € 107.339 (2014: € 106.266). Aangezien er geen direct verband is tussen de kosten voor de verkrijging van overheidssubsidies en de baten die aan dat jaar kunnen worden toegerekend, is een procentuele vergelijking op dit onderdeel niet zinvol.

Overige baten Deze laatste, maar tevens grootste, categorie baten bedroeg in 2015 € 8.797.394 (in 2014: € 8.413.764). Deze bestaan grotendeels uit huurinkomsten (€ 8.792.213). Voorts zijn hieronder opgenomen rentebaten ad € 5.181. De huurinkomsten kwamen daarmee hoger uit dan voor 2015 begroot was (€ 8.600.000). Dit is een gevolg van het herstel van de huurmarkt en de gerichte inspanningen om leegstaande panden aan de veranderde huurmarkt aan te passen. Ook het aandeel inkomsten uit Tijdelijke Verhuur droeg in grotere mate bij aan de totale inkomsten.

Vaste verhuur

De Vereniging heeft ultimo 2015 403 panden in haar bezit. Daarin zijn 708 verhuureenheden ondergebracht, waaronder woningen, kantoren, horecagelegenheden en zelfs parkeerplaatsen. De inkomsten uit de vaste verhuur van deze eenheden bedroegen in het verslagjaar € 8.610.638 (2014: € 8.255.067), een toename van 4,3%. Voor een deel is deze toename gerealiseerd door het in de verhuur brengen van na restauratie, groot onderhoud of herbestemming gereed gekomen eenheden of wederverhuur tegen een hogere huurwaarde. Voor het overige is de verhoging een gevolg van de huurindexering per 1 januari van 1% (2014: idem) en de huurverhoging per 1 juli. Deze bedroeg grotendeels eveneens 1%, met uitzondering van de relatief lage huren die met 2,5% of 4% werden verhoogd. Over het gehele bezit bedroeg de gemiddelde huurverhoging 2% (2014: 2,5%). Daartegenover lijdt de Vereniging nog steeds een stevig huurverlies van € 726.825, zijnde het bedrag aan huur dat de Vereniging op leegstaande panden niet in rekening kan brengen. Als gevolg van verschillende ondernomen maatregelen is dit gelukkig € 61.487 minder dan in 2014 (€ 788.312). De Vereniging onderscheidt ‘mutatieleegstand’ en ‘projectleegstand’. Mutatieleegstand betreft panden die vrijwel direct beschikbaar zijn voor een nieuwe huurder, nadat de oude huurder vertrokken is. Het afgelopen jaar hebben 63 huurders hun huur opgezegd. Daartegenover kon voor 61 huureenheden na korte of langere tijd weer een huurder worden gevonden. Per saldo leverde dit ultimo 2015

twee extra leegstaande eenheden op. Desondanks was de mutatieleegstand in 2015 met € 340.426 lager dan in 2014 (€ 354.880), vooral dankzij een kortere frictieleegstand (kortere dan 3 maanden, dus in de regel louter huurderswissels), die € 78.489 bedroeg (2014: € 115.391). De structurele leegstand (langer dan 3 maanden) nam echter iets toe tot € 261.937 (2014: € 239.489). De snelle wederverhuur loopt dus goed en ter bestrijding van de structurele leegstand worden in 2016 gerichte investeringen gedaan. De projectleegstand betreft panden die leeg staan omdat zij in de huidige staat niet goed verhuurbaar zijn. Dat kan komen omdat ze gerestaureerd moeten worden of in restauratie zijn, dan wel omdat ze uit verhuur komen en niet opnieuw te verhuren zijn, zonder eerst een grondige renovatie te ondergaan. Dat laatste doet zich vooral voor bij panden die zeer lange tijd bij een huurder in gebruik zijn geweest of waarvan de bestemming in de huidige markt niet (meer) voldoet. De projectleegstand bedroeg in 2015 € 386.399 (2014: € 423.432).

Tijdelijke verhuur

Sedert enige jaren genereert de Vereniging inkomsten uit de verhuur van enkele van onze Bijzondere Locaties voor vergaderingen en bijeenkomsten of als logeergelegenheid (Monument en Bed). Bedroegen de inkomsten uit deze activiteit in 2014 nog € 141.140, in 2015 kon hiervoor € 181.575 worden genoteerd; een groei van bijna 29%. De omzet van de verhuur Bijzondere Locaties bedroeg € 138.000, met als best lopende locaties de buitenplaats Beeckestijn, het Gemeen-

Amsterdam, Huis Van Brienens (foto Wereldwijze Fotografie)

Monument en Bed, Hoorn, Mariatoren (foto Arjan Bronkhorst)

landshuis te Amsterdam en het Hodshon Huis in Haarlem. Vooral het Gemeenlandshuis leent zich daarbij voor verrassende combinaties. Zo hadden wij in 2015 een huwelijksinzeging in ‘Huis Bartolotti’, waarna het gehele gezelschap met een boot vertrok naar het Gemeenlandshuis waar de borrel en het diner plaatsvonden. Deze activiteit vergt een geheel andere pr-campagne dan de vaste verhuur: advertenties en redactionele aandacht in onder andere de [Eventmanager](#), een trouwmagazine, speciale trouwbijlagen van kranten, de [Herengrachtgids](#) en in [Delicious Magazine](#). Daarnaast tonen wij ons op diverse locatie-sites voor de huwelijksbranche en de zakelijke markt. Ook worden regelmatig presentaties gegeven bij diverse ondernemersverenigingen en netwerkclubs.

Dankzij een gift van de BankGiro Loterij in 2013 wordt ieder jaar een aantal huizen ingericht als Monument en Bed-locatie. In 2015 zijn weer twee locaties aan deze activiteit toegevoegd, waardoor het totaal aantal thans zeven bedraagt. In het eerste deel van het jaar werd de Maria- of Kruittoren in Hoorn in gereedheid gebracht. Deze 15de-eeuwse toren maakte vroeger deel uit van de oude stadsomwalling. Bij de toren was het vooral een uitdaging om de leidingen uit het zicht weg te werken zonder het middeleeuwse karakter van de toren aan te tasten. Er werd een hete luchtverwarming ingebracht omdat een centrale verwarming de toren niet snel genoeg warm zou krijgen. De toren heeft ondanks de moderne toevoegingen haar unieke karakter behouden. In de tweede helft van het jaar werd een begin gemaakt met de zevende Monument en Bed-locatie in de Rosmolenstraat te Hasselt. In de voormalige (17de-eeuwse) proveniershuisjes werd een bestaande

woning omgetoverd tot een vakantiehuis voor gezinnen. Het huis is opgekluisd met antieke en designmeubelen en grote foto's van onze andere Monument en Bed-locaties. Inmiddels hebben meer dan 1.000 gasten ruim 335 nachten in onze Monument en Bed-locaties doorgebracht, hetgeen € 44.575 aan inkomsten heeft opgeleverd. Als topper mocht de jaarwisseling gelden, met alle Monument en Bed-locaties bezet. Eveneens succesvol is de cadeaubon, waarmee vanaf € 100,- per nacht (minimale afname twee nachten) een overnachting in één van onze Monument en Bed-locaties cadeau kan worden gegeven.

Verhuurdersheffing

Het kabinetsbeleid aangaande het terugdringen van ‘scheefwonen’ heeft onder meer tot invoering van een verhuurdersheffing geleid. Ook de Vereniging dient daaraan sinds 2013 via steeds hogere aanvullende belastingen bij te dragen. In 2015 bedroeg deze belasting maar liefst € 166.474 (2014: € 137.177), die als kosten zijn ondergebracht onder Instandhouding. Een bezwaarprocedure tegen deze heffing is inmiddels ongegrond verklaard.

Verenigingszaken

Leden

In 2015 heeft de Vereniging er 432 nieuwe leden bij gekregen, onder andere door de inzet van onze vrijwilligers. Tijdens de eerder genoemde publieke evenementen werden in totaal 200 nieuwe leden geworven. De andere helft aan nieuwe leden kwam binnen via het aanmeldformulier op de website, per email of via de telefoon. Hiervan betrof het maar liefst 39 keer een cadeaulidmaatschap dat door een van de leden aan een derde werd gegeven. Na de achteruitgang van het ledental vorig jaar, is de Vereniging aan het einde van

Excursie/boottocht Gorinchem en Woudrichem

2015 weer terug op het niveau van 2013. Destijds stond de teller op 4.505 en na een dip in 2014 van 4.406, staat aan het eind van 2015 de teller op 4.509 leden. Jammer genoeg hebben in dit jaar 329 leden aangegeven hun lidmaatschap te willen beëindigen. Al met al betekent dit toch een groei van 103 leden. De leden steunden de Vereniging dit jaar met gemiddeld een iets lagere bijdrage tot een totaal van € 135.522 (2014: € 142.509).

Ledenuitgaven De nieuwsbrief van de Vereniging, het [Bericht aan de Leden](#), verscheen in 2015 twee keer: in april en september. Het boekje [Toegankelijke Panden](#) van 2015 had als thema ‘Stad en Water’; een thema dat doorwerkte in de excursies en rondleidingen van dit jaar. In de inleiding van het boekje werd het thema toegelicht en wanneer de leden meegingen met de excursies kreeg men het ook in situ uitgelegd. Aan de hand van het boekje konden de leden meer dan 100 van onze panden bezoeken. Een aantal (van de meest bijzondere) huizen is op deze wijze beperkt toegankelijk.

Ledenactiviteiten Ook dit jaar werden onze nieuwe leden uitgenodigd voor een nieuwe ledendag met een informatieve lezing over de Vereniging, haar werk en een aantal restauraties gevolgd door een rondleiding door Huis Van Brien. Op drie verschillende dagen werden 153 nieuwe leden ontvangen. Uit de reacties blijkt dat deze introductie op ons werk, tevens een kijkje achter de schermen, zeer wordt gewaardeerd.

Later in het jaar was er een feestelijke opening, die van de Monument en Bed-locatie in Hoorn. In 2015 werd de Maria- of Kruittoren geschikt gemaakt als vakantiehuis voor twee personen. Slapen in een middeleeuwse toren is een unieke ervaring. De genodigden kregen tijdens de opening ook de mogelijkheid om onze andere Monument en Bed-locatie in Hoorn te bekijken. Huis De Visser aan de Binnenluiendijk is in 2014 in gebruik genomen.

Rondleiding in vml. stoomgemaal ‘de Cruquius’ (foto Arno Bauman)

Monument en Bed, Hasselt, Rosmolenstraat 3 (foto Arjan Bronkhorst)

Excursies en stadswandelingen

Als vervolg op het thema van 2014 ‘Stad en Land’ werd dit jaar gekozen voor het thema ‘Stad en Water’. In totaal vonden er twee excursies, twee stadswandelingen, een rondvaart, een fietstocht en drie rondleidingen plaats. Binnen enkele weken waren alle activiteiten volgeboekt. De excursies, een uitgebreide stadswandeling vooraf gegaan door een inleidende lezing op het thema, vonden plaats in het Friese stadje Harlingen en het Zeeuwse Veere. De stadswandelingen vonden dit jaar plaats in Gorinchem-Woudrichem en Amsterdam. Tot slot was er een rondvaart in Delft met een korte stadswandeling en bezoek aan het Fundatiehuis van de Vrijvrouwe van Renswoude. Dit jaar werd voor de tweede keer een fietstocht georganiseerd, ditmaal door het Noord-Hollandse Waterland. Tijdens de fietstocht werden de plaatsjes Monnickendam en Broek in Waterland aangedaan waar een paar panden werd bezocht. De rondleidingen waren dit jaar in het stoomgemaal de Cruquius, de Watertoren van Schoonhoven en het Gemeenlandshuis van Amsterdam. In totaal hebben 1.795 leden en introducees zich opgegeven voor de excursies en rondleidingen.

Open Dagen en rondleidingen

De eerder genoemde Open dagen in Huis Barnaart in Haarlem waren een ongekend succes. Op de eerste zaterdag in oktober kwamen 579 geïnteresseerden een kijkje nemen en op de tweede zaterdagmiddag in november passeerden maar liefst 726 bezoekers de drempel. De Historische Vereniging Oud Heiloo is ook afgelopen jaar weer actief geweest op Nijenburg. Op zondagochtend en woensdag-

Algemene Ledenvergadering in de Noorderkerk in Amsterdam, juni 2015

middag werden er rondleidingen georganiseerd die telkens waren uitverkocht. In 2015 kregen meer dan 1500 mensen een rondleiding op Nijenburg verzorgd door de vrijwilligers van Oud Heiloo. De Vereniging houdt, door het geven van de rondleidingen, de geschiedenis over het huis en haar bewoners, de familie Van Foreest levend. Na bijna vijf jaar is de bezoekersstroom nog onverminderd hoog. ‘Hendrick de Keyser’ is de Historische Vereniging Oud Heiloo zeer dankbaar voor haar inzet op Nijenburg.

Algemene Ledenvergadering

Op zaterdag 20 juni kwamen 130 leden bijeen voor de zevenennegentigste Algemene Ledenvergadering, ditmaal in de Noorderkerk te Amsterdam. De vergadering werd om 14.00 uur geopend door de voorzitter, de heer H.J. Brouwer, met een hartelijk welkom en een toelichting op de veranderde agendastructuur van de vergadering. Voor de pauze zijn de meer formele onderdelen geagendeerd, terwijl na de pauze met ondersteuning van veel beeldmateriaal de meer inhoudelijke toelichting op de verwervingen en restauraties wordt gegeven.

Na enkele korte mededelingen stond de fusie met de Vereniging Restauratiefonds Cellenbroederenhuis en de Vereniging Oud Sint-Annaland als eerste punt op de agenda. Deze beide instellingen vielen al sedert respectievelijk 2002 en 2011 volledig onder het bestuur van Vereniging Hendrick de Keyser. Al bij de ‘verwerving’ van die twee toenmalige stichtingen bestond het voornemen ze ooit te laten

opgaan in onze vereniging. Dat proces is in 2014 ingezet met de omzetting van de stichtingen in verenigingen, zodat zij nu in 2015 met Vereniging Hendrick de Keyser konden fuseren. De secretaris lichtte uitvoerig de achtergronden en de procedure van deze fusies toe. Mede op een vraag van een van de leden wees hij erop, dat deze fusie voor ‘Hendrick de Keyser’ geen veranderingen teweeg brengt. Na letterlijke voorlezing van het fusie-voorstel door de voorzitter bekrachtigde de vergadering unaniem het voorstel tot fusie. Voor het einde van het verslagjaar is de fusie formeel doorgevoerd en zijn de Vereniging Restauratiefonds Cellenbroederenhuis en de Vereniging Oud Sint-Annaland opgehouden te bestaan.

Bij de bespreking van het Jaarverslag 2014 merkte één van de aanwezige leden op grote waardering te hebben voor de continu hoge kwaliteit van het Jaarverslag en het formaat. Een opmerking die algemene bijval kreeg en door de opstellers dankbaar werd aanvaard. Vervolgens gaf de penningmeester, ondersteund door enkele grafieken, een toelichting op de jaarcijfers. Nadat het jaarverslag en de jaarcijfers voldoende waren toegelicht werd het Jaarverslag 2014 door de Algemene Ledenvergadering vastgesteld. De vergadering verleende het Bestuur en de commissarissen décharge terzake van het in 2014 gevoerde bestuur en toezicht.

Na de hierna te behandelen benoemingen en herbenoemingen was er een pauze, waarna bestuurslid de heer J.B.H. de Haan aan de hand van vergelijkende voorbeelden de architectuur en de ontwikkeling van de Noorderkerk uiteenzette. Daarna lichtten de directeur en de adjunct-directeur respectievelijk de verwervingen en de restauraties

van 2015 met veel beeldmateriaal toe. De rondvraag sloot vervolgens een als geslaagd ervaren Ledenvergadering af.

Benoemingen en herbenoemingen De voordrachten voor de benoeming en de herbenoeming van de leden van het Bestuur geschieden conform een opgemaakt profiel. Het doel hiervan is een evenwichtige samenstelling van dit college, gezien de aard van de beslissingen die het Bestuur pleegt te nemen. Daartoe wordt gestreefd naar een samenstelling voor de helft uit personen met een financieel-juridische of maatschappelijke achtergrond en voor de helft met een bouwkundige of kunsthistorische achtergrond. Bij elke vacature evalueert het Bestuur dit profiel.

Tijdens de Algemene Ledenvergadering werd als lid van het Bestuur de heer A.A. Schulting nog voor een periode van zes maanden, tot 31 december 2015, onder applaus herbenoemd. In deze korte periode is de heer Schulting beschikbaar om nog enkele dossiers af te wikkelen. Vervolgens werd de heer H.J.M. van den Eerenbeemt, notaris te Amsterdam, voorgedragen als nieuw bestuurslid en onder applaus benoemd. Hij zal vanaf 31 december 2015 de functie van secretaris overnemen van de heer Schulting.

Ook voor de samenstelling van de Raad van Commissarissen wordt een profiel gehanteerd. De Raad kent allereerst een regionale spreiding over het hele land. Daarnaast wordt getracht in de Raad tenminste alle bestuurslagen van de Overheid vertegenwoordigd te hebben. Tenslotte wordt geprobeerd een vergelijkbare verdeling te hebben als in het Bestuur. Bij benoemingen en herbenoemingen wordt dit geëvalueerd aan de hand van het profiel van de Raad. Bij de Raad van Commissarissen moest de heer R.J.G. Bandell (lokaal bestuur) helaas om gezondheidsredenen aftreden. Tot onze diepe spijt vernamen wij, dat de heer Bandell op 16 november 2015 is overleden.

Verder traden volgens rooster af (met tussen haken de vermelding van de sector die zij in de Raad van Commissarissen vertegenwoordigen): mevrouw W. Sorgdrager (landelijk bestuur) en de heren

Bestuur en directeur tijdens de ALV

M. Schimmelpenninck (landgoederen) en E. ten Cate (Overijssel). De heer Schimmelpenninck kon niet worden herbenoemd. Hij werd door de voorzitter bedankt voor zijn inzet. Mevrouw Sorgdrager en de heer Ten Cate waren herkiesbaar voor een nieuwe periode en werden door de aanwezigen met applaus herbenoemd. Als nieuwe leden voor de Raad van Commissarissen werden voorgedragen: mevrouw S.M. Dekker, voormalig minister van VROM en de heer F. Elderson, directeur van de Nederlandsche Bank. Beiden werden onder applaus door de Algemene Ledenvergadering benoemd.

Organisatie

De bureau-organisatie bestond eind 2014 uit 34 personen, 30 personen in vaste dienst (waaronder 11 fulltimers) en 4 personen met een contract voor bepaalde tijd. Uitgedrukt in voltijdbanen kwam dit neer op 29 fte.

Het ziekteverzuim onder de medewerkers van Vereniging Hendrick de Keyser bedroeg in 2015 5,7% (2013: 4,2%). Dit percentage lag helaas hoger dan in 2014, vanwege twee langdurig zieken. Dat leidde ook in 2015 tot verhoogde kosten voor vervangende krachten. Dat was mede de oorzaak van hogere kosten Eigen organisatie (€ 2.483.925) dan begroot (€ 2.317.000). De Overige algemene kosten vielen eveneens hoger uit wegens ontwikkelkosten voor twee nieuwe websites en advies- en juridische kosten.

De bureau-organisatie van Vereniging Hendrick de Keyser kent, als afspiegeling van haar doelstelling, drie afdelingen: Huurzaken, Instandhouding en Voorlichting en Ledenservice, met binnen iedere afdeling een verdeling in taakvelden. Met uitzondering van de directie en de directiesecretaresse zijn alle medewerkers bij de drie doelgerichte afdelingen ondergebracht.

Directie De Directie bestond in 2015 uit één persoon, die het beleid voorbereidt, uitvoerend is en ondersteuning geeft aan het Bestuur. De directeur heeft tevens de leiding over de bureau-organisatie. Daarnaast verzorgt de directeur de voor bereiding van alle verwervingen. Het Bestuur is op de hoogte van alle nevenfuncties van de directeur die relevant zijn of kunnen zijn voor het werkveld van de Vereniging en heeft deze goedgekeurd (zie voor een specificatie www.hendrickdekeyser.nl). Bij afwezigheid van de directeur wordt hij waargenomen door de adjunct-directeur. De vergoeding voor de Directie is in lijn met de richtlijnen die de Commissie Wijffels (Code Goed Bestuur) heeft opgesteld.

Huurzaken De afdeling Huurzaken is verantwoordelijk voor de verhuur van de panden, de huurinkomsten en het mutatieonderhoud. De afdeling werd eind 2015 door vijftien (deeltijd)medewerkers (2014: 15) bemenst, waarvan helaas één medewerker door ziekte langdurig afwezig is. Onder leiding van het hoofd Huurzaken is het werk bij Huurzaken verdeeld over vier taakvelden. Vier medewerkers verzorgen de financiële en administratieve kant van de ‘Vaste verhuur’ en vijf medewerkers zijn verantwoordelijk voor het onderhoud van de verhuureenheden en de huurmutaties, waarvan er één

werkzaam is als conciërge in ons pand de Derde Ambachtsschool van Jan Duiker in Scheveningen. Drie medewerkers houden zich bezig met de ‘Tijdelijke verhuur’ van een toenemend aantal bijzondere locaties voor zakelijke ontvangsten, partijen, huwelijken, maar ook een toenemend aantal logeerverblijven. Daarnaast is een medewerker speciaal belast met het beheer van onze ‘Roerende goederen’, zoals meubels en kunstvoorwerpen. Tenslotte kent de afdeling sinds 2014 een taakveld ‘Klachtenafhandeling’, bemenst door twee medewerkers, als aanspreekpunt voor alle onderhoudsvragen van onze huurders.

Instandhouding De afdeling Instandhouding zorgt ervoor dat onze panden in goede bouwkundige staat zijn, zodat ze door de afdeling Huurzaken verhuurd kunnen worden. De afdeling omvat drie taakvelden: ‘Restauraties en Projecten’, ‘Regulier onderhoud’ en ‘Control’. Door twee teams van een architect met een bouwkundig tekenaar worden de grote restauraties voorbereid en onder eigen directie uitgevoerd. Twee stagiairs deden voor twee restauraties nader (historisch) onderzoek. Vier inspectie-opzichters hebben de ruim 400 panden onder hun hoede; alle panden worden minstens een keer per twee jaar grondig geïnspecteerd. Het benodigde onderhoudswerk wordt in een meerjarenplanning gezet en jaarlijks wordt een deel daarvan uitgevoerd. Twee medewerkers dragen zorg voor de (financiële) planning en controle. Het aanvragen van subsidies, alsmede de eindverantwoording daarvan wordt door het afdelingshoofd verzorgd. In totaal werkten er ultimo 2015 op de afdeling Instandhouding tien vaste krachten en een projectmedewerker in tijdelijke aanstelling onder leiding van een afdelingshoofd.

Voorlichting en Ledenservice De afdeling Voorlichting en Ledenservice werd ultimo 2015 bemenst door zes (2014: 7) medewerkers en was verantwoordelijk voor de taakvelden ‘Receptie’, ‘Ledenservice’ en ‘Communicatie’. Onder leiding van een hoofd

Ledenservice verzorgen twee medewerkers de communicatie met externe contacten, de sociale media, de website en de publiciteit. De Ledenservice, administratie, excursies en rondleidingen, wordt door één vaste medewerker en één externe kracht (op freelance-basis) ingevuld. Twee medewerkers bemensen de receptie en verzorgen het telefoonverkeer, waarbij één tevens de contacten met de vrijwilligers onderhoudt. Op deze positie kampt de afdeling helaas ook met een langdurig zieke collega.

De medewerker die onderzoek en publiciteit verzorgt is met ingang van medio 2014 drie dagen per week vrijgesteld voor onderzoek ten behoeve van de voorgenomen publicatie ter gelegenheid van ons 100-jarig jubileum. Daarbij wordt tevens gebruik gemaakt van veel externe freelance-onderzoekers. De al eerder genoemde vrijwilligers helpen als gastheer of -vrouw, als toezichthouder of als rondleider bij Open Dagen, bij Toegankelijke Panden of bij vergaderingen of andere gebeurtenissen in onze meest bijzondere panden. Daarnaast verricht een groep vrijwilligers ondersteunende taken voor het kantoor van de Vereniging.

Bestuur

Het Bestuur heeft een beleidsbepalende taak en is mede-executief. Het Bestuur bestaat thans uit zes leden, die iedere vier jaar herbenoembaar zijn. Het aantal herbenoemingen is niet beperkt. Wel geldt voor de leden van het Bestuur een leeftijdsgrens van 70 jaar. In verband hiermee is ultimo 2015 de heer Schulting afgetreden. De leden van het Bestuur ontvangen geen vergoeding. Voor een weergave van de relevante nevenfuncties van de leden van het Bestuur verwijzen wij naar de website van de Vereniging.

Het Bestuur kwam in 2015 elf maal bijeen, aanvankelijk op het kantoor van de Vereniging aan de Herengracht 172 te Amsterdam, doch na de start van de restauratie aldaar in Huis Van Brienens, Herengracht 284 te Amsterdam. Vanwege langdurige afwezigheid van één van de bestuurders met specifiek architectuurhistorische inbreng (de heer Ottenheym) heeft één van de commissarissen met vergelijkbare kwaliteiten (de heer Bosman) het bestuur gedurende vier maanden als adviseur bijgestaan. Het bestuur is hem zeer erkentelijk voor deze hulp. Aan de hand van kwartaaloverzichten heeft het Bestuur de financiële ontwikkelingen gevolgd. In april is de jaarrekening van het voorgaande jaar besproken en in oktober de begroting voor het nieuwe jaar. In de loop van het jaar besprak het Bestuur 23 voorstellen voor mogelijke verwervingen, waarvan er uiteindelijk vier zijn gerealiseerd. Van vier panden kwamen voorstellen ter tafel voor uit te voeren restauraties, dan wel afwijkingen in het verloop ervan. Net als in het voorgaande jaar is het verloop van de leegstand een terugkerend punt van bespreking geweest. In het kader van de begroting 2016 is besloten om een belangrijke investering te doen in de al

langer leegstaande panden, zodat zij kunnen worden herbestemd. Bijzondere aandacht is besteed aan de ontwikkeling van plannen voor de viering van het 100-jarig jubileum van de Vereniging en de resultaten van een tweetal enquêtes hierover onder de commissarissen en onder de leden. Het bestuur heeft zich voorts gebogen over ontwikkelingen in de pensioenvoorziening van de medewerkers en de fusie met de Vereniging Restauratiefonds Cellenbroederenhuis en de Vereniging Oud Sint-Annaland. Er is uitvoerig gesproken over de door het Rijk gewenste afstoting van enkele monumentale eigendommen en de daarmee samenhangende opgerichte Nationale Monumenten-organisatie. Naast deze inhoudelijke onderwerpen kwamen verschillende procedurele zaken aan de orde, zoals de evaluatie van de Bestuursleden en de leden van de raad van Commissarissen, de selectie van een nieuwe accountant en de hertoetsing in het kader van ons CBF-keur. Naast voornoemde bijzondere onderwerpen werd het Bestuur op de hoogte gehouden van bijzondere restauratieprojecten en werden door het Bestuur de voorstellen tot huuraanpassing goedgekeurd.

Het Bestuur kent een adviescommissie inzake geschillen tussen de Vereniging en derden, niet zijnde huurgeschillen. De commissie bestaat uit twee leden van het Bestuur en een lid van de Raad van Commissarissen. De commissie behandelt intern geschillen die door derden schriftelijk en met redenen omkleed aan het Bestuur worden voorgelegd. De commissie reageert, in beginsel eveneens schriftelijk, door een advies daarover aan het Bestuur. Het Bestuur beslist vervolgens op het hem voorgelegde geschil. In het verslagjaar is geen beroep gedaan op de geschillencommissie.

Verslag van de Raad van Commissarissen

De Raad van Commissarissen heeft de rol van adviseur en toezichthouder. De leden worden benoemd door de Algemene Ledenvergadering op voorstel van de Raad voor een termijn van vier jaar. Zij kunnen tweemaal worden herbenoemd. De benoeming van drie nieuwe leden en de herbenoeming van vijf leden van de Raad van Commissarissen is hiervoor onder Algemene Ledenvergadering al aan de orde geweest. Leden van de Raad van Commissarissen zijn lid van de Vereniging; aan hen worden geen vergoedingen verstrekt. Voor een weergave van de relevante nevenfuncties van de leden van de Raad van Commissarissen verwijzen wij naar de website van de Vereniging.

De Raad van Commissarissen komt tenminste tweemaal per jaar bij elkaar. Op 16 april 2015 vond in Huis Bartolotti aan de Herengracht 170 te Amsterdam, de voorjaarsvergadering van de Raad van Commissarissen met het Bestuur plaats, inzake het verslag en de jaar-

rekening van de Vereniging over 2014. Als eerste agendapunt boog de Raad zich over het resultaat van de analyse van de ledensamenstelling die was uitgevoerd als direct gevolg van de terugloop in het ledental in 2014 en vooruitlopend op de komende jubileumviering. De Raad was aangenaam verrast over het brede karakter van ons draagvlak en onderstreepte de persoonlijke benadering van de leden die eigen is aan onze Vereniging. Volgens hierop gaf de Raad, na zich opnieuw terdege van de risico's op de hoogte te hebben gesteld, zijn finale goedkeuring aan het reeds lang lopende fusieproces met de Verenigingen Restauratiefonds Cellenbroederenhuis en Oud Sint-Annaland. Daarna werd aan de Raad de resultaten gepresenteerd van de enquête onder de commissarissen over de aard en de inhoud van de komende Jubileumviering. De breed gedragen voorkeur voor het toegankelijk maken van panden werd nogmaals onderstreept en verschillende manieren om de Vereniging als landelijk orgaan toch goed in de regio bekend te krijgen werden besproken. Hierna werd het verslagjaar 2014 uitvoering inhoudelijk en cijfermatig besproken. Na de bespreking van het verslag van de auditcommissie werden de jaarstukken goedgekeurd ter vaststelling door de Algemene Ledenvergadering. Tenslotte stelde de Raad het aftred-schema vast.

De najaarsvergadering van de Raad van Commissarissen met het Bestuur vond plaats op zaterdag 21 november in Huis Lambert van Meerten, aan de Oude Delft 199 te Delft. Dit bijzondere huismuseum is enige jaren geleden door de Gemeente Delft gesloten en te koop gezet, hetgeen zorgen geeft over het behoud van huis en interieur. Nadat de commissarissen van de recente ontwikkelingen op de hoogte waren gebracht, werd de benoeming van een nieuwe accountant goedgekeurd. Hierna boog de Raad zich intensief over een nog vertrouwelijk projectplan, dat verstreckende gevolgen kan hebben voor de Vereniging. De Raad besloot de gedachte achter het plan (meer openheid van onze panden en betere informatieverstrekking inzake de rol van de Vereniging en de kwaliteit van en de samenhang tussen de panden onderling) te onderschrijven en Bestuur en Organisatie tot een nadere uitwerking ervan uit te nodigen. Hierna besprak de Raad de begroting 2016 en stelde deze vast. Aan het einde van de vergadering nam de voorzitter alvast afscheid van de op 31 december aftredende secretaris, de heer Schulting. Hij bespiegelde in het kort de verdiensten van de heer Schulting en dankte hem zeer voor diens nauwgezette aandacht voor al onze activiteiten, hetgeen de Vereniging meermaals behoed heeft voor mogelijke misverstanden.

De auditcommissie van de Vereniging kwam op 5 april 2016 in aanwezigheid van de externe accountant bijeen, ter bespreking van de Jaarrekening 2015. Bij die gelegenheid heeft de commissie zich door het Bestuur en de accountant op de hoogte laten stellen van de financiële resultaten en verantwoording over 2015 en de achtergronden daarvan. Op grond hiervan heeft de auditcommissie aan de Raad van Commissarissen geadviseerd om de jaarstukken over het jaar 2015 goed te keuren.

Bericht aan de Leden, september 2015

Plannen en begroting 2016

Algemeen De begroting 2016 bevat in het bijzonder forse bijdragen aan projecten die lang leegstaande panden geschikt moeten maken voor een andere bestemming, zodat het hardnekkige deel van de leegstandsverliezen kan worden teruggedrongen.

Begroting 2016

(bedragen x € 1.000)	
Baten	
Baten uit eigen fondsenwerving	725
Baten uit acties van derden	1.201
Subsidies van overheden	1.611
Overige baten	9.050
Som der baten	12.587
Lasten	
Besteed aan doelstellingen	
Verwerving panden	(200)
Instandhouding panden	(11.660)
Voorlichting	(430)
Totaal besteed aan doelstellingen	(12.290)
Besteed aan doelstelling tov baten: 97,6 %	
Werving baten	
Kosten eigen fondsenwerving	(57)
Kosten acties derden	(95)
Kosten verkrijging subsidies overheden	(113)
Totaal besteed aan werving baten	(265)
Besteed aan eigen fondsenwerving tov baten: 7,9%	
Beheer en administratie	
Rente en bankkosten	(320)
Kosten beheer en administratie	(59)
Totaal besteed aan beheer en administratie	(379)
Som der lasten	(12.934)
Saldo Baten en Lasten	(347)

Baten De **Baten uit eigen fondsenwerving** zijn conform de trend van de laatste jaren, wanneer daaruit de schenkingen in natura worden weggelaten. De contributies vormen daarvan al jaren een stabiele ingrediënt. De **Baten uit acties derden** heeft betrekking op de jaarlijks terugkerende bijdrage van de BankGiro Loterij; tot ons genoeg al jaren een van onze meest stabiele steunpilaren. Deze bijdrage wordt sinds 2014 aangevuld met bijdragen uit ‘geoormerkt werven’, die veiligheidshalve symbolisch begroot zijn. De bijdragen uit **Subsidies overheden** zijn ongewijzigd begroot en blijven daarmee achter ten opzichte van enkele jaren geleden. Die beperking is vooral veroorzaakt doordat de verschillende provinciale overheden moeilijk budget toekennen aan onze restauratieprojecten. De huurinkomsten, die onder de post **Overige baten** zijn geschaard, worden voor het tweede jaar op rij weer wat hoger ingeschat. Dit geldt niet alleen voor de vaste huurinkomsten, maar ook voor de inkomsten uit Tijdelijke Verhuur. Vooral het programma ‘Monument en Bed’ voldoet ruimschoots aan de verwachte inkomstengroei. Ondanks de groei in de vaste huurinkomsten blijft ook in 2016 het verlies aan leegstand nog hoog. De leegstand in de woningverhuur is door alle genomen maatregelen op een aanvaardbaar niveau. De zakelijke verhuur geeft echter nog forse problemen, die alleen oplosbaar zijn door het herindelen of zelfs herbestemmen van de leegstaande panden.

Lasten Zoals gebruikelijk heeft de post **Verwerving panden** in de begroting uitsluitend betrekking op de met verwervingen gemoeide organisatiekosten. De werkelijke kosten van de in 2016 mogelijk te verwerven panden zijn immers niet vooraf in te schatten. De post **Instandhouding panden** is de grootste post aan de uitgavenkant en omvat, afgezien van de organisatiekosten, alle kosten die worden gemaakt voor het onderhoud van onze panden, de kosten voor het verhuurbaar maken en houden en de kosten van een aantal restauraties. Na een zorgvuldige voorbereiding worden in de begroting 2016 alle objecten die op dit moment onder de (vooral zakelijke) langdurige leegstand vallen aangepakt. Dat vergt een investering van € 1.500.000, die deels uit de extra huurinkomsten wordt betaald en deels is bezuinigd op andere projecten. De noodzaak dat ook deze panden weer gaan bijdragen aan de huurstroom rechtvaardigt deze éénmalige keuze. Onder de restauratieprojecten bevinden zich 8 restauraties die in voorgaande jaren zijn begonnen en in 2016 worden afgerond en 10 projecten die worden opgestart. De post **Voorlichting** is vergelijkbaar met voorgaande jaren. Hierbij is onder andere een apart budget begroot voor de voorbereidende kosten van het 100-jarig jubileum van de Vereniging in 2018. De kosten voor excursies, stadswandelingen e.d. zijn sinds twee jaar dekkend.

Dankwoord

De grote sympathie die de Vereniging maatschappelijk ervaart, gepaard aan het voorzichtige financiële beleid, geven alle vertrouwen dat het werk van de Vereniging tot in lengte van jaren kan worden voortgezet.

Het Bestuur dankt de Directie en de staf voor de grote – ook in 2015 weer nodige – inspanningen die zij hebben verricht om ons groeiende bezit goed te beheren. Directie en staf zijn daar alleszins in geslaagd. Een bijzonder woord van dank willen wij richten tot de velen die ons werk een warm hart toedragen en ons daarbij vaak bedenken met giften, schenkingen, legaten en erfstellingen. Zoals uit het voorgaande is op te maken, is hun steun meer en meer noodzakelijk, in het bijzonder voor de groei van de Vereniging.

Bestuur, Directeur
5 april 2016

Monument en Bed in ‘de Oude Molen’ in Valkenburg (foto Arjan Bronkhorst)

Verantwoordings-verklaring 2015

Op verzoek van het Centraal Bureau Fondsenwerving wordt hieronder de ‘verantwoordingsverklaring’ van Vereniging Hendrick de Keyser integraal afgedrukt. Deze verklaring is ondertekend door ieder Bestuurslid en Commissaris.

“Vereniging Hendrick de Keyser onderschrijft de drie algemene principes van de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen (zoals opgenomen in het Reglement CBF-keur). De drie principes zijn:

- 1 Onderscheid de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren;
- 2 Optimaliseer de effectiviteit en efficiency van bestedingen;
- 3 Optimaliseer de omgang met belanghebbenden.

Deze drie principes zijn doorgevoerd in de wijze waarop de Vereniging is georganiseerd en haar werk uitvoert. Zij zijn waar relevant weergegeven in het jaarverslag. De leden van het Bestuur en de raad van commissarissen hebben ieder een verklaring ondertekend waarbij zij deze principes formeel onderschrijven.

1. Onderscheid de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren

De verdeling van rollen en taken is vastgelegd in de Statuten d.d. 7 september 2007, die via de website van de Vereniging zijn in te zien.

De Algemene Vergadering van leden controleert

Jaarlijks binnen zes maanden na afloop van het boekjaar brengt het Bestuur in een algemene vergadering verslag uit aan de leden en legt aan hen verantwoording af voor het gevoerde Bestuur. Het jaarverslag wordt tevoren aan de leden toegezonden, met daarin een samenvatting van de jaarrekening. Van de volledige jaarrekening kan via de website kennis worden genomen. De algemene vergadering stelt de jaarstukken vast en verleent decharge aan de leden van het Bestuur en de raad van commissarissen voor het gevoerde Bestuur respectievelijk het gehouden toezicht.

Het Bestuur bestuurt

Het Bestuur bepaalt het beleid en is (naast de directie) mede uitvoerend. Het Bestuur stelt de begroting vast. In iedere bestuursvergadering rapporteert de directie aan het Bestuur over de voortgang van het beleid (de verwervingen en de

restauraties). Ten minste eens per kwartaal krijgt het Bestuur van de directie verslag van de financiële ontwikkelingen, zodat het Bestuur desgewenst op basis hiervan kan bijsturen. Na afloop van het jaar maakt het Bestuur de jaarrekening en het jaarverslag op en stelt het Bestuur deze na goedkeuring door de raad van commissarissen in concept vast.

De raad van commissarissen houdt toezicht

De raad van commissarissen houdt toezicht op het beleid van het Bestuur en op de algemene gang van zaken bij de Vereniging. De raad van commissarissen keurt de jaarstukken goed voordat zij door de algemene vergadering van leden worden vastgesteld. Voor een goede oordeelsvorming wordt de jaarrekening in opdracht van de raad van commissarissen door een register-accountant onderzocht. Daarnaast benoemt de raad uit zijn midden een auditcommissie die de jaarrekening en het jaarverslag onderzoekt en daarover aan de raad en het Bestuur verslag uitbrengt.

De organisatie (onder leiding van de directeur) voert uit

De Vereniging beschikt voor de verwezenlijking van haar doelstelling over een eigen organisatie. De directeur heeft de dagelijkse leiding over de organisatie en wordt daarbij bijgestaan door een adjunct-directeur. De directeur bereidt de (beleids) besluiten van het Bestuur voor, levert bij het nemen daarvan ondersteuning aan het Bestuur en voert de genomen besluiten uit. In iedere bestuursvergadering legt de directeur verantwoording af over de bereikte resultaten en ten minste eens per kwartaal over het verloop van de inkomsten en de uitgaven.

2. Optimaliseer de effectiviteit en efficiency van bestedingen

De Vereniging besteedt haar middelen voor het overgrote deel aan haar doelstelling: het verwerven, restaureren en in stand houden van architectonisch of historisch belangrijke gebouwen (en hun interieur) in Nederland en het geven van voorlichting

daarover. Het resterende deel van haar middelen wordt besteed aan kosten voor de Vereniging en haar organisatie. Een meerjaren beleidsplan (5 jaar) geeft de richting aan voor de besteding van de middelen en de prioriteiten daarin. Ieder jaar wordt in een jaarplan vastgelegd aan welke onderdelen uitvoering wordt gegeven. Over de voortgang vindt regelmatig afstemming plaats tussen de medewerkers en de afdelingshoofden. Vervolgens rapporteren de afdelingshoofden daarover maandelijks aan de directie, als ook over het verloop van de inkomsten en de uitgaven. Bij de besteding van de middelen wordt erop toegezien dat zo veel mogelijk wordt gewerkt op basis van een offerte en daar waar dat effectief en nuttig is op basis van ten minste twee offertes.

3. Optimaliseer de omgang met belanghebbenden

De Vereniging onderscheidt verschillende groepen belanghebbenden voor wie en met wie het werk wordt gedaan.

- **Leden:** de leden worden geïnformeerd over de belangrijkste restauraties en verwervingen, zowel via de website als via het Bericht aan de Leden. Zij kunnen de resultaten van het werk op de Open Dagen of via het programma Toegankelijke Panden met eigen ogen zien. De leden kunnen hun kennis verdiepen door kennismaking van de toelichting en de artikelen in het jaarverslag en door deelneming aan de excursies van de Vereniging.
- **Eigenaren van kwetsbare panden:** de doelstelling van de Vereniging wordt bereikt door architectonisch of historisch waardevolle panden die worden bedreigd in eigendom over te nemen. Het is daarvoor van belang dat die eigenaren deze mogelijkheid kennen. De Vereniging tracht zoveel mogelijk haar werk via publiciteit onder de aandacht te brengen van gemeentes, brancheleden en particulieren. Daarvoor wordt, met succes, ook een beroep op de leden en de commissarissen gedaan.
- **Vrijwilligers:** de Vereniging wordt in de uitvoering van haar taak ondersteund door vrijwilligers, zowel op kantoor als in verschillende panden in het land. Vrijwilligers geven rondleidingen, regelen de opening van panden en houden toezicht of

helpen met het archiveren of digitaliseren van documenten en foto's. Voor de vrijwilligers worden ter verdieping en onderlinge uitwisseling van kennis bijeenkomsten georganiseerd. De contacten met vrijwilligers lopen via de verantwoordelijke projectmedewerker.

- **Fondsen en subsidiegevers:** voor de verwerving van panden is in veel gevallen specifieke steun van derden noodzakelijk. Vooral van de BankGiro Loterij ontvangt de Vereniging hiervoor regelmatig steun. Hierover wordt in jaarlijkse rapportages verantwoording afgelegd. Ten behoeve van de restauraties is subsidie van overheden of steun van particuliere fondsen onontbeerlijk. Aan hen wordt per project verantwoording afgelegd over de bestedingen. Zowel de fondsen als de subsidiegevers krijgen het jaarverslag, met uitgebreide inhoudelijke verantwoording over het gedane werk en een samenvatting van de jaarrekening.

- **Branchegenoten:** vooral op het gebied van monumenten-behoud kent de Vereniging nogal wat andere organisaties met een vergelijkbare doelstelling. Doordat de afbakening van ieders doelstelling, dan wel ieders werkgebied duidelijk is, bestaat er een goede samenwerking. Via de Federatie Instandhouding Monumenten wordt met al deze organisaties regelmatig overleg gevoerd en vind afstemming van belangenbehartiging plaats.
- **De samenleving:** in wezen is het grote publiek de uiteindelijke belanghebbende. De Vereniging doet haar werk, opdat goede voorbeelden van architectuur en monumenten voor het nageslacht behouden blijven. Zij doet dit in het bijzonder met het doel om toekomstige generaties van de geschiedenis van het wonen in Nederland in zijn ontwikkeling en variaties door de eeuwen heen te laten kennismaken en zo mogelijk te laten beleven. Daartoe doet de Vereniging onderzoek naar de huizen in haar bezit en brengt zij met regelmaat de resultaten daarvan naar buiten in eigen publicaties, boeken en artikelen, of door lezingen. Iedere dag kan het publiek het resultaat van het werk van de Vereniging van buiten bekijken en – bij sommige panden altijd en bij andere op speciale dagen – ook van binnen.”

Balans per 31 december 2015

na bestemming saldo baten en lasten (x € 1.000)

Activa	2015	2014
Materiële vaste activa		
Panden	47.406	46.680
Bedrijfsmiddelen	175	148
Totaal materiële vaste activa	47.581	46.828
Financiële vaste activa		
Langlopende vorderingen	1.045	614
Vorderingen	2.376	2.204
Liquide middelen	501	347
Totaal activa	51.503	49.993

Passiva	2015	2014
Reserves en fondsen		
Reserves		
• Bestemmingsreserve	29.628	29.175
• Overige reserve	7.494	6.571
Fondsen		
• Bestemmingsfonds	147	377
Totaal reserves en fondsen	37.269	36.123
Langlopende schulden	9.183	10.211
Kortlopende schulden	5.051	3.659
Totaal passiva	51.503	49.993

Staat van Baten en Lasten over 2015

(x € 1.000)

Baten

	2015 werkelijk	2015 begroot	2014 werkelijk
Baten uit eigen fondsenwerving	1.463	710	899
Baten uit acties van derden	1.801	1.200	601
Subsidies van overheden	1.757	1.650	1.109
Overige baten	8.797	8.600	8.414
Som der baten	13.818	12.160	11.023

Lasten

Besteed aan doelstellingen

Verwerving panden	(1.479)	(190)	(534)
Instandhouding panden	(11.561)	(11.261)	(9.816)
Voorlichting	(424)	(443)	(418)

Totaal besteed aan doelstellingen (13.464) (11.894) (10.768)

Werving baten

Kosten eigen fondswerving	(51)	(54)	(50)
Kosten acties derden	(89)	(92)	(91)
Kosten verkrijging subsidies overheden	(109)	(106)	(107)

Totaal besteed aan werving baten (249) (252) (248)

Beheer en administratie

Rente en bankkosten	(300)	(300)	(316)
Kosten beheer en administratie	(65)	(58)	(62)

Totaal besteed aan beheer en administratie (365) (358) (378)

Som der lasten (14.078) (12.504) (11.394)

Saldo baten en lasten (260) (344) (371)

Dit resultaat is als volgt in het eigen vermogen verwerkt:			
Bestemmingsfonds	(230)		(205)
Overige reserve	(30)		(166)
	(260)		(371)

Toelichting

op de balans per 31 december 2015 en de staat van baten en lasten over 2015
(alle cijfers x € 1.000)

1 Grondslagen van waardering en van bepaling van het resultaat

Voor zover niet anders is vermeld zijn de posten in de balans opgenomen voor de nominale waarde.

Materiële vaste activa

Panden

De waarderingsgrondslagen voor panden beogen voor alle panden en in de tijd een zo consistent mogelijke waardering op actuele waarde te bewerkstelligen. De verwervingskosten van de panden verschillen sterk door de staat van restauratie per pand. Waardering op een commercieel bepaalde marktwaarde is niet aan de orde vanwege het beleid van de Vereniging om de panden duurzaam aan te houden.

In relatie tot de waardering zijn de panden als volgt te onderscheiden:

- panden in vol eigendom, dan wel panden die in eeuwigdurende erfpacht zijn verkregen tegen een canon van € 0,-. Deze worden gewaardeerd tegen vijfmaal de bruto huur per jaar per het einde van het boekjaar;
- panden in eigendom belast met vruchtgebruik of het recht van bewoning. Deze worden gewaardeerd tegen vijfmaal de door een deskundige vastgestelde huur per jaar bij de aanvang van het vruchtgebruik, resp. het recht van bewoning. Deze waarde wordt in het jaar van verwerving tevens onder de langlopende schulden opgenomen;
- een pand in eigendom, maar uitgegeven in erfpacht. Dit wordt gewaardeerd tegen vijfmaal de jaarlijkse canon.

De jaarlijkse herwaardering tot vijfmaal de bruto huur wordt rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt, onder de Overige reserve, tenzij een pand in restauratie of renovatie is. De herwaardering wordt dan eerst afgezet tegen de kosten van de restauratie of renovatie.

De jaarlijkse afschrijving bedraagt 2,5% van de balanswaarde aan het begin van het boekjaar. De afschrijving wordt opgenomen in de Staat van baten en lasten en vormt deel van het exploitatieresultaat van de panden.

Bedrijfsmiddelen

De bedrijfsmiddelen bij de Vereniging bestaan uit de inventaris van het kantoor en uit de inventaris ten behoeve van de tijdelijke verhuur. De kantoorinventaris, waaronder de communicatie- en computerapparatuur, wordt gewaardeerd tegen de aanschaffingswaarde, verminderd met lineaire afschrijvingen op basis van de geschatte economische levensduur. De afschrijvingstermijn bedraagt 10 jaar voor kantoorinventaris en 4 jaar voor communicatie- en computerapparatuur.

De inventaris ten behoeve van de tijdelijke verhuur bestaat uit meubilair, apparatuur en gebruiksinventaris. Het meubilair en de apparatuur wordt eveneens gewaardeerd tegen de aanschaffingswaarde, verminderd met lineaire afschrijvingen op basis van de economische levensduur. De afschrijvingstermijn van beide bedraagt 4 jaar. De kosten van de gebruiksinventaris worden direct ten laste van het resultaat gebracht.

Het aan de Vereniging toebehorende antieke meubilair en overige inventaris in de verschillende panden worden p.m. gewaardeerd, omdat deze goederen geen afzonderlijke opbrengst genereren en tevens duurzaam worden aangehouden.

2 Materiële vaste activa

Het verloop van de post panden is als volgt:

Panden	Totaal
Boekwaarde per 1 januari	46.680
Mutaties	
Geactiveerde verwervingskosten	259
Geactiveerde restauratiekosten	228
Waardeaanpassing	1.406
Afschrijvingen	(1.167)
Totaal mutaties	726
Boekwaarde per 31 december	47.406

3 Reserves en fondsen

De Reserves van de Vereniging zijn beschikbaar voor panden direct in gebruik voor de doelstelling.

De Reserves worden onderscheiden in Bestemmingsreserve en Overige reserve. De Bestemmingsreserve wordt aangewend voor de financiering van activa, met een omvang gelijk aan 5/8 deel van de boekwaarde van de panden. De Overige reserve is beschikbaar voor verwervingen, restauraties en voorlichting, conform de doelstellingen van de Vereniging. Er zijn voor de gelden in de Overige reserve nog geen concrete projecten vastgesteld.

Onder Fondsen wordt een Bestemmingsfonds verantwoord, zijnde ontvangsten van derden met een specifieke aanwending.

Het totaal aan Reserves en fondsen bedraagt eind 2015 € 37.269.

Mutaties in Reserves en fondsen

Het verloop van de Reserves en fondsen is als volgt:

	2015	2014
Stand per 1 januari	36.123	35.347
Waardeaanpassingen	1.406	1.147
Resultaatbestemming	(260)	(371)
Stand per 31 december	37.269	36.123

4 Kosten eigen organisatie

In de Staat van Baten en Lasten zijn de kosten van de eigen organisatie verdeeld naar hun bestemming. De specificatie is als volgt:

Bestemming	Doelstelling			Werving baten			Beheer Admin.	Totaal
	Verwer-vingen	Instand-houding	Voor-lichting	Eigen fondsen-werving	Acties derden	Subsidies overheden		Werkelijk 2015
Bestuurskosten	7	5	1	0	0	0	0	13
Salarissen	99	890	211	28	55	64	11	1.358
Sociale lasten	22	201	38	6	13	14	3	307
Pensioenkosten	12	104	25	3	7	7	1	159
Overige personeelskosten	3	31	7	1	3	2	0	47
Reis-/verblijfkosten	10	80	2	2	2	4	0	100
Huisvestingskosten	12	116	3	4	3	6	16	160
Kantoorkosten/afschrijv.	9	84	2	2	2	5	12	116
Verenigingskosten	(1)	(2)	(1)	0	(1)	0	(1)	(6)
Overige algemene kosten	16	172	4	5	5	5	23	230
Specificatie 2015	189	1.681	302	51	89	107	65	2.484
Specificatie 2014	186	1.614	298	50	87	103	64	2.400

Bovenstaande verdeling van de kosten komt tot stand door middel van een procentuele toedeling van kosten naar rato van de tijdsbesteding van medewerkers binnen de organisatie aan de verschillende doelstellingen van de Vereniging en de inspanningen die verricht worden om de verschillende baten voor de Verenging te realiseren. Deze procentuele verdeling is door de jaren heen consistent.

Bovenstaande financiële overzichten zijn ontleend aan de volledige Jaarrekening 2015 d.d. 5 april 2016, die ten kantore van de Vereniging of op de website www.hendrickdekeyser.nl is in te zien.

Bestuur, directeur
5 april 2016

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van Vereniging Hendrick de Keyser:

Bijgesloten op pagina 50 tot en met 55 opgenomen samengevatte jaarrekening, bestaande uit de samengevatte balans per 31 december 2015, de samengevatte staat van baten en lasten over 2015 en de bijbehorende grondslagen, is ontleend aan de gecontroleerde jaarrekening 2015 van Vereniging Hendrick de Keyser. Wij hebben een goedkeurend oordeel verstrekt inzake de getrouwheid en rechtmatigheid bij die jaarrekening in onze controleverklaring van 5 april 2016. Desbetreffende jaarrekening en deze samenvatting daarvan bevatten geen weergave van gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden sinds de datum van onze controleverklaring van 5 april 2016.

De samengevatte jaarrekening bevat niet alle toelichtingen die zijn vereist op basis van de RJ 650 Organisaties zonder Winststreven en de daaruit vloeiende regelgeving. Het kennisnemen van de samengevatte jaarrekening kan derhalve niet in de plaats treden van het kennisnemen van de gecontroleerde jaarrekening van Vereniging Hendrick de Keyser.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van Vereniging Hendrick de Keyser is verantwoordelijk voor het opstellen van een samenvatting van de gecontroleerde jaarrekening in overeenstemming met de grondslagen zoals beschreven in de toelichting.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de samengevatte jaarrekening op basis van onze werkzaamheden, uitgevoerd in overeenstemming met Nederlands Recht, waaronder de Nederlandse Standaard 810, “Opdrachten om te rapporteren betreffende samengevatte financiële overzichten”.

Oordeel

Naar ons oordeel is de samengevatte jaarrekening in alle van materieel belang zijnde aspecten consistent met de gecontroleerde jaarrekening van Vereniging Hendrick de Keyser en in overeenstemming de grondslagen zoals beschreven in de toelichting.

Amsterdam, 5 april 2016

Was getekend:
Mazars Paardekooper Hoffman N.V.
P.J. Steman RA, partner-aandeelhouder

Het Admiraalshuis en zijn bewoners

Dhr en mw Kooijman-Tibbles kochten in 1974 het 'Admiraalshuis' dat zij eind 2015 samen met het buurpand 't Cleyne Huysgen aan Vereniging Hendrick de Keyser schonken.

In dit artikel geven zij een indruk van 40 jaar actief restaureren en gaan zij in op de geschiedenis van het pand en een aantal van zijn bewoners.

Afb. 1: Het 'Admiraalshuis' en 't Cleyne Huysgen (foto Arjan Bronkhorst)

Het 'Admiraalshuis' staat aan de Noordzijde van de Turfmarkt nabij de Lage Gouwe. Schuin tegenover Turfmarkt 142 ligt het Amsterdams Verlaat, van waar tot halverwege de 19de eeuw de trekschuit van Gouda naar Amsterdam vertrok. Het huis valt op door de rijk gedecoreerde hardstenen voorgevel met forse kuif. De gevel is een stijlzuiver specimen van de Lodewijk XV-stijl (onder het middenraam op de verdieping is het jaar 1757 in de wijnranken opgenomen). De naam van het huis verwijst naar vice-admiraal Jan de Haen (1630-1676), die in drie Engelse oorlogen heeft gevochten en als opvolger van Luitenant-admiraal De Ruyter sneuvelde in de zeeslag bij Palermo, én naar vice-admiraal Roemer Vlacq (1712-1774), die zich inzette voor de bescherming van Hollandse koopvaardijsschepen tegen Barbarijse, Spaanse en Franse kapers. Zijn laatste reis was in 1768-'70 als Ambassadeur van Prins Willem V en Staten-Generaal naar de Dei van Algiers, de Keizer van Marokko in Marrakech en de Bey van Tunis. Vlacq kocht het huis in 1757 en liet het grondig verbouwen, waardoor het één van de belangrijkste woonhuizen van Gouda werd.

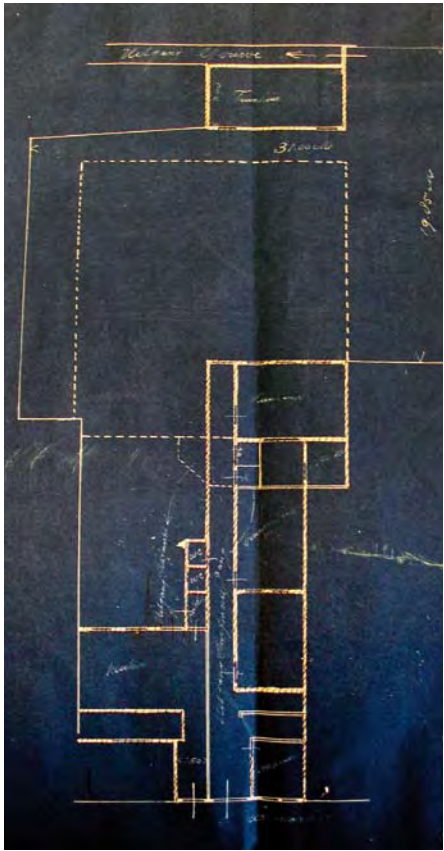
In 1972 gerestaureerd en begin 1974 te koop

In de tweede helft van 1972 werd het huis gerestaureerd, vrijwel gelijktijd met het Steenhouwersgildehuis, Naaierstraat 6 in Gouda (sinds 1929 in bezit van de Vereniging). Begin 1974 werd het complex – bestaande uit het huis aan de Turfmarkt met daarachter een kerkzaal, een open ruimte en een pottenbakkerij met uitgang naar de Lage Gouwe – te koop aangeboden. Wij woonden toen al een paar jaar in Gouda en waren op zoek naar een groter huis. Het aangeboden formaat was voor ons tweeën niet echt nodig, maar wij waren wel erg benieuwd naar wat achter de spectaculaire voorgevel zat.

Bij de bezichtiging in juni 1974 bleek dat slechts de voor- en achtergevels waren gerestaureerd. Verder waren de goten rondom vervangen en de tot 1972 onbeschoten kap was voorzien van spaanplaat en folie. Inwendig was het een hokkerige en verwaarloosde boel met een imponerend trappenhuis

Afb. 2: Het 'Admiraalshuis' in 1974 naast het trappenhuis van 'Bruns' (foto J.M. Kooijman)

Afb. 3: Perceel en bebouwing in 1925 (tekening Stadsarchief Gouda)

en een verzakt zijhuis met de doorgang naar een saai kerklokaal. Daar-achter was een met ‘bouwsels’ gevulde tuin, waarin een pottenbakker was gevestigd. Na bekomen te zijn van de schrik, hebben wij geslikt en een hypotheek-verlener gezocht en gevonden. Eind juli tekenden wij het voorlopig koop-contract en op 1 november 1974 vond de overdracht plaats.

Ter verduidelijking, enige ervaring met restauratie van zo’n monument ontbrak. Er was wel ervaring met procesontwerpen op kleine of grote schaal en met uitvoering op fabrieksschaal. Het was dus niet verrassend dat kosten-schattingen per m² of m³ op een hoog bedrag uitkwamen. Verder was er kennis van middeleeuwse kloosters in Engeland met bijbehorende overname en afbraak in de 16de eeuw. Via de plaatselijke krant wisten wij ook dat ‘Hendrick de Keyser’ geïnteresseerd was in het pand, maar ervan afzag wegens de vraagprijs en de hoge kosten. Wij hebben dus tegen beter weten in de koop doorgezet en wij zijn sindsdien naast ons normale werk en ontspanning met dit complex bezig geweest. Al doende werd in die veertig jaar veel van restaureren geleerd én actief toe-gepast. Vanaf het begin werd ook aandacht gegeven aan de geschiedenis van het pand en de bijbehorende bewoners. Tussendoor werd de Engelse kennis nog aangevuld met een doctoraal studie sociaal-economische geschiedenis aan de R.U. te Utrecht. Twee jaar later werd afgestudeerd op een Gouds onderwerp: [De ontwikkeling van de Korte Akkeren 1880-1914](#). In dit kader zijn de contacten via het Gouds Archief (nu SAMH) van belang.

Indruk van omvang perceel en bebouwing

Alvorens op het resultaat van onze werkzaamheden in te gaan, geven wij een indruk van de omvang van dit complex. De bebouwing van dit deel van de Turfmarkt gaat terug tot de tweede helft van de 14de eeuw. De eerste vermelding van bouw op dit perceel is van 1390. Het is dan een smalle kavel vanaf de gracht tot aan het smalle grachtje halverwege de Turfmarkt en de Nieuwehaven. Zes eeuwen later is het perceel viermaal zo groot: ca 47 m lang en 8-32 m breed met een oppervlak van 920 m² en voor de helft bebouwing met in totaal ca 2.000 m³ inhoud (afb. 4).

Het nu aanwezige en bijna 5 m brede voorhuis van Turfmarkt 142 dateert uit het begin van de 17de eeuw. In 1630 werd het achterste deel van het oostelijk gelegen pand (‘t Cleyn Huysgen, nu Turfmarkt 140) gekocht en opgenomen in een achterhuis over de volle breedte van beide percelen. In 1652 werd het voorhuis gedeeltelijk vernieuwd en verhoogd. Aan het begin 18de eeuw werd aan de achterzijde van deze percelen een 8 m breed tuinhuis gebouwd met een keuken, eetkamer en diverse vertrekken. In 1757 werden het voor- en achterhuis gestript en vervolgens naar de laatste inzichten gemoderniseerd.

Aan het begin 19de eeuw werd het westelijk gelegen pand gesloopt. In 1821 bouwde de gemeente er aan de straatzijde een brandspuithuisje. De eigenaars van Turfmarkt 142 kochten het erachter gelegen perceel en bouwden

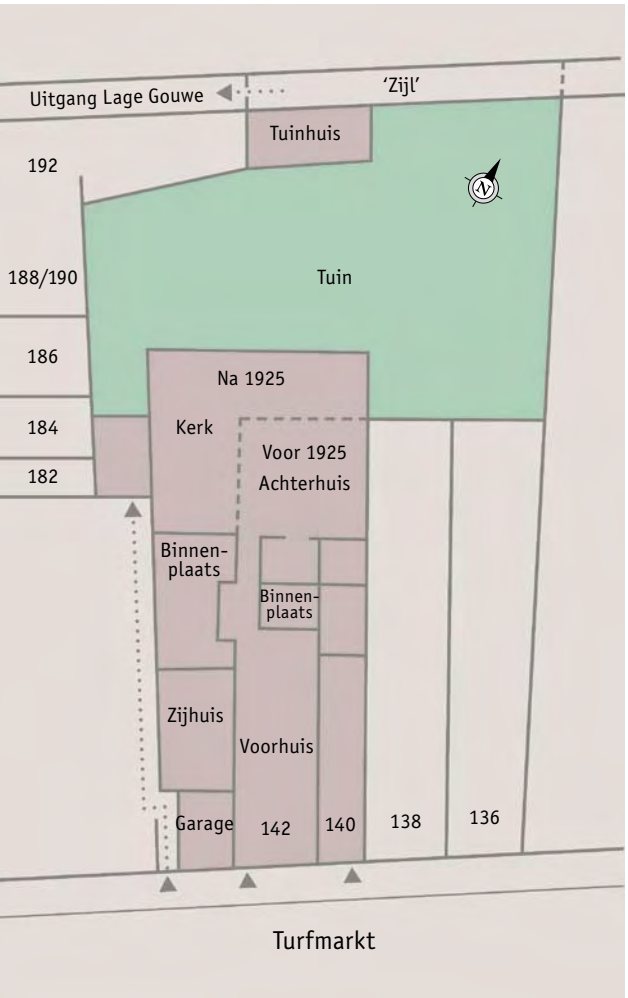
in 1830 een zijhuis met keuken, verdieping en turfzolder. In de volgende vijftig jaar werden de zes omliggende huizen aan Turfmarkt en Lage Gouwe gekocht en de niet bebouwde grond werd bij de tuin van Turfmarkt 142 gevoegd. In 1865-66 werd ‘t Cleyn Huysgen opgeknapt en voorzien van een nieuwe voorgevel. Aan het eind van de 19de eeuw werden de huizen weer verkocht.

Tussen 1890 en 1895 werd het 14de-eeuwse grachtje (‘zijl’ of open riool) aan de achterzijde overkluisd en dit nieuwe pad gaf de omliggende percelen een uitgang naar de Lage Gouwe. In 1911 werd het in 1890 gebouwde warenhuis op de hoek van Turfmarkt en Lage Gouwe uitgebreid richting Turfmarkt 142. Op anderhalve meter afstand van het voorhuis werd een 19 m hoog trappenhuis gebouwd. De 14 m hoge zijmuur langs de erfscheiding ging vrijwel direct verzakken en heeft de achterzijde van het zijhuis meegetrokken.

In 1925 werd Turfmarkt 142 verkocht aan de Nederlandsche Hervormde Vereeniging Calvinj (hierna N.H.V. Calvinj) en op de plaats van het achterhuis en een deel van de tuin werd een kerklokaal gebouwd. De aanvragen voor een bouwvergunning geven nog een indruk van de oorspronkelijke indeling van voor- en achterhuis. In 1961 werd het geheel verkocht aan de Gereformeerde Kerk van Gouda (Art. 31). In 1970 is een bouwaanvraag voor uitbreiding van het kerklokaal tot aan de achterzijde van het perceel afgewezen. Aansluitend werd nieuwbouw buiten de binnenstad voorbereid en begin 1974 werd Turfmarkt 142 te koop aangeboden.

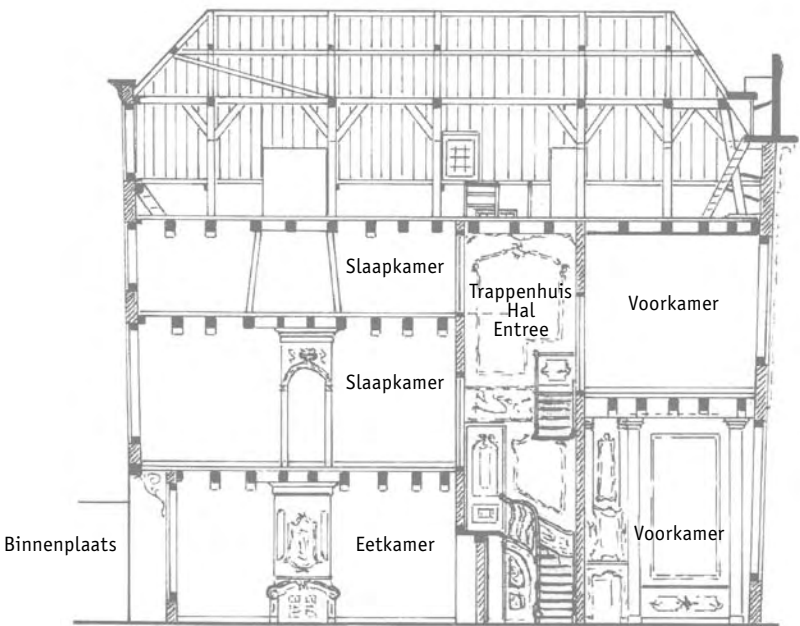
Na de afbraak van het hoekpand ‘Bruns’ in 1978, konden wij de strook grond tussen het zijhuis en de straat kopen om er een garage te bouwen. Gelijktijdig werd een tweede doorgang naar het achtergelegen binnenterrein verkregen.

Zoals uit het perceelkaartje (afb. 4) en de bovenstaande toelichting blijkt, is de nu aanwezige bebouwing zeer gevarieerd: voorhuis, achterhuis en tuinhuis vormen de 17de- en 18de-eeuwse kern. In de 19de eeuw is het zijhuis toegevoegd. In 1925 werd een deel van het achterhuis gesloopt. Ter verduidelijking van de gecompliceerde situatie is een doorsnede van het voorhuis (afb. 5) opgenomen met aanduiding van de nu aanwezige ruimtes.

Afb. 4: Perceel en bebouwing na 1978 (tekening J.M. Kooijman)

Afb. 5: Turfmarkt 142, doorsnede voorhuis (tekening J.M. Kooijman)

Plan van aanpak

In de eerste maanden na aankoop werden de hal, het trappenhuis en alle vertrekken van het voor- en zijhuis opgemeten en gefotografeerd. Vervolgens werd waar nodig triplex, zachtboard of bespanning van deuren, wanden en plafonds verwijderd en daarna nogmaals gefotografeerd. Per vertrek zijn de resultaten in vier tot zes tekeningen op schaal 1:50 vastgelegd en aangevuld met afmetingen van balken, ondersteuning en andere details. Er zijn ook enkele isometrische tekeningen gemaakt voor beoordeling vooraf van de uiteindelijk gewenste situatie. Gezamenlijk vormden zij het uitgangspunt voor de planning van urgente zaken, zoals aanleg van centrale verwarming en vervanging van gas-, water- en elektriciteitsleidingen. Vervolgens werd een eerste opzet gemaakt voor de aanpak en de inrichting van de verschillende ruimtes en werden bijbehorende tijd en kosten geschat. Aansluitend werd een globale tijdsplanning voor de eerste vijf jaar opgesteld.

Uitbesteding van de eerste werkzaamheden

Bovenaan de lijst stond het herstel van het 18de-eeuwse stucwerk in de hal en het trappenhuis (afb. 6). Het was aangetast door vocht en de profielen en ornamenten waren beschadigd en dichtgeslagen door het herhaaldelijk witten. Op aanwijzing van de regionale inspecteur van de Rijksdienst voor Monumentenzorg (nu RCE) werd een offerte gevraagd bij het bedrijf dat destijds het stucwerk in Paleis Noordeinde restaureerde. Op 13 januari 1975 werd een subsidieaanvraag ingediend voor het herstel van het stucwerk. Drie maanden later werd de begroting en de uitgekozen firma door Monumentenzorg goedgekeurd, met de kanttekening dat de beschikbare geldmiddelen de toezegging van de subsidie verhinderden. Na deze onverwachte afwijzing hebben wij de gevolgen hiervan aangegeven en in

september kregen wij alsnog een subsidie-toezegging. In overleg met het stukadoorsbedrijf werd afgesproken dat de werkzaamheden in februari 1976 zouden worden uitgevoerd.

De laagste delen werden eerst verwijderd en daarna werd een steiger geplaatst voor aanpak van de hogere delen (afb. 7). Het gaf ons gelegenheid om alle ornamenten van nabij te fotograferen. Eind februari vond de eerste beoordeling door Monumentzorg plaats. Er werd nu gesteld dat ook nog overgebleven

stucwerk en alle ornamenten moesten worden verwijderd om de gehele wand van een vochtwerende laag te voorzien. Wij waren niet erg enthousiast omdat die hogere wanden geen tekenen van vochtdoorslag toonden en de ornamenten na schoonmaak alleen maar kleine reparaties nodig hadden. Dit werd niet geaccepteerd en alle ornamenten werden losgehakt en de stukken afgevoerd naar het atelier voor reproductie. Het centrale ornament kwam relatief ongeschonden van de wand maar mocht niet worden teruggeplaatst. Het werd voorlopig bij ons achtergelaten en verder gebeurde er niets.

Eind juli bleek dat het bedrijf failliet was en voortzetting van de werkzaamheden konden door een nieuw opgerichte firma worden uitgevoerd. Er werden opnieuw afspraken gemaakt maar niet nagekomen. Begin 1977 bleek dat de afgenomen ornamenten inmiddels waren verdwenen. Wij hebben toen de steigers maar laten verwijderen, waardoor wij de voordeur weer konden gebruiken. Weer een half jaar later hadden wij een beeldhouwer gevonden, die op basis van onze foto's en het nog aanwezige centrale ornament, alle ornamenten in klei kon nabootsen en met mallen afgietsels kon maken. Eind 1978 heeft een ander stukadoorsbedrijf de afgietsels geplaatst en de wanden afgewerkt, waardoor de hal in de loop van 1979 weer een normaal aanzien kreeg. De uitvoering door voorgeschreven expert van een 'opdrachtje van vier weken', had dus ruim drie jaar geduurd (afb. 8). Deze ervaring heeft ons lange tijd ervan weerhouden om ook het stucwerk in het trappenhuis aan te pakken.

Aanpak van het voorhuis

Wij hadden intussen niet stilgezeten en inmiddels waren nieuwe gas- en elektriciteitsleidingen en centrale verwarming aangebracht.

Eetkamer

In het 'bijbelleeslokaal' aan de achterzijde op de begane grond, was de plafdafwerking met zachtboard verwijderd en hadden wij een moderne eethoek en keuken aangelegd.

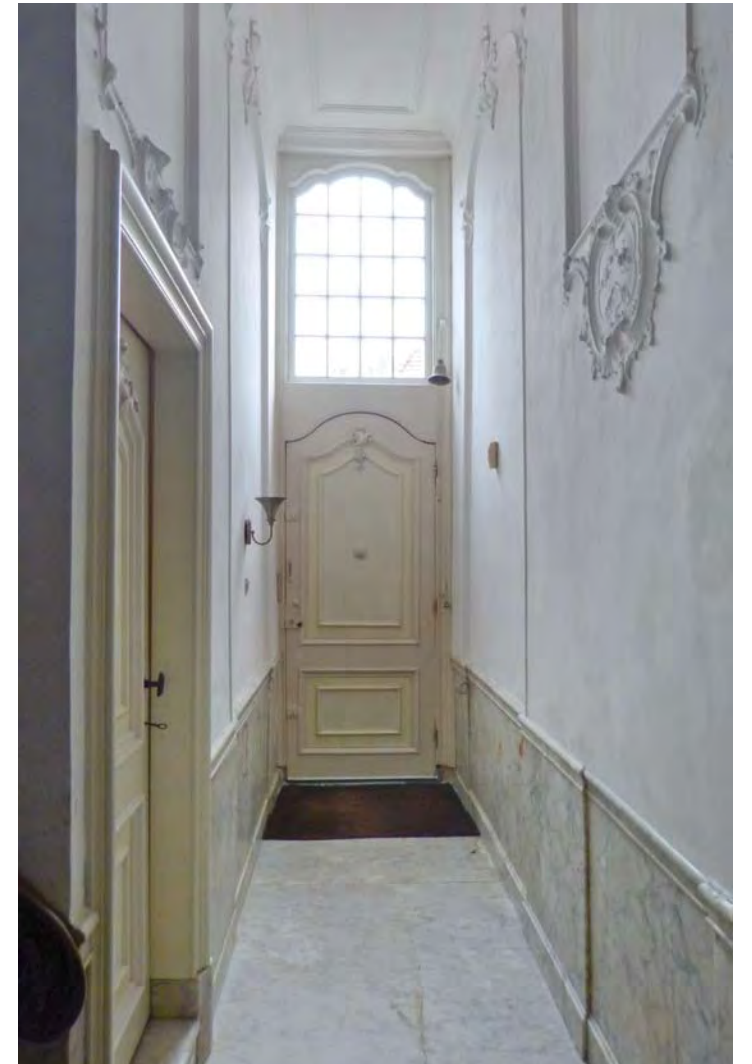
Voorkamer verdieping

Op de verdieping waren de blinden weer gemonteerd en centrale verwarming aangelegd. De schoorsteen met muurdoorvoer uit de dertiger jaren was verwijderd. Achter de plint werden resten van een geschilderd behang gevonden: er was dus geen lambrisering geweest. Aansluitend werd de voorkamer op de verdieping voorzien van boekenkasten en als zitkamer ingericht. De plafondschildering werd beoordeeld, maar de restauratie is tot op heden uitgesteld (afb. 9).

Afb. 6 en 7: Hal voor en na het begin van de restauratie (foto's J.M. Kooijman)

Afb. 8: Hal na de restauratie (foto J.M. Kooijman)

Afb. 9: Plafondschildering in de voorkamer op de verdieping uit 1757 (foto Arjan Bronkhorst)

Afb. 10 en 11: Slaapkamer voor en na het uitpellen van de schoorsteen (foto's J.M. Kooijman)

Slaapkamer

Vanaf april 1975 hadden wij de kamer op de verdieping van het zijhuis als slaapkamer in gebruik. In de tijd dat het kosterswoning was, was daar ook een eenvoudige douche geïnstalleerd.

Eind 1978 waren wij toe aan een echte slaapkamer. De grote achterkamer op de eerste verdieping was een voor de hand liggende ruimte. Hier was de kosterswoning geweest en direct na aankoop hadden wij er oriënterend onderzoek gedaan: na binnenkomst vanaf het trappenhuis via de rijk bewerkte eiken deur, volgde een halletje van 2 bij 2 m met eenvoudige deuren naar respectievelijk een slaapkamertje met vaste kast, de woonkamer en de al genoemde slaapkamer in het zijhuis.

In de woonkamer bij de achtergevel was een identieke bewerkte deur naar de overloop met keukentje en toilet. Bij de tussenwand, met glas uit de jaren dertig, stond een schoorsteen met echte steentjes en bijpassend behang uit de jaren zestig (afb. 10). Erboven was bij het plafond een lijst met een ouder profiel te zien. Na het verwijderen van de kastenwand in het naastgelegen slaap-kamertje kwamen drie balken met 17de-eeuwse consoles in zicht. Vergelijkbare balken en consoles werden ook op de begane grond en tweede etage aangetroffen.

In overleg met de inspecteur van Monumentenzorg werd besloten om de tussenwand te verwijderen en de schoorsteen vrij te maken. Dit leverde een 19de-eeuwse monnikenkap op, die was afgesloten met een halfsteens muurtje. Na verwijderen van dat muurtje (afb. 11) bleek dat de alkoof als schoorsteen voor kolenkachels was gebruikt en door roet was aangetast. Het is ons gelukt om het doorslaan van roet af te sluiten en de alkoof weer te witten. Uiteindelijk werd ook het stucplafond verwijderd en werden de langs de

Afb. 12: Slaapkamer na de restauratie (foto Arjan Bronkhorst)

Afb. 13: Slaapkamer na de restauratie (foto Arjan Bronkhorst)

muur afgezaagde consoles uit de 17de eeuw vervangen door complete exemplaren. Vervolgens is deze ruimte van ca 5 bij 7 m met 19de-eeuws meubilair ingericht als werk- en slaapkamer (afb. 12 en 13). Op de overloop achter de slaapkamer werd een kleine badkamer ingericht.

De verwijdering van het 19de-eeuwse plafond was niet vanzelfsprekend.

Op de afweging om dit te doen komen wij later nog terug.

Voorkamer beneden

De kleine voorkamer van 3 bij 4 m en 5 m hoog, was toen wij voor het eerst binnenkwamen, in gebruik als fietsenstalling voor de kosterfamilie

en zwaar beschadigd. Een ervaren restauratie-architect wees ons wat later op het belang van deze kamer door de uitzonderlijke satijnhouten beschildering en vergeleek de status met het trappenhuis. Wij waren niet overtuigd, maar wij hebben wel het houtsnijwerk en de beschildering laten herstellen met medewerking van de ervaren 81-jarige schilder B.C. Revet (hij had tot 1925 zijn vader geholpen met schoonmaken van deze voorkamer en herinnerde zich min of meer hoe de wandschilderingen er toen uitzagen) (afb. 15). Museum Gouda heeft ons in 1989 nog een fraaie schoorsteenmantel geleverd en toegezegd, dat de in 1946 uit deze kamer verwijderde plafondschildering terugkomt als de museumzaal een andere inrichting krijgt (afb. 14).

Afb. 14: Plafond in de voorkamer in afwachting (foto Arjan Bronkhorst)

Afb. 15: Voorkamer, satijnhouten beschildering en houtsnijwerk na restauratie (foto Arjan Bronkhorst)

Afb. 16: Hooggeleerd en bijgeschoold (foto H.C. Kooijman)

Afb. 17: Indruk van het resultaat (foto J.M. Kooijman)

Herstel van het stucwerk in de hal in het trappenhuis

Na onze eerdere ervaring met herstel van het stucwerk in de hal, heeft het tien jaar geduurd voor het trappenhuis werd aangepakt. Het werd in twee stappen uitgevoerd.

In 1985 werd het onderste deel op foto's vastgelegd. Met een afgeplat mesje werden de ornamenten en lijsten ontdaan van de vele lagen witkalk en de transformatie werd op foto's vastgelegd. Direct naast de lijstprofielen waren de gaten van de treklatten in het zicht gekomen en bij beschadigingen werden zwarte krijttekeningen onder de gebogen profielen en ornamenten gevonden. Daarnaast kwam ook een ander ontwerp in rood krijt tevoorschijn, iets verschoven en met een andere omtrek van de ornamenten. Curieus was dat de rode lijnen voor de onderste lijsten niet evenwijdig met de trapleuning verliepen. Een van de ornamenten ontbrak, maar op basis van resten van de zwarte tekening werd een nieuwe invulling gemaakt. Na 28 dagen werd de oefening afgesloten en het steigermateriaal opgeborgen.

In 1993 werd een postacademische cursus gevolgd om inspiratie op te doen voor het laatste deel van het herstel én om het stucwerk in Paleis Noordeinde te bekijken.

In april 1994 werd tot uitvoering overgegaan en naast foto's werden aantekeningen gemaakt van de voortgang:

- In vijf dagen werd een gecompliceerde steiger opgebouwd en de bovenzijde van het trappenhuis afgeplakt.
- Het schoonmaken van het centrale ornament met de arend vergde drie dagen, de rest van plafond veertien dagen en de wanden negen dagen. Inmiddels waren 140 kg kalk en verfresten afgevoerd (afb. 16).
- Vanaf eind mei werd met herstel en afwerking begonnen en na negentien dagen werd het stucwerk 'opgeleverd'. Afvoer van de steiger en schoonmaken van het trappenhuis vergden nog vijf dagen, waarmee het totaal op 55 dagen kwam (afb. 17 en 18).

Afb. 18: Het stucwerk in het trappenhuis (foto Arjan Bronkhorst)

Aanpak van kerklokaal en achterhuis

In 1925 werd het achterhuis van 8 bij 8 m vervangen door een kerklokaal van 14 bij 12 m. Wij hebben het gebouw jarenlang gebruikt voor opslag, maar het probleem bleef: afbreken en het achterhuis reconstrueren of voorlopig het geheel tot iets bewoonbaars omvormen?

Afb. 19: Resten van de wijnkelder (foto J.M. Kooijman)

Bij het verwijderen van de oplopende kerkvloer werd een hol klinkend betonlaagje verwijderd en kwam een onderdeel van het voormalig achterhuis in zicht. Het was bezaaid met fragmenten van wandtegels. Wij begonnen met afvoer naar een container, tot wij bedachten dat sorteren een betere optie was. Het leverde tachtig gebroken tegels met kinderspelen op en vijftien Goudse tegelfragmenten waarvan enkele uniek zijn. Na schoonmaken bleek dat de tegels uit de voormalige wijnkelder kwamen (afb. 19). Achter een gat in de spouwmuur konden wij de oude zijmuur nog zien. Op de oorspronkelijke plaats van de achtergevel van het achterhuis was de oude fundering ook nog aanwezig en die diende nu als ondersteuning van de balken van de kerkvloer.

Wij hadden dus voldoende aanwijzingen dat herstel van het achterhuis op de oude fundamenteën mogelijk zou zijn. Het zou qua schaal een grote verbetering zijn en de samenhang met het tuinhuis benadrukken. Gezien de kosten van herstel in de trant van de oorspronkelijke situatie, hebben wij het herstel uitgesteld en voor een eenvoudiger uitvoering gekozen. Rondom de centrale ondersteuning van het kerkdak is op de oude fundering weer een tuinkamer van 8 bij 8 m opgericht (afb. 20). De ommuurde wijnkelder is gedeeltelijk herbouwd en als bar ingericht.

Afb. 20: Tuinkamer in het 'achterhuis' (foto J.M. Kooijman)

In 1984 werd in de kerk naast de tuinkamer een kantoor met archief ingericht en een werkplaats gebouwd. De overgebleven ruimte van 4 bij 8 m tussen de tuinkamer en tuin werd ingericht als serre. Vijf van de zeven kerkraden werden verlaagd, waardoor wij zicht kregen op de binnenplaats, de tuin en het tuinhuis. De verdieping boven deze ruimtes wordt nog steeds gebruikt voor de opslag van historisch bouw materiaal.

Aanpak van tuin en 18de-eeuws tuinhuis

De pottenbakker was in 1975 vertrokken en de 'bouwsels' in de tuin waren verbrand of in containers afgevoerd. De betonnen vloertjes bleven achter. Met hulp van vrienden werd de open ruimte ontdaan van wildgroei en een begin gemaakt met de herinrichting van de tuin (het sloeg aan en inmiddels is uitdunnen van meer belang). Het door brand beschadigde tuinhuis kwam na verwijderen van de aanbouw ook weer in zicht en werd geleidelijk aangepakt. Ter vervanging van de in 1946 verbrande kap hebben wij in 1988 een voor sloop bestemde 18de-eeuwse kap verkregen en in het tuinhuis opgeslagen in afwachting van de vervanging van het platte dak.

Afb. 21: Tuinhuis gedeeltelijk hersteld (foto Arjan Bronkhorst)

Afb. 22: Turfmarkt in 1910, links het brandspuithuisje (foto Bibliotheek Monumentenzorg-RCE)

Onderzoek naar de bouwgeschiedenis

Bezoek aan Bibliotheek Monumentenzorg (RCE)

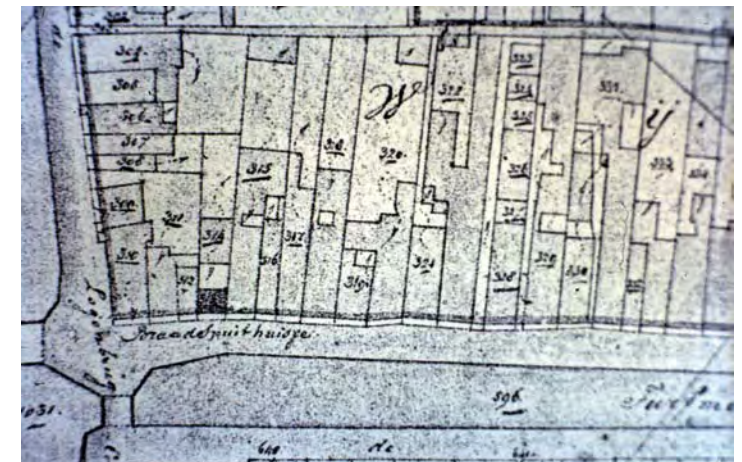
Direct na aankoop van het huis is een bezoek gebracht aan de Bibliotheek van de RCE. Er waren foto's en tekeningen van de in 1972 vervangen onderdelen. De ontleisterde achtergevel was ook zorgvuldig opgemeten en vastgelegd. Verdere informatie over het pand was zeer beperkt. Op een fragment van een foto uit 1910 stond wel een deel van de voorgevel. Wij hebben een kopie besteld en na ontvangst bleek dat het fragment een afgeknipt stukje was van een afdruk van een prachtige glasplaatopname van 22 april 1910 (afb. 22).

Er was toen een nauwkeurig beeld vastgelegd van de toestand net voor de uitbreiding van het warenhuis 'Bruns'. Het brandspuithuisje was enkele jaren eerder door de gemeente aan 'Bruns' verkocht. In 1911 werd het afgebroken en ter plaatse werd het hoge trappenhuis gebouwd dat er bij onze aankoop nog stond. Dankzij deze foto konden wij ook de rond 1930 verwijderde stoeppalen en hekken opmeten. In 1977, bij de voorbereiding van de afbraak van warenhuis 'Bruns', hebben wij de gemeente gevraagd om de grond tussen het zijhuis en de straat aan ons te verkopen. Wij wilden dan de bouw van een garage uitvoeren overeenkomstig het afgebroken brandspuithuisje. Het is niet helemaal gelukt omdat de toegang tot het binnenterrein buitenom werd gepland, maar de schaal van de 19de-eeuwse bebouwing kwam wel terug.

Beoordeling kadastrale gegevens

Vanaf de aankoop van het huis werden de bij de gemeente aanwezige kadastrale kaarten en overdrachtsgegevens gebruikt om de veranderingen in voorgaande 150 jaar te doorgronden.

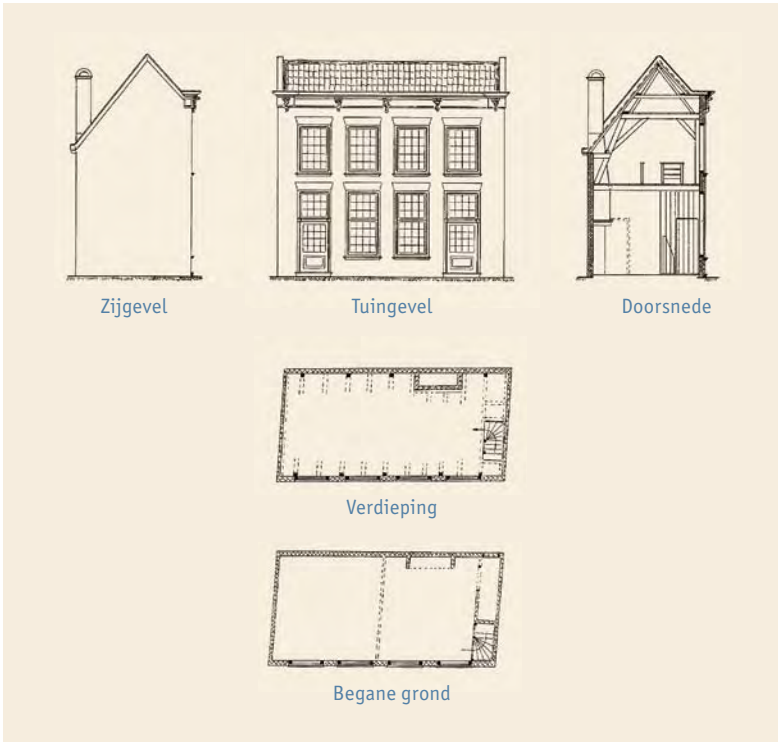
Al snel werd duidelijk dat op gemeentelijk niveau slechts beperkte informatie aanwezig was. Wij hebben daarom toestemming gevraagd om bij het Kadaster in Rotterdam historisch onderzoek te doen. Hierdoor was het mogelijk om zowel de Registers met de overschrijving van eigenaar als alle kadastrale kaarten én de naderhand vernietigde Bijbladen met opmetingen, tekeningen en notities te raadplegen. Deze en aanvullende gegevens werden gekopieerd en later uitgewerkt voor alle bebouwing langs deze hoek van Turfmarkt en Lage Gouwe (afb. 23).

Afb. 23: Kadastrale kaart uit 1832 (tekening Kadaster Rotterdam)

Afb. 24: Turfmarkt 142, reconstructie van de 19de-eeuwse bebouwing (tekeningen J.M. Kooijman)

Afb. 25: Turfmarkt 142, tuinhuis, reconstructie van de 19de-eeuwse bebouwing (tekeningen J.M. Kooijman)

Bouwvergunningen en foto's

Vrijwel gelijktijdig werden de voor Turfmarkt 142 en omgeving in het verleden afgegeven bouwvergunningen bekeken en voor zover mogelijk afgedrukt of overgetekend. Cruciaal waren de bouwaanvragen van de N.H.V. Calvinj, die er in 1925 het kerklokaal heeft gebouwd. De eerste aanvraag was erg groot én te duur. Vervolgens werd een tweede aanvraag ingediend en uitgevoerd. Op de ingetrokken versie is de oorspronkelijke indeling van voor- en zijhuis, achterhuis en tuinhuis met aanduiding van de ramen en deuren afgebeeld. Deze indeling is op allerlei manieren gecontroleerd en geverifieerd. Het werd daardoor mogelijk om reconstructietekeningen van de 19de-eeuwse toestand te maken (afb. 24 en 25).

Op zoek naar vorige bewoners

Via naaste omgeving

Ons eerste contact aan de Turfmarkt was met onze buurvrouw juffrouw Punt die woonde in 't Cleijn Huysgen, Turfmarkt 140. Zij was in 1907 geboren en het gezin heeft er met vijf kinderen vanaf 1914 gewoond. Als jong meisje moest zij bij de buurvrouw op 142, mevrouw Kortenoever, op bezoek om in de voorkamer haar rapport te laten zien. Zij kon die gebeurtenis en de inrichting van de kamer goed beschrijven (later hebben wij nog een foto uit 1925 gevonden en konden wij haar verhaal verifiëren). Het contact dat zij had met een kleindochter van mw Kortenoever zorgde voor gezamenlijke herinneringen die ons een indruk gaven hoe het huis tot 1925 gebruikt werd. Daarna heeft zij alle zeven kosterfamilies van 1925 tot 1974 meegemaakt.

Afb. 26 en 27: Indruk van het trappenhuis (foto's Arjan Bronkhorst)

Vervolgens heeft een (door ons uitgenodigde) kostersdochter de situatie in de oorlog beschreven en aangegeven hoe de plafondschildering in 1946 vanuit de voorkamer naar het museum is verhuisd.

Opmerkelijk was het resultaat van een gesprek met het bestuur van de N.H.V. Calvijn. Wij waren gewaarschuwd dat overwogen werd om het gehele archief te vernietigen. In een lastig gesprek hebben wij uitgelegd dat wij alleen in de gebouwen en kosterfamilies waren geïnteresseerd waardoor de stemming veranderde. Het archief mocht worden meegenomen en men vertrouwde zonder meer op teruggave.

In dit archief vonden wij een veilingbriefje van april 1925, aangevuld met notities over de geboden bedragen en toewijzing aan de uiteindelijke koper. Het betrof: '1 GESCHILDERD BEHANG langs de muren met Schoorsteenstukje en geschilderd stukje boven de deur in de voorkamer, 1 Dito BEHANG in de boven voorkamer en 1 Dito BEHANG in de achter bovenkamer', alsmede '1 antiek beeldhouwd blanke EIKENHOUTEN TRAP met bordessen, lambrizeering, leuning en balusters, benevens 5 blanke eiken deuren met cozijn-betimmering in het trappenhuis' (afb. 26 en 27). Voor de 'trap met toebehoren' werd 750 gulden geboden, maar de verkoop is aangehouden en uiteindelijk niet doorgegaan.

Het voornemen van de kinderen van mw Kortenoever om de trap na haar overlijden te verkopen, is eigenlijk niet voor te stellen. Voor de plaatsing van de prachtige eiken trap was namelijk in 1757 een compleet vak tussen twee 17de-eeuwse spanten verwijderd. De trap geeft toegang tot de eerste verdiepingen aan voor- en achterzijde en is ook verbonden met de erachter verborgen diensttrap naar de tweede verdieping en zolder.

Zoeken in Streekarchief Midden-Holland en onverwachte gevolgen

In het Streekarchief Midden-Holland is direct begonnen met zoeken naar de vorige bewoners via de eigendomsoverdrachten.

In 1976 werden wij verrast door de ervaren archiefmedewerker, die een vooroorlogse folder had gevonden van Kempinski's Old Liquor Shop, in de Lange Leidsedwardsstraat te Amsterdam, met de aantekening dat de daar aanwezige schoorsteenmantel uit Turfmarkt 142 afkomstig was.

Bij een bezoek aan Amsterdam bleek dat de winkel een andere bestemming had gekregen. De schoorsteenmantel was door de vorige eigenaar meegenomen, maar de nieuwe eigenaar had wel zijn adres. Na opbellen bleek, dat montage door de hoogte niet mogelijk was geweest en hij wilde de complete schoorsteenmantel, samen met penantafel en andere ornamenten, wel verkopen. Wij hebben ingestemd en zijn vervolgens enkele jaren bezig geweest met de gevolgen van onze aankoop. De hoogte was geen probleem en montage ter plaatse viel ook mee. Er omheen was echter een moderne keuken en eethoek in gebruik genomen.

Wij moesten nu eerst het zijhuis, waar de keuken tot 1925 was geweest, opknappen en hebben daar een andere keuken geplaatst. Vervolgens is de

in 1951 voor het Bijbelleeslokaal afgebroken gangmuur weer opgemetseld en zo ontstond de oorspronkelijke doorloop van de hal naar het achtergelegen deel van het huis. De resten van het 18de-eeuwse stucwerk langs de zijmuur werden verborgen achter gipsplaten en aan beide zijden is een eenvoudige lambrisering toegevoegd. Uiteindelijk is het natuurlijk een enorme verbetering. De eetkamer heeft nu zijn oorspronkelijke verhoudingen terug. Er staat weer een fraaie schoorsteenmantel op de oude plaats en de oorspronkelijke kastenwand half onder het trappenhuis is later nog met bouwfragmenten uit het museum gereconstrueerd (afb. 29).

Afb. 28: Het trappenhuis van bovenaf gezien (foto J.M. Kooijman)

Afb. 29: De eetkamer met schoorsteenmantel (foto Arjan Bronkhorst)

Ondertussen was ook het archiefonderzoek voor het Goudse afstudeer-project begonnen en dat leverde op een heel ander vlak nog een verrassing op. De gepensioneerde wiskundeleraar C.J. Matthijs was een paar jaar eerder begonnen met koppelen van transportregisters, verpondingskohieren en eigendomsoverdrachten aan de kadastrale registratie van 1832 en de nu gebruikte huisnummers. Hij had al een paar straten afgerond en was inmiddels bezig met de Turfmarkt. Als voorbeeld maakte hij een kopie van de resultaten voor ons huis. Enige tijd daarna zijn de resultaten voor de hele straat gebundeld en in het archief opgenomen. Wij hebben veel gebruik gemaakt van zijn informatie en enkele jaren later, met de opkomst van de p.c., de gegevens in spread-sheets gekoppeld. Sindsdien is de presentatie verder verbeterd en uitgebreid met de vanaf de 14de eeuw ingevoerde heffing van het hofstedegeld en met de straatmetingen uit begin van de 17de eeuw. Uiteindelijk leverde dit een zeer nauwkeurige koppeling van de perceelbreedte vanaf de uitgifte voor 1400 tot aan de opname in kadasterkaarten. Ons overzicht beslaat nu de gehele binnenstad en wij hebben het ook gebruikt om betrouwbaarheid van de Goudse stadskaarten te beoordelen. Voor de bebouwing in de omgeving van de Turfmarkt en de Lage Gouwe werd deze informatie verder aangevuld en verfijnd. De eerst bekende eigenaar van Turfmarkt 142 is uit 1380-'90, maar tot 1480 zijn geen overdrachten met zekerheid te bepalen. Vanaf 1480 tot 2015 zijn de dertig eigenaars bekend.

Onderzoek naar specifieke bewoners

Naast dit op perceel en eigenaar gerichte onderzoek werd geleidelijk aan gezocht naar andere gegevens van de bewoners. Wij werden hiertoe aangezet door de in 1985 verschenen dissertatie [Met goed fatsoen](#) van J.J. de Jong over de elite in Gouda in de 18de eeuw. De Jong geeft ook interessante informatie over Roemer Vlacq en zijn voorganger Govert Suijs. Wij zijn er mee doorgegaan en hebben geleidelijk aan de periode uitgebreid van begin 17de eeuw tot nu.

Wij begonnen met het zoeken naar boedelbeschrijvingen en veilingen. Het leverde vijf uitgebreide inventarissen van Turfmarkt 142 op, waarvan één voor en één na de verbouwing van 1757, twee uit de 19de eeuw en één uit 1911:

- Het viel op dat bij beschrijven van de boedels een steeds herkenbare rondgang door het huis werd gemaakt, waardoor het vergelijken van gegevens per kamer mogelijk was.
- Door de 18de-eeuwse inventarissen werd de omvang van de verbouwing in 1757 duidelijk.
- De veilinggegevens geven veel meer details en in enkele gevallen zelfs een indruk van de geboden bedragen en de nieuwe eigenaar.
- Uit de 19de-eeuwse inventarissen blijkt dat de al eerder genoemde grote slaapkamer op de verdieping in tweeën was verdeeld. Na verwijdering van een stukje stucplafond zagen wij dat die afscheiding halverwege de kamer, dwars op de balken had gestaan. Het stucplafond was dus later dan de monnikenkap aangebracht en bevestigde onze keus voor verwijderen.

- De inventaris van 1911 na het overlijden van dhr E.J. Kortenoever kon worden aangevuld met de eerder genoemde herinneringen van zijn kleinkinderen en onze buurvrouw.

Van tien bewoners zijn inmiddels zoveel gegevens voorhanden dat wij ze afzonderlijk hebben samengevat en gekoppeld aan gebeurtenissen die gelijktijdig in of buiten Gouda hebben plaatsgevonden.

‘Bouwheer’ Roemer Vlacq

Voor dit artikel beperken wij ons tot bouwheer Roemer Vlacq, die het huis in 1757 kocht na het overlijden van Govert Suijs. Als voormalige burens op de Lage Gouwe kenden zij elkaar al 25 jaar. Toch was deze aankoop niet vanzelfsprekend, gezien de gebeurtenissen die aan deze koop voorafgaan:

- Vlacq is vanaf juni 1755 op zee en had tweemaal brand in de kombuis meegemaakt.
- Op 1 november 1755 zeilde hij met een konvooi naar Lissabon en zijn schip was net buitengaats als de stad door een zeer zware aardbeving werd verwoest: ‘Lands Schip heeft gedurende de Convooyreys door swaar weer veel geleden en wel byzonderlijk door de Schudding van Primo November laastleden zoodanig ontset dat alle de naden van agteren na vooren open syn geraakt, gevolgelyk het Lighaam van ’t Schip Swak en Leck is geworden.’

- Op 17 januari 1756 overlijdt Govert Suijs en in mei wordt zijn huis te koop aangeboden. Zijn vrouw scheidde in 1743 van hem, maar beweert in 1756 dat zij net voor Goverts overlijden weer tot elkaar waren gekomen. Zij tekent bezwaar aan, een rechtszaak volgt en de veiling gaat niet door.
- Op 7 Oktober 1756 komt Vlacq weer terug bij Texel en nu worden de schepen door een zware storm overvallen. Tientallen schepen verliezen hun masten, drijven af of vergaan. Vlacqs schip komt vast te zitten op een zandbank bij Harlingen, maar uiteindelijk weet hij toch Amsterdam te bereiken.
- Begin december komt Vlacq terug in Gouda. Eind van de maand geeft het Hof alsnog toestemming voor een nieuwe veiling van Turfmarkt 142 op 10 januari 1757 en nu brengt Vlacq een geslaagd bod van 3.600 gulden uit. Direct erna beginnen de voorbereidingen voor de verbouwing. Zelden zal een 17de-eeuws huis zo grondig ontdaan zijn van voorgevel en interieur om vervolgens te worden aangepast in een voor Gouda uitzonderlijke bouwstijl. Op basis van zijn inkomsten als kapitein had Vlacq toen nog een vrij bescheiden vermogen van hooguit 50.000 gulden.

Na zijn volgende drie reizen werd Vlacq in 1766 bevorderd tot Schout-bij-nacht en begin mei 1768 tot Vice-admiraal. Hij was dan net benoemd tot Ambassadeur om namens de Staten-Generaal de vredesverdragen met de Barbarijse landen te verlengen. Door de strenge vorst werd het uitvaren vertraagd en de Admiraliteit van Amsterdam nodigde Prins Willem V en zijn echtgenote Prinses Wilhelmina van Pruisen uit om de schepen bij Texel te

Afb. 30: Voorgevel ‘1757 en RV’
(foto Arjan Bronkhorst)

Afb. 31: Roemer Vlacqs verslag
van zijn reis door Marokko

Afb. 32: Veilingcatalogus uit 1775 (collectie Streekarchief Midden-Holland)

Afb. 33: De voorkamer (foto Arjan Bronkhorst)

bezoeken. Eind mei kwamen zij met een ‘bescheiden gevolg van 90 personen’ aan en werd er een vlootschouw gegeven. Aansluitend werd Vlacq door de Prins uitgenodigd om als zijn gast, het Prinselijk bezoek aan Amsterdam bij te wonen. Na afloop krijgt hij: ‘1 Grande & Magnifique Epee d’Or, door zyne doorluchtige Hoogheid den Heren Prinse Erfstadhouder presenteerd.’ Vlacq maakt nu een lange en bijzondere reis via Plymouth en Malaga naar de Dei van Algiers. Vervolgens via Livorno en Pisa voor audiëntie bij Leopold I (toekomstige Keizer van het Heilige Roomse Rijk) weer terug naar Cadix om geschenken op te halen en naar de Keizer van Marokko (na aankomst in Safi naar Marrakech met diverse audiënties bij Keizer Mahomet Ben Abdalla en dan via Masagan, Rabat naar Larache en Tetuan). Vandaar weer met zijn schepen via Malaga naar de Bey van Tunis en via Livorno, Malaga en Cadix terug naar Amsterdam. In 1770 kwam Vlacq terug met de verdragen en bijbehorende geschenken. Hij was inmiddels één van de rijkste inwoners van Gouda en hij bezoekt vaak zijn hofstede in de Hazerswoudse Polder, waar hij zich bezighoudt met de ‘Nieuwe Landbouw’ en het fokken van paarden. Vlacq komt niet meer toe aan een volgende reis. Na een kort ziekbed overlijdt hij op 26 oktober 1774 in de voorkamer op de eerste verdieping van zijn huis aan de Turfmarkt. Vlacq liet ruim 250.000 gulden na en een inboedel van 18.000 gulden met o.a. 15 kabinetten, kasten en bureaus, 20 tafels, 100 stoelen, 100 schilderijen en 800 liter wijn.

Tenslotte

Bij de beschrijving van de voorkamer werd opgemerkt dat Museum Gouda in 1989 had toegezegd dat na aanpassen van de stijlkamers de sinds 1946 in bewaring gegeven plafondschildering zal worden geretourneerd. Wij moesten geruime tijd wachten, maar vorig jaar augustus is afgesproken dat de plafondschildering eind juni 2016 wordt uitgenomen en beschikbaar komt voor herplaatsing in zijn originele lijst (afb. 33). Wij besloten om dit door te geven aan ‘Hendrick de Keyser’. Wij waren namelijk benieuwd of er technische steun kon worden gegeven en vroegen ons ook af of een schenking bij leven mogelijk zou zijn. Het verdere verloop ging heel snel en in december hebben wij het [Admiraalshuis](#) in bewoonde toestand en ‘t [Cleyn Huysgen](#) aan de Vereniging geschonken. Het plafondstuk wordt in de loop van dit jaar teruggeplaatst. ■

Publicaties met aanvullende gegevens

- Kooijman, J.M. & Kooijman-Tibbles, H.C., [De ruimtelijke ontwikkeling van Gouda in de veertiende eeuw](#), Tidinge van Die Goude 17 (1999), nr 2, p 39-53.
- Kooijman, J.M. & Kooijman-Tibbles, H.C., [Het hofstedegeld als eeuwigdurend bezwaar](#), Schatkamer 13 (1999), nr 2, p 49-59.
- Kooijman, J.M. & Kooijman-Tibbles, H.C., [Straatmetingen geven inzicht in 17e-eeuws Gouda](#), Tidinge van Die Goude 24 (2006), nr 3, p 89-97.
- Kooijman, J.M. & Kooijman-Tibbles, H.C., [Vice-admiraal Roemer Vlacq: bezoek van Prins Willem V en Prinses Wilhelmina](#), Tidinge van Die Goude 18 (2000), nr 3, p 85-98.
- Kooijman, J.M. & Kooijman-Tibbles, H.C., [Vice-admiraal Roemer Vlacq: Hollands ambassadeur naar de Barbarijse staten](#), Tidinge van Die Goude 18 (2000), nr 4, p 121-139.
- Kooijman, J.M. & Kooijman-Tibbles, H.C., [Een belastingbetaler uit de achttiende eeuw](#), Tidinge van Die Goude 17 (1999), nr 4, p 104-114.
- Kooijman-Tibbles, H.C & Kooijman, J.M., [Boeken op het Comptoir, een kijkje in de bibliotheek van een Gouds regent](#), Schatkamer 23 (2009), nr 3, p 57-77.
- Kooijman, J.M & Kooijman-Tibbles, H.C.; [Het huishoud-boekje van wijlen Govert Suys, een curieus onderdeel van een 18e-eeuwse nalatenschap?](#), Schatkamer 28 (2014), nr 1, p1-21.
- Streekarchief Midden-Holland: Librije invnr 600 Catalogus inboedel-veiling Roemer Vlacq, April 1775.

Afb. 34: De gevel tijdens Koninginnedag 2011 (foto J.M. Kooijman)

Jaar van verwerving	
Alblasserdam	
1 Cortgene 7-9, vml. ambachtsherenhuis (overdracht gemeente Alblasserdam; met steun BankGiro Loterij)	2006
Alkmaar	
1 Sint Laurensstraat 1-3, het Hooge Huys (met steun BankGiro Loterij)	2013
2 Mient 31	1925
3 Mient 33	1925
Amersfoort	
1 Havik 33-35	1941
Amsterdam	
1 Beulingstraat 25	1928
2 Blauwburgwal 22 (legaat mw C.M. Alderding-Krull)	1976
3 Bloemgracht 9	1962
4 Bloemgracht 87	1929
5 Bloemgracht 89	1929
6 Bloemgracht 91	1927
7 Bloemgracht 108 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1962
8 Brouwersgracht 48	1918
9 Brouwersgracht 50	1918
10 Brouwersgracht 54 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1965
11 Brouwersgracht 56	1949
12 Brouwersgracht 218	1946
13 Diemerzeedijk 27, vml. gemeenlandshuis (met steun BankGiro Loterij)	2008
14 Egelantiersgracht 73	1962
15 Enge Kerksteeg 2	1918
16 Enge Kerksteeg 4	1918
17 Frederiksplein 10 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1975
18 Henri Polaklaan 9, ‘de Burcht’ (met steun BankGiro Loterij en het SNS REAAL Fonds)	2007
19 Herengracht 39	1963
20 Herengracht 59	1918

21/22 Herengracht 77 / Korsjespoortsteeg 24	1958
23 Herengracht 170, ‘Huis Bartolotti’	1924
24 Herengracht 172, ‘Huis Bartolotti’ (schenking koopsom Merrem & La Porte N.V.)	1971
25 Herengracht 241 (schenking dhr J.J.M. Bordens en mw E.H. Heesen)	2006
26 Herengracht 284, ‘Huis Van Brienén’ (schenking Comte d'Alsace, Prince d'Henin)	1933
27 Herengracht 394	1918
28 Herengracht 476 (schenking mw G.L.C.A. Mirandolle)	1953
29 Herengracht 524 (met steun van NOG Verzekeringen)	1995
30 Huidenstraat 19	1977
31 Kattengat 4	1926
32 Kattengat 6	1926
33 Keizersgracht 387 (nalatenschap mw J.M. Worst-Kalff)	1955
34 Keizersgracht 743 (nalatenschap mw J.A.W. Westerman Holstijn-van Hettinga Tromp)	1978
35 Kerkstraat 19 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1969
36 Kerkstraat 288 (schenking ‘Johanna van Riemsdijk’ Stichting)	1986
37 Kerkstraat 290 (schenking ‘Johanna van Riemsdijk’ Stichting)	1986
38 Kerkstraat 292 (schenking ‘Johanna van Riemsdijk’ Stichting)	1986
39 Kerkstraat 294 (schenking ‘Johanna van Riemsdijk’ Stichting)	1986
40 Kerkstraat 324	1957
41 Koestraat 10/12, vml. wijnkopersgildehuis	1947
42 Lange Leidsedwardsstraat 144	1964
43 Lange Leidsedwardsstraat 146	1964
44 Lange Leidsedwardsstraat 148	1964
45 Lange Leidsedwardsstraat 150	1964

46 Lange Leidsedwardsstraat 152 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1972
47 Lijnbaansgracht 334 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1966
48 Nieuwebrugsteeg 13	1918
49 Nieuwebrugsteeg 15 / St. Olofspoort 9 (schenking Fries-Groningse Hypotheekbank N.V.)	1967
50 Nieuwendammerdijk 283-285	1959
50 Nieuwezijds Voorburgwal 75, vml. makelaers comptoir (overdracht Commissarissen van het Makelaars-gilde / gemeente Amsterdam)	2002
52/53 Nieuwezijds Voorburgwal 264 / Wijdesteeg 1	1929
54 Nieuwmarkt 20-22	1918
55 Noordermarkt 17 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1963
56 Noordermarkt 20	1962
57 St. Olofspoort 1 / Zeedijk 2 (schenking Fries-Groningse Hypotheekbank N.V.)	1967
58 St. Olofspoort 2	1918
59 St. Olofspoort 3 (schenking Fries-Groningse Hypotheekbank N.V.)	1967
60 St. Olofspoort 4	1918
61 St. Olofspoort 5 (schenking Fries-Groningse Hypotheekbank N.V.)	1967
62 St. Olofspoort 7 (schenking Fries-Groningse Hypotheekbank N.V.)	1967
63 St. Olofssteeg 8, ‘het Jopenvat’	1924
64 Oudekerksplein 50	1955
65 Oudezijds Achterburgwal 151 (schenking koopsom N.N.)	1956
66 Oudezijds Achterburgwal 153 (schenking koopsom N.N.)	1956
67 Oudezijds Achterburgwal 155	1984
68 Oudezijds Achterburgwal 187 / Spinhuissteeg 2	1980
69 Oudezijds Voorburgwal 14	1929
70/71 Oudezijds Voorburgwal 57 / Oudezijds Achterburgwal 46A	1946
72 Oudezijds Voorburgwal 73 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1963

73 Oudezijds Voorburgwal 100	1918
74 Palmgracht 20-26, ‘Bossche Hofje’ (schenking Stichting Arent Dirksz Bosch Hofje)	1997
75 Prinsengracht 2	1918
76 Prinsengracht 4	1918
77 Prinsengracht 36	1918
78 Prinsengracht 997 (schenking ‘Johanna van Riemsdijk’ Stichting)	1986
79 Prinsengracht 999 (schenking ‘Johanna van Riemsdijk’ Stichting)	1986
80 Prinsengracht 1001 (schenking ‘Johanna van Riemsdijk’ Stichting)	1986
81 Rapenburg 13	1918
82 Sloterkade 21, ‘Aalsmeerder Veerhuis’	1925
83 Spuistraat 233 (nalatenschap mw H.H. Fruyt-Martens)	1961
84 Warmoesstraat 83	1918
85 Zandhoek 4	1949
86 Zeedijk 1	1920
Appingedam	
1 Dijkstraat 30	1998
2 Solwerderstraat 14	1987
Arnhem	
1 Bovenbeekstraat 21 (overdracht gemeente Arnhem)	1991
Balk (gem. Gaasterland – Sloten)	
1 Raadhuisstraat 11 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1970
2 van Swinderenstraat 7 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1971
Bergen op Zoom	
1 St. Catharinaplein 1	1993
2 St. Catharinaplein 2	1993
Best	
1 Bakpers 9, ‘Huis Naalden’ (schenking koopsom BankGiro Loterij)	2012
Blaricum	
1 Bloemlandseweg 3, ‘Huis Hildebrand’ (met steun BankGiro Loterij en dankzij nalatenschap mw E.C. Coolhaas-Korpershoek)	2000
Blokker (gem. Hoorn)	
1 Westerblokker 39, ‘Barmhartige Samaritaan’	1990
Blokzijl (gem. Steenwijkerland)	
1 Bierkade 6 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1961
2 Bierkade 7 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1961
3 Bierkade 8 (overdracht Coöperatieve Zuivelindustrie NOVAC)	1960
4 Kerkstraat 2	1926
5 Kerkstraat 16	1961
6 Kerkstraat 20-22	1926

7 Kerkstraat 24	1926
8 Kerkstraat 26	1926
9 Kerkstraat 28	1926
Bolsward (gem. Zuidwest Friesland)	
1 Kleine Dijklakker 17 (nalatenschap J.P. Albada Jelgersma)	2008
Breda	
1 Moerenpad 10, kapel van Gageldonk	1918
Brielle	
1 Maarland NZ 10	1948
2 Maarland NZ 24	1925
3 Maarland NZ 29/30	1949
4 Voorstraat 27	1928
Broek in Waterland (gem. Waterland)	
1 Havenrak 1 (schenking mw W.A.A. Bruigom-Six)	2007
2 Leeteinde 4/6 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1962
3 Leeteinde 12 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1964
Cruquius (gem. Haarlemmermeer)	
1 Cruquiusdijk 27, vml. stoomgemaal ‘de Cruquius’ (met steun BankGiro Loterij)	2009
Culemborg	
1 Slotstraat 8	1989
2 Slotstraat 10/Lange Meent 1-7 (schenking koopsom N.N.)	1977
Delft	
1 Markt 2 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1962
2 Markt 4	1962
3 Van der Mastenstraat 24 (overdracht ‘Stichting Hofje van Gratie’)	1979
4 Van der Mastenstraat 26 t/m 40, complex ‘Hofje van Gratie’ (overdracht ‘Stichting Hofje van Gratie’)	1979
5 Oude Delft 49	1936
6/7 Wijnhaven 16 / Boterbrug 17	1925
Den Helder	
1 Molenstraat 63 (schenking mw J. Hillerström en erfgenamen A.A. Zon)	2006
Deventer	
1 Boterstraat 3 (schenking Stichting N.N.)	1977
2 Brink 47 (schenking Stichting N.N.)	1977
3 Noordenbergstraat 6 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1965
Doesburg	
1 Koepoortstraat 26 / Hogestraat 1	1980
2 Meipoortstraat 57	1958
3 Meipoortstraat 59	1958

Dokkum (gem. Dongeradeel)	
1 Keppelstraat 40 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1963
Dordrecht	
1 Bolwerk 2 / Merwekade 102 (schenking dhr M.C.M. Schless en dhr L.H.M. Stroeekxs van den Broek)	2006
2 Bolwerk 4 (schenking dhr M.C.M. Schless en dhr L.H.M. Stroeekxs van den Broek)	2007
3 Engelenburgerbrug 1-3, vml. rondeel (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1975
4 Grotekerksbuurt 50 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1970
5 Grotekerksbuurt 54	1959
6 Grotekerksbuurt 56	1959
7 Kuipershaven 41/42	1955
8 Voorstraat 170	1919
9/10 Voorstraat 173 / Nieuwbrug 1/3 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1971
11 Wijnstraat 71/73 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1965
12 Wijnstraat 113, ‘het Zeepaert’ (met steun nalatenschap mw C.M. van der Meulen-Jensma)	1996
13 Wijnstraat 123/125, ‘de Onbeschaamde’ (overdracht gemeente Dordrecht)	1994
14 Wijnstraat 124, 126 en 128 (dankzij nalatenschap mw C.M. van der Meulen-Jensma)	1997
15 Wijnstraat 127, ‘In Beverenburch’ (schenking koopsom BankGiro Loterij)	2006
16 Wijnstraat 153, ‘Rodenburch’ (overdracht gemeente Dordrecht)	2007
Dribergen-Rijsenburg (gem. Utrechtse Heuvelrug)	
1 Hoofdstraat 87-91, ‘Sparrendaal’ (overdracht gemeente Dribergen-Rijsenburg en dankzij nalatenschap mw E.C. Coolhaas-Korpershoek)	2000
Driehuis (gem. Velsen)	
1 P.C. Hooftlaan 93, kapelwoning ‘Beeckestijn’ (met steun BankGiro Loterij)	2010
Dronrijp (gem. Menaldumadeel)	
1 Tsjerkebuorren 12 (schenking mw A.Dijkstra-Ossewaarde)	2005
Edam (gem. Edam-Volendam)	
1 Achterhaven 105	1920
2 Doelland 3	1946
3 Doelland 5	1940
4 Spui 6	1927
Elburg	
1 Krommesteeg 11	1925

2/3	Smedestraat 22 / Rozemarijnsteeg 14, smederij	1987
4	Smeesteeg 4 Enkhuizen	1980
1	Bagijnestraat 3	1957
2	Breedstraat 32	1919
3	Breedstraat 102	1956
4	Breedstraat 121	1928
5	Torenstraat 11 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1962
6	Vissersdijk 44	1928
7	Westerstraat 76	1919
8	Zuiderspui 3	1925
9	Zuiderspui 4 Franeker (gem. Franekeradeel)	1918
1	Eise Eisingastraat 2 (met steun 'P.W. Janssens Friesche Stichting')	1985
2	Raadhuisplein 13 (schenking erven L. van der Woude en G. Donia)	1966
	Frederiksoord (gem. Westerveld)	
1	M.E. van der Meulenweg 5 (legaat mw M. Helbers-Molt)	1992
	Goes	
1	Turfkade 11, ‘Karel V-huis’	1928
	Gorinchem	
1	Burgstraat 30/Vismarkt 20-21	1919
2	Molenstraat 109, vml. tolhuis (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1977
	Gouda	
1	Naaiierstraat 6	1929
2	Turfmarkt 140 (schenking dhr J.M. Kooijman en mw H.C. Kooijman-Tibbles)	2015
3	Turfmarkt 142, ‘Admiraalshuis’ (schenking dhr J.M. Kooijman en mw H.C. Kooijman-Tibbles)	2015
	’s-Gravenhage	
1	Beeklaan 303	1995
2	Statenlaan 4 (nalatenschap dhr D. Bolten)	1987
3	Toussaintkade 22, ‘Huis Tuyt’ (schenking mw G. van Dalen)	2015
	Groet (gem. Bergen)	
1	Nieuweweg 2, ‘Huis Dijkstra’ (met steun dhr T. Dijkstra, mw H. Dijkstra-van Embden en BankGiro Loterij)	2012
	Groningen	
1	Ossenmarkt 5	1930
	Haarlem	
1	Donkere Spaarne 56 (overdracht Stichting Diogenes Haarlem)	1992
2	Goudsmidspleintje 1 / Donkere Begijnhof 8 (overdracht Stichting Diogenes Haarlem)	1992
3	Goudsmidspleintje 2/3 (overdracht Stichting Diogenes Haarlem)	1992
4	Groot Heiligland 19 (overdracht Stichting Diogenes Haarlem)	1992

5	Groot Heiligland 22 / Omvalspoort 11 (overdracht Stichting Diogenes Haarlem)	1992
6	Groot Heiligland 46 (overdracht Stichting Diogenes Haarlem))	1992
7	Groot Heiligland 48 (overdracht Stichting Diogenes Haarlem)	1992
8	Groot Heiligland 63 t/m 85, complex ‘Gasthuishuisjes’ (overdracht Stichting Diogenes Haarlem)	1992
9	Houtmarkt 17	1934
10	Korte Spaarne 15 / Spaarnwouderstraat 19 (overdracht Stichting Diogenes Haarlem)	1992
11	Korte Spaarne 23/25/27	1929/1961
12	Korte Spaarne 29/31 / Wijdesteeg 3	1929
13	Korte Wijngaardstraat 14 (overdracht Stichting Diogenes Haarlem)	1992
14	Nassaulaan 14 (met steun Prins Bernhard Cultuurfonds)	1979
15	Nassaulaan 16 (met steun Prins Bernhard Cultuurfonds)	1979
16	Nieuwe Gracht 7, ‘Huis Barnaart’ (met steun BankGiro Loterij en dankzij nalatenschap dhr C.W. Zeeman)	2002
17	Spaarne 15-17, ‘Hodshon Huis’ (met steun BankGiro Loterij)	2008
18	Spaarne 69	1963
19	Spaarne 108	1924
20	Spaarnwouderstraat 15 Hardegarijp (gem. Tietjerksteradeel)	1961
1	Rijkstraatweg 24 (met steun BankGiro Loterij)	2010
	Harlingen	
1	Havenplein 14 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1963
2	Havenplein 28 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1964
3	Noorderhaven 106	1930
4	Voorstraat 61	1955
5	Zuiderhaven 2	1955
	Hasselt (gem. Zwartewaterland)	
1	Hoogstraat 33 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1963
2	Markt 1, vml. raadhuis (overdracht gemeente Hasselt)	1995
3	Rosmolenstraat 1 (schenking koopsom N.N.)	1977
4	Rosmolenstraat 3 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1972
	Heiloo	
1	Kennemerstraatweg 278, ‘Nijenburg’ (overdracht Vereniging Natuurmonumenten)	2004

	’s-Hertogenbosch	
1	Hinthamerstraat 138 (met steun BankGiro Loterij)	2009
2	2e Korenstraatje 18 / Dode Nieuwstraat 43	1927
	Honselersdijk (gem. Westland)	
1	Hofstraat 27-29, vml. Nederhof (overdracht gemeente Westland)	2006
	Hoorn	
1	Achter de Vest 1, ‘Maria- of Kruittoren’ (overdracht gemeente Hoorn)	1993
2	Achterstraat 2 / Onder de Boompjes 1 t/m 1c, vml. doelen	1987
3	Binnenluiendijk 3 en 4 (schenking dhr J.E. de Visser)	1998
4	Grote Oost 82	1987
5	Grote Oost 84	1987
6	Grote Oost 132	1987
7	Hoofd 2, ‘Hoofdtoren’ (overdracht gemeente Hoorn)	2003
8	Italiaanse Zeedijk 106	1987
9	Kerkplein 39, ‘St. Jans Gasthuis’ (overdracht gemeente Hoorn)	2003
10	Korenmarkt 8 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1970
11	Kuil 32 (overdracht gemeente Hoorn)	1965
12	Munnickenveld 2	1921
13	Munnickenveld 21a t/m 21g, complex ‘Claes Stapelshofje’	1987
14	Muntstraat 6 (schenking koopsom BankGiro Loterij)	2001
15	Oosterplantsoen 1 en 1a, ‘Oosterpoort’ (overdracht gemeente Hoorn)	2003
16	Rode Steen 8, vml. waag (overdracht gemeente Hoorn)	2003
17	Slapershaven 1	1987
18	Slapershaven 2	1987
19	West 50	1987
20	Wisselstraat 8 / Kloosterpoort 1 (overdracht gemeente Hoorn)	2003
	Kampen	
1	Buiten Nieuwstraat 62, ‘Bethlehemsvergadering’	1975
2	Burgwalstraat 6	1925
3	Burgwalstraat 8 (schenking koopsoom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1972
	Kuinre (gem. Steenwijkerland)	
1	Henric de Cranestraat 38, vml. raadhuis en waag (schenking gemeente IJsselham)	1977

	Leeuwarden	
1	Auckamastraatje 4 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1976
2	Auckamastraatje 6 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1976
3	Grote Hoogstraat 14	1957
4	Koningsstraat 1, ‘Van Eysinga Huis’ (overdracht Stichting de Kanselarij en Stichting het Fries Museum)	2014
5	St. Jacobsstraat 13 Leiden	1928
1	Herengracht 82	1929
2	Lorentzkade 5 (nalatenschap dhr H.M.J.W.J. Kortmann)	2004
3	Rapenburg 25, ‘Bibliotheca Thysiana’ (overdracht Stichting Bibliotheca Thysiana)	1997
4	Vliet 9 Lexmond (gem. Zederik)	1983
1	Kom Lekdijk 1 (overdracht gemeente Lexmond)	1965
	Linschoten (gem. Montfoort)	
1	Dorpsstraat 28 (legaat dhr G. Ribbius Peletier Jr.)	1969
2	Dorpsstraat 30 (legaat dhr G. Ribbius Peletier Jr.)	1969
3	Dorpsstraat 32/34 (legaat dhr G. Ribbius Peletier Jr.)	1969
	Maassluis	
1	Ankerstraat 16, vml. kuiperij (overdracht gemeente Maassluis)	2002
2	Hoogstraat 11, vml. gemeenlandshuis (met steun BankGiro Loterij)	2010
3	Markt 18 (met steun Prins Bernhard Cultuurfonds)	1978
	Maastricht	
1	Achter de Molens 26 (overdracht gemeente Maastricht)	1972
2	Achter de Molens 28 (overdracht gemeente Maastricht)	1972
3	Achter de Molens 30 (overdracht gemeente Maastricht)	1972
4	Cellebroedersstraat 4, vml. cellebroederskapel (overdracht Stichting Cellebroederskapel)	2006
5	Ridderstraat 2A / Bisschopsmolengang 2B (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1971
6	Stenenbrug 2 Makkum (gem. Zuidwest Friesland)	1954
1	Turfmarkt 5 (schenking dhr ir P.J. Tichelaar)	1999
2	Turfmarkt 7	1999

3	Vallaat 22 (overdracht Stichting Monumenten Makkum Kingma-stichting)	2009
	Medemblik	
1	Voorciland 11 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1968
2	Voorciland 12 (overdracht door N.V. Aannemersbedrijf Woudenberg)	1968
3	Voorciland 22 (gekocht met Monumentenprijs 1988 van Prins Berhard Cultuurfonds)	1968
	Middelburg	
1	Gortstraat 30	1930
2	Laan van Nieuwenhove 2, ‘de Geuzenhock’ (schenking dhr E.P.D. van Ooijen)	2004
3	Londensekaaï 9 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1965
4	Londensekaaï 11	1960
5	Rotterdamsekaaï 1 / Schuivtlotstraat 4 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1964
6	Schuiffelstraat 18, ‘de Rosmolen’ (schenking dhr Th. Laurentius)	2004
7	Vlasmarkt 49	1999
8	Vlasmarkt 51, ‘Huis ’s-Hertogenbosch’ (met steun nalatenschap dhr J. Acquoy en mw E.A.A. Nairac)	1999
9	Wagenaarstraat 1 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1973
	Moddergat (gem. Dongeradeel)	
1	Séwei 49 Monnickendam (gem. Waterland)	1995
1	Noordeinde 5, vml. raadhuis (overdracht gemeente Waterland)	1996
2	Noordeinde 10	1929
3	Weezenland 7 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1961
	Naaldwijk (gem. Westland)	
1	Heilige Geest Hofje 1-12, ‘Heilige Geest Hofje’ (overdracht gemeente Westland)	2006
	Naarden	
1	Kloosterstraat 9	1957
2	Kloosterstraat 11	1926
3	Kloosterstraat 13	1926
	Nieuwkoop	
1	Regthuysplein 1, vml. raadhuis	1949
	Noordwijk	
1	Voorstraat 19 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1971

	Nijmegen	
1	St. Anthoniusplaats 9 / Ottengas 15, vml. cellenbroederenhuis (Stichting Restauratiefonds Cellenbroederenhuis)	2002
	Oldeboorn (gem. Boornsterhem)	
1	Weaze 30	1989
	Oostvoorne (gem. Westvoorne)	
1	Burg. Letteweg 5, ‘Schoenmakershuisje’ (schenking n.v. Mij tot Expl. van O.G. ‘Voorne’s Duin’)	1969
2	Hoflaan 17, ‘Overburgh’ (schenking ‘bloot eigendom’ n.v. Mij tot Expl. van O.G. ‘Voorne’s Duin’)	1934
	Oudewater	
1	Kapellestraat 5	1918
	Petten (gem. Schagen)	
1	Korfwaterweg 9, ‘Huis Brandt Corstius’	2013
	Purmerend	
1	Bierkade 9/ Whereplantsoen 7	1929
	Rotterdam	
1	Glazoenowlaan 3 (schenking dhr D.E. van Raalte)	2001
	Rouveen (gem. Staphorst)	
1	Oude Rijksweg 264 (schenking koopsom SNS REAAL Fonds)	2006
	Scheveningen (gem. ’s-Gravenhage)	
1	Zwaardstraat 16, ‘Derde Ambachtsschool’ (met steun BankGiro Loterij)	2004
	Schiedam	
1	Aleidastraat / Hofje van Belois 1-37, ‘Hofje van Belois’ (overdracht Stichting Woonplus Schiedam)	2005
2	Lange Achterweg 36-82, vml. ‘Weeshuis der Hervormden’ (overdracht Stichting Woonplus Schiedam)	2009
3	Overschiesestraat 1, 7-15 / Proveniershuis 1-30, vml. proveniershuis (overdracht Stichting Woonplus Schiedam)	2005
4	Oude Kerkhof 5-7-9 / Bagijnhof 7 (overdracht Stichting Woonplus Schiedam)	2005
	Schoonhoven	
1	Lange Weistraat 87 (schenking Firma L. Woudenberg & Zonen)	1961
2	Bij de Watertoren 25, vml. watertoren (overdracht Stichting Behoud Watertoren Schoonhoven)	2006
3	Lopikerstraat 37 (schenking Firma L. Woudenberg & Zonen)	1961

4	Voorhaven 6 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1965
	Schoorl (gem. Bergen)	
1	Duinweg 3, vml. rechthuis (overdracht gemeente Schoorl)	1931
	Sint-Annaland (gem. Tholen)	
1	Voorstraat 38, ‘Nonnetjeshuis’ (schenking dhr ir G.M.L. van Loon)	2011
	Steenwijk	
1	Gasthuislaan 2, ‘Rams Woerthe’ (schenking koopsom BankGiro Loterij)	2015
2	Gasthuislaan 4, ‘Rams Woerthe’ (schenking koopsom BankGiro Loterij)	2015
	Tegelen (gem. Venlo)	
1	Hoekstraat 6-10, ‘Kranenbreukershuis’ (overdracht gemeente Venlo)	2011
2	Sint Martinusstraat 2, ‘Den Gouden Berg’ (schenking familie Oehlen, met steun van dhr W.H. Coenen)	2014
	Usquert (gem. Eemsmond)	
1	Raadhuisstraat 3, vml. raadhuis (overdracht Stichting tot behoud van het Berlagehuis)	1990
	Utrecht	
1	Boothstraat 2A (legaat Jhr J.C. Martens van Sevenhoven)	1973
2	Erasmuslaan 9 (nalatenschap mw E.C. Coolhaas-Korpershoek / met steun van het Van Enter-Westerman Holstijn Fonds)	1999
3	Janskerkhof 16 (legaat Jhr J.C. Martens van Sevenhoven)	1973
4	Prins Hendriklaan 112 (met steun Prins Bernhard Cultuurfonds)	1996
	Valkenburg (gem. Valkenburg aan de Geul)	
1	St. Pieterstraat 2-4, ‘de Oude Molen’	2003
	Veere	
1	Kaai 2-6, ‘Campveerse Toren’ (overdracht gemeente Veere)	2005
2	Kaai 21	1989
3	Kaai 89 (nalatenschap dhr D. Bolten)	1987
4	Markt 2	1921

5	Markt 3 (legaat mw W. Abbeleven-Labberton)	1981
6	Markt 4	1947
7	Markt 6	1947
8	Markt 10 (schenking familie Oosterhoff)	2000
	Velp (gem. Rheden)	
1	Den Bruijl 35, ‘Huis Slegers’ (met steun BankGiro Loterij)	2012
	Velsen-Zuid (gem. Velsen)	
1	Rijksweg 130-136, ‘Beeckestijn’ 2007 (met steun Louisa van der Velden Stichting)	
	Venlo	
1	Grote Kerkstraat 19-21	1987
2	Henry Dunantstraat 4 (met schenking van mw E.M.A.C. de Bruyn – Haenen)	2010
3	Kwartelenmarkt 1	1925
	Vianen	
1	Achterstraat 88 (overdracht gemeente Vianen)	1968
	Vierpolders (gem. Brielle)	
1	Middelweg 5, ‘Esterenburg’ (met steun Louisa van der Velden Stichting)	2002
	Vlaardingen	
1	Westhavenkade 45, vml. redershuis (overdracht gemeente Vlaardingen)	1998
2	Westhavenplaats 37, vml. visbank	1998
	Vlieland	
1	Dorpsstraat 99, ‘Tromp’s Huys’ (overdracht gemeente Vlieland)	2001
2	Dorpsstraat 148, vml. raadhuis (overdracht gemeente Vlieland)	2001
3	Duinkersoord 33, vml. reddingboothuis (overdracht gemeente Vlieland)	2001
	Vlissingen	
1	Beursplein 11, vml. beurs (overdracht gemeente Vlissingen)	1928
	Vollenhove (gem. Steenwijkerland)	
1	Kerkplein 1/3, vml. raadhuis	1991
2	Kerkplein 2, toren Hervormde Kerk	1991
3	Kerkplein 15, vml. Franse school	1992

	Voorschoten	
1	Woelwijklaan 11, ‘Jachthuis Woelwijk’ (schenking dhr en mw J.G. van Manen-Fabius)	1975
	Wanneperveen (gem. Steenwijkerland)	
1	Veneweg 56	1991
2	Veneweg 83, vml. schultehuis	1990
	Warnsveld (gem. Zutphen)	
1	Molenstraat 8-10 (schenking Jhr ir. J.Ph. Laman Trip)	2001
	Workum (gem. Zuidwest Friesland)	
1	Noard 5	1932
	Woudrichem	
1	Hoogstraat 5 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1970
2	Hoogstraat 9 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1970
	IJlst (gem. Zuidwest Friesland)	
1	Eegracht 31/32, ‘de Messingklopper’	1919
	Zaandam (gem. Zaanstad)	
1	Dam 1 en 1b, vml. sluiswachters- woning en accijnshuisje	1997
	Zaltbommel	
1	Kerkstraat 26 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1961
2	Oenselsestraat 15 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1970
3	Oenselsestraat 17 (met steun van dhr C. Philips)	1964
4	Oenselsestraat 50 (met steun Prins Bernhard Cultuurfonds)	1978
5	Ruiterstraat 18	1948
	Zierikzee (gem. Schouwen-Duiveland)	
1	Nieuwe Bogerdstraat 16 (schenking koopsom Prins Bernhard Cultuurfonds)	1964
	Zutphen	
1	Groenmarkt 7	1988
	Zwolle	
1	Sassenstraat 31A	1943
2	Sassenstraat 33, ‘Karel V-huis’	1943
	‘overdracht’ staat voor een verwerving voor een symbolische waarde, over het algemeen met de verplichting tot restauratie)	

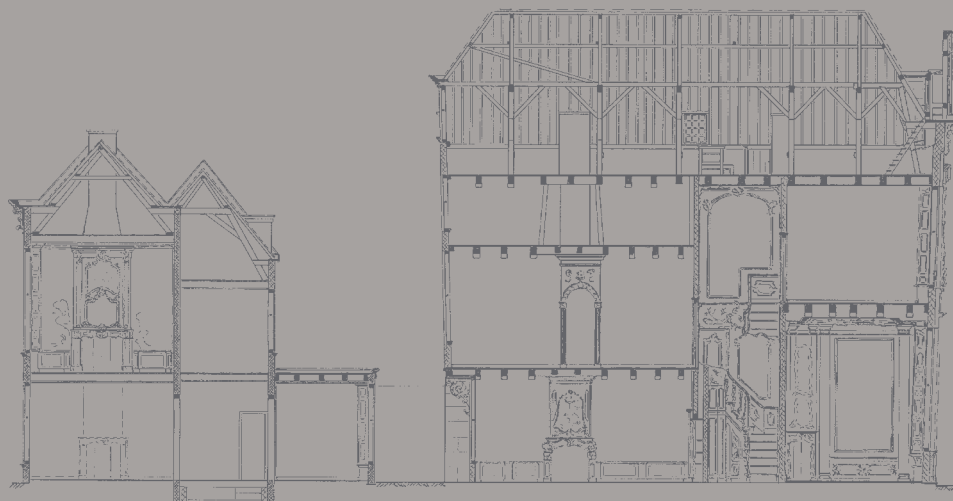
Verspreidingskaart

Vereniging Hendrick de Keyser heeft haar bezittingen in onderstaande plaatsen in Nederland.

Colofon

Ontwerp Studio Bauman BNO, Vlaardingen
Fotografie HdK, tenzij anders vermeld
Druk Veenman+, Rotterdam
© 2016

VERENIGING
Hendrick de Keyser

